

pisanja „en gros“ navaditi; temuč jezik in però jim mora že precej gladko teči. Za ohrambo te temeljne stavbe mora potem učenec sam skrbeti, kjer izobraževavni razred (po eno uro) utegne komaj lepšati in ličiti, tem manj z novega zidati. Sedanjima učenikoma ni slovenščina pasterk, in čas, ki sta ga nji odločila, ni drugim dolžnostim vkrađen pičel ostanek, marveč dovolj obilen in s popolno zavestjo po resnim prevdarku domorodni reči posvečen.

In vspeh? Vem, da stanú slovenščine po raznih gimnazijah ne gré vselej soditi po uskokih, ki se preseljujejo iz ene gimnazije v drugo; pa če je to merilo tū pa tam pripuščeno in če je res, kar od drugod beremo in slišimo: naj bojo domoljubi zastran goriške gimnazije brez skerbi. Sostavki, ki jih nekteri naših fantov vkljub vsem neugodnim okoljsinam in zadržkom, v 1 uri brez „slovenice in besednjaka“, spišejo, so — — —

„Toda služabniki molk, sodba spodobi se vam“.

Sodite! sicer pa varujte se, da vas Prešernova pušica ne zadene:

„Le čevlje sodi naj kopitar.“*)

Sploh veljá, kakor povsod, tudi tukaj, kar je že Seneka vedil, da „multum restat operis, multumque restabit“. Mnogo ledine je še za vse in za slehernega, toda „laus non est in facto sed in eo, quemadmodum fiat“; in Ciceron je resnico govoril, rekši: „Semper me causae eventorum magis movent, quam ipsa eventa (Att.).

Še nekaj! V 48. listu 30. nov. pr. l. omenivši dopise iz Tersta in Gorice v dunajske časnike zastran cesarskega ukaza 8. avgusta 1859 se pritožijo „Novice“, da jim v tej zadevi nihče ne piše, in pozneje se je še nekdo drug nad tem molčanjem spodtaknil.

Glasoviti ukaz zastran učbenega jezika se je tudi pri nas skoraj strastno pretresal, in dotični sostavki po časnikih so bili za nekaj časa vso drugo politiko v kot potisnili. Naši furlanski „italianissimi“ s klobukom à la Cavour — imena nekterih pa se končujejo v „ič“ in „ek“ — so trobili ravno tako, kakor pred 10 leti. Zarivši gobec v mestni prah, kakor štruc, ni čuda, da ne vidijo nobenega Slovenca okoli sebe. Omikonosni Nemci pa in njih reponosniki imajo v tacih rečeh svojo posebno taktiko. Prepiraje se z Lahi nastavijo risane slovenske topove in dokazujejo, da v 10 letih je v goriški gimnazii 20% več Slovincov kot Lahov, ergo — slovenska bo gimnazija, če nima biti nemška. Proti nam pa obračajo Armstrongove baterije, tiste capaste ugovore, da nimamo bukev, slovstva in učnikov. Mi pa, ki nismo ne ideologi ne utopisti, smo berž spoznali, da ukaz je — ukaz. Sicer pa smo gladovno požirali in prebavljali neprecenljive sostavke v „Novicah“; Δ dopis iz Marburga v graškem „Telegrafu“, ki je meril in zadel protivno stranko naravnost v serce, je bil nekemu tukajšnjemu domorodcu po neznanem potu došel. Kar se tiče naše gimnazije, je „neizprosljiva logika djanskih razmer“, ktera nas — gluha in slepa za vse drugo — s tem le dilemom zavrača: ali dvojna (slovensko-laška) gimnazija, — in tū se razbije ves naš up na školji dnarnih zadreg, — ali pa nemška. Tako premišljevanje tare duha in je menda vzrok molčanja tukajšnih Slovincov v tej zadevi. Njih geslo je: Molči in delaj po vesti in postavi. —

Ravno ko sem sklepal ta sostavek, nam doide od visokega ministerstva nek učbeni red za česki jezik na nekterih českkih gimnazijah v prevdark, in upraša se: ali bi se ne prilegel morda tudi primorskim gimnazijam, kjer so pa razmere zavoljo dveh deželnih jezikov bolj težavne. Po tem načertu bi se razlagala slovenščina po vseh gimnazijalnih razredih po 2 do 3 ure. Kakor se zdi, je deželni jezikom v Primorji nova doba napočila, in cesarski ukaz bo, če ne po čerki, saj po duhu tudi pri nas veljavo zadobil. Upajmo! veterica se obrača po jugu, in sionski

čuvaji ne spijo. Njih zmage in pridobitve bom ob svojem času naznanil; sicer pa tolažimo se:

„Quod ratio nequit, saepe sanavit mora“. (Sen. Agam.)

V Gorici 10. marca 1860.

Andrej Marušič,

katehet spod. gimnazije in učitelj slovenščine.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

„Če greš v križem-svet, najdeš Kranjca“, je star in resničen pregovor. Menda je ni zemlje na svetu, kamor bi ta ali uni naš rojak ne priblodil, največ pa jih je na Horvaškem, v vseh stanovih, v vseh mestih, skoraj v vsaki vasi jih boš najdel in sèm ter tje celó kupoma. Ne bom se motil, če pravim, da Horvaška najmanj 30.000 Kranjcov redí.

Zato mi se ne zdi od več, nekoliko bolj natanko o njih in o njihovem življenji govoriti, in to mi je tem slaje, ker sme Slovenec s svojimi ljudmi zares ponosen biti. Naj bodo domá ali drugod, povsod jih dičijo taiste čednosti: pobožnost, delavnost, iznajdenost, poštenje in dobra volja in še marsikaj družega, kar je na čast njim pa tudi narodu, iz kterege so se rodili. Rekel sem, da so iz vseh stanov naši ljudje po Horvaškem najti, vsak stan pa ima svoje navade in zato bom tudi po stanovih življenje Slovincov ali Kranjcov, kakor nam Horvatje sploh pravijo, premišljeval.

Naj začnem z izobraženimi ljudmi ali z gospôdo, ktere se je slasti zadnje leta dokaj tū naselilo. Treba jo je razdeliti zopet v sedijočo, ki si je na Horvaškem novo domovino našla, in pa v tako, ki je le zavolj kake službe, posebno pa cesarske službe na Horvaškem, in se utegne pred ali pozneje zopet izseliti.

Sedijoča gospôda so slasti kupci ali pa sploh hišni posestniki, ki so sami še Slovenci, otroci pa že Horvatje. Želeti bi bilo, da pride take gospôde več na Horvaško. Najpred je dobiček tū lože kakor domá, potem bi pa tudi za naše sosede koristno bilo. Mestno življenje se njim ne prilega, zato jim silijo v domače mesta vse preveč tujci nemške in hebrejske kervi, da bi sèm ter tje človek pred mislil, da je na Nemškem ali na Poljskem, kakor pa na Horvaškem. Slovenski mestnjani pa se kmali novega kraja in novih ljudi privadijo, med njimi in med Horvati ni nobenega sovraštva, marveč so sploh spoštovani zavolj vse skoz možkega obnašanja, pa tudi jezika se za silo navadijo in otroci so jim že čisti Horvatje. Sovražnikov narodnosti med njimi ni najti, le v Zagrebu so mi za enega povedali, pa še ta nima slovenskega imena.

Da so Kranjci, jih človek precej pozná, da le usta odpró, če tudi po horvaški govore. Popotovaje v Zagreb sem imel nekaj kupiti, pa grem — bilo je v Jaski — v prvo prodajavnico. Gospodar mi pokaže, kar ima in pravi: „Sem rek'l vre iz Reke mi drugo dopeljati, pa mi jošce ni došlo“. Jez sem koj po pologlasniku spoznal, da mora Kranjec biti, pa se nisem motil; prišel je pred mnogimi leti že v Jasko in se je dobro horvaški naučil, pa ga le še jezik razodeva, kakor razodeva Slovenca sploh, naj govori kateri koli jezik. Spoznal sem tako tudi v Varaždinu rojaka; že 48 let je tam živel v časti in bogastvu kot eden prvih kupcov in je govoril horvaški kakor rojen Horvat, vendar pa se ni mogel navaditi čistega izgovora. Mesto „bila“ je marsikdaj še mu ušlo „bla“. Da ne potegnejo slovenski mestnjani na Horvaškem s tujci, sem se posebno v Reki prepričal. Že dolgo se tū laška in narodna stranka kavsate; naših ljudi pa ni nobeden še k uni prestopil, čeravno jih je dosti tukaj. Pravil mi je kupec domá na Gorenškem v Kropi, kako so ga zavolj tega laškutarji sovražili in ga za „špijona“ imeli in da niso več od njega kupovati hotli. Vendar pa je le stanoviten ostal. Ko je najhuje se zmedlo, zbolí, kar sliši naenkrat bobnanje in na-

*) Sapienti sat!

rodno godbo. Precej je vedil, da so morali Horvatje v Reko priti in veselje ga je tako prevzelo, da je skočil iz postelje in svojim bratom nasproti hitel, da jih pozdravi; in od tistega hipa mu je celó bolezen prešla. Le ena reč mi se pri teh ljudeh nerodna zdi, dasiravno je niso sami krivi. Imena so jim nad prodajavnicami tako čudno popačeno napisane, da bi se človek na nje jezil, če bi ne vedil, da je ta pisarija na Kranjskem v kranjskih kerstnih bukvah, v šolah in pisarnicah domá. Vsakod se bere po Horvaškem kakor v Ljubljani: Glantschuigg, Kooss, Jerouschegg, Jellen itd. Včasih je v teh napakah še druga smešnica. V Oseku živi Gorenec, mal kupec, ki mu se Jereb pravi, kar pa se po gorenski Jeref izgovarja, toda gospodu, ki mu je to ime pokvaril, ni bil dovelj en sam f, pripisal mu je še enega, in brati je zdaj nad štacuno: „Joseph Jähreff“, — le po naključju sem zvedil, da je ta „Jähreff“ moj rojak. V Reki pa živita dva brata, ki se za „Zajca“ pišeta, nju klasični napis pa je: „Frateli Saitza“; tedaj trije jeziki ob enem: zraven laškega „frateli“ je slovensko ime s slovenskim dualom in z nemškim lišpom *ai* in nemško čerko *tz*. Te reči so sicer povsod abotne, posebno pa se človeku rogovilaste zde, če jih v tujem kraju in med drugim narodom zapazi.

Kar pa se tiče pridnosti, se daje tem našim ljudem povsod enoglasna hvala; prišli so med Horvate večidel revni, nekteri v službo, drugi pa s kakim prihranjenim tolarčkom, da si precej na svoje roke kaj začno. Delaje noč in dan in ogibaje se nepotrebne lišpa in dragih veselje so sčasoma si opomogli, in si kupili hiše in obilno vsakoverstnega blaga, da jim bodo tudi otroci kupci ali obertniki, vsakako pa sami svoji, kar starši od konca niso bili, pa so vendar nazadnje z marljivostjo dosegli, občutivši grenkost tuje službe in tujega gospodovanja. Se vé da ne steče vsakemu tako dobro; marsikterega Kranjca zakoplje na Horvaškem prehudo pijančevanje, sploh pa se vendar reči sme, da so naši obertniki in kupci verli možje, ki si znajo lepe krajcarje zaslužiti, pa si ob enem tudi poštenje ohraniti. Bil sem lansko jesen v Samoboru, pa sem tožil tamošnjemu učitelju Heroviću, da sem povsod še na kakega rojaka se nameril, le v Samoboru nikogar ne poznam in vendar bi rad nekoliko dni ondi ostal, ker ga saj za me na Horvaškem ni lepšega kraja ne priljudnišega mesta kakor je Samobor. Častitljivi starec mi reče na to, da naj grem z njim, pa mi bo že kaj o Kranjcih povedal. Res greva in približevaje se „staremu tergu“, malo postojiva, ker je učitelj marsikaj pripovedovati začel. Ni še sto let, mi pravi, ko je bil Samobor napol manji; stari terg je stal tod le v tej soteski in je bil nekdanj terdnjava. Imel je toraj vrata, da se je zapiral in pa zatvornico, da se je mogla zoper sovražnike voda izpustiti. Hiše v njem so bile zgolj nizke, lesene in s slamo krite; v ničemur se ni od drugih vasi razlikoval, le uni grad tam na hribu ga je nekako lišpal.

Pred sto leti po priliki pa so jeli Kranjci sem zahajati, in so začeli novi Samobor zidati; todle na ravnem, prvo hišo je postavil neki Primec, poleg njegove so zidali drugi Kranjci in po njihovem izgledu tudi domači vseskozi zidane, lepe hiše, kakor vidite, in tako se je sčasoma tudi stari terg spremenil, da je zdaj saj nekoliko mestu podoben. Kranjcov pa živi še zdaj dosti tukaj, večidel so vsi premožni, — tū imate precej enega. To rekši mi pokaže zdravnika Tičarja, rojenega Gorenca, ki je ravno memo šel. Kmali se soznaniva s tem rojakom, pa me pelje v svojo čedno hišo. Pridši v Samobor ni imel groša, zdaj pa se more že med premožniše šteti. Soznanil me je potem še z drugimi Kranjci, vsi so mi rekli, da jim gré dobro, bolje kakor domá; en dan smo imeli pri enem, drugi dan pri drugem večerno veselico in marsikaka slovenska narodna pesem se je zapela. O čem pa sem se posebno radoval, je bilo to, da so gospodične slovenskega rodú med sabo le po horvaški se menile, ne pa v kakem tujem jeziku, kakor se celó hor-

vaške gospodične le preveč spakujejo. Morebiti pa, da ni sploh tako; toda v Samoboru sem našel to povsod pri slovenskih deklicah. — Toliko o sedijoči gospodi.

Vse drugač pa mi je govoriti o tisti, ktero je kaka služba na Horvaško pripeljala; za njo se mora, ako resnico govoriš, sploh reči, da jo ljudje nič kaj ne čislajo; sém ter tje jo celó hudo sovražijo. Vzroka sta dva. Pervi, da so bili Horvatje popred samostojnosti navajeni; imeli so zgolj svoje vradnike, le najvišji poglavarji in nekaj tudi učitelji so mogli tujci biti, če ni bilo domá pripravnih ljudi zato, sicer so pa v čisto národnih službah le národne ljudi terpeli. Te autonomije zdaj več ni, kakor je sploh v nobeni kronovini ni, in ne dá se tajiti, da se ljudstvu še zdaj močno po nji toži in ravno zato gleda nekako srepo vse tuje vradnike in tedaj tudi — Kranjce. Potem pa je premisliti, da se nekteri naši ljudje tako obnašajo, da jih res nihče rad imeti ne more; in kar eni delajo, se potem tudi drugim pripisuje, ki so čisto nedolžni. Tako na priliko nekteri, svoje nemščine navajeni, mislijo, da brez nje ni izveličanja, na Horvaškem pa je národna zavest bolj živa kakor pri nas; saj izobraženih Horvatov nobeden brez nje ni, in se vé da jim hudo dé viditi, kako se domači jezik spodkopuje zoper naravo in potrebo in celó zoper očitne postave. Žal mi je povedati, pa je gola resnica, da so nekteri naši ljudje krivi, da je sém ter tje v pisarnicah národni jezik izginil, kjer po postavi veljavo ima in da se celó prostim ljudem, kakor pri nas, nemške pisma pošiljajo. Tako je tudi res, da niso nekteri naši možje dajali národnemu jeziku v šolah, kar mu je po pravici in po postavi šlo; res je, da so nekteri naši ljudje (toda ne skoraj vsi, kakor nekteri Horvatje govore) narodnost za burko imeli in celó menili, se vladi prikupiti, če jo teptajo in vsakod spodrivajo.

Vse to je kakor pravim, žalostna resnica in (naj bi nihče ušes tej resnici ne zamaševal!) nesreča za narod in za vlado, pa tudi za take ljudi same, ker jim nihče ne zaupa. Tudi bi bilo našim vradnikom premisliti, da niso domá, ampak med ljudstvom, ki je v vseh rečeh manj omikano od našega, ktero bi sčasoma jim hvalo vedilo, ako bi s svojimi vednostmi in s svojimi zmožnostmi ga izobraževali, sicer pa ž njim, kar je moč, poterpljenje imeli. Pa tudi zoper to nekteri greše; poznam našega človeka, davkarja, ki je kmetu zavolj neplačanih davšin dal vse prodati, celó posteljo in poročni perstan! Kdo bi dvomil, da so take reči vladi na največjo škodo in tedaj, da se zoper njeno voljo godé? Toda taki zoperniki narodni so le porredkoma najti, in zato mislim, da je poglavitni vzrok, da te naše gospóde ljudje ne ljubijo, poprejšna autonomija. Da pa te več ni, pa nismo krivi ne mi in tudi vlada ne; sicer bi v državi prevelika neenakost bila, ki bi se z njeno edinostjo ne ujemala.

Pa še tudi to gospodo bom na dvoje razdelil, v staro in v mlado, in vsako bom posebej popisal. Ta delitev je popolnoma po naravi, ker je razloček tako velik skoraj kakor med nočjo in med dnevom. (Dal. sl.)

Kratkočasno berílo.

Posvetni blagri.

1. Blagor jim, kateri ničesar nimajo, ker nikdar ne bodo okradeni.
2. Blagor nevednim, ker nikdar ne bodo nadleževani z nepotrebnim vprašanjem.
3. Blagor jim, kateri nikomur ne verjamejo, ker ne bodo nikdar ogoljufani.
4. Blagor jim, kateri se ne tožujejo in ne pravdajo, ker jim ni treba mazati.
5. Blagor čmernim, ker vsak se jim rad umakne.
6. Blagor jim, kateri imajo málo jesti, ker ne bo jih želodec bolel.

Bavari, Longobardi in pozneje Franki podavili; bilo bi jih zadelo ravno to, kar Obotrite, Sorbe in Lutice. Keršanska vera pa je vverstila jih med druge njene spoznavavce; pod njenimi perutami so brez nevarnosti s tujimi ljudstvi se družili in pečali. Res, da jih je pritiskal že za rana terdi jarem nemških vladarjev, bavarskih knezov in franških kraljev, pozneje pa saksonskih cesarjev, toda posebnega preganjanja njihova narodnost vendar nikoli ni terpela; kakor druge narode bi branila bila tudi njih katoliška cerkev, prva oblast srednjega veka v duhovskih in tudi v posvetnih rečeh. Kakor je kal, je tudi zeljše. Katolištvo se je v narodu vkoreninilo in na vse strani razrastlo; iztrebivši iz sebe ajdovske vraže, se je Slovenec očistil in prerodil; sprijele ste se v njem vera in narodnost v eno jedro, obe moči ste zarastle se v eno samo nerazločljivo; prešnivši se skoz in skoz je ena drugo pospeševala in budila. Najlepše je razodevala se ta uzajemna podpora v strašnih stiskah turških vojsk. Moč vladarjev je bila takrat opešala; od njih ni dobival Slovenec nikoli prave pomoči; še manj pa so branili ga nemški vitezi, zapiraje se v grajšine gledali so mirno, kako Turek po deželi razsaja, pobijaje in odpeljeva s sabo uboge kmete, požigaje vasi in božje veže. Kaj nas je obvarovalo takrat? Zaupanje v Boga in njegovo vero ujunačilo je ljudi, da so bili s slabim orožjem kos hudemu sovražniku; zbiraje se v taborih okoli cerkv, na posvečenih tleh se bojvaje, so si bili svesti, da ne branijo le sebe, temuč tudi sveto vero, in to prepričanje je dajalo jim stotero moč in večidel zmago. Ta morija je terpela celih dvesto let, pa vendar ni končala našega naroda, marveč je zavedal se, ko je nehala, bolj živo kakor pred svoje moči in narodnosti, da je hitro v vseh rečeh napredoval. Turške vojske so mu bile kervav kerst, s katerim je iznova poterdil, kako globoko prepričan da je o resnici katoliške vere, kako tesno se je z njegovo narodnostjo združila. Pa sred vojskovanja mu je prišla druga, še huja skušnja: začela je terkati na vrata tudi njemu lutrova prekucija. Res, da so jih ji nekteri naši sinovi odperli in jo z gorečim sercom narodu priporočali, da je marsikdo omahoval, marsikdo tudi omagal. Al večina ljudstva zaverže priliznjene obete, — dobljena je nova, častitljiva zmaga. Ponosni smemo biti, da naših krivovercov niso preobračali tuji, sirovi dragonarji, kakor se je drugej pogostoma godila; luterstvu se je uperl narod sam, mogočna, prepričavna beseda škofa Krena in njegovih pomagavcov nam je zopet deželo pomirila, utrdivši vsakod staro vero, povernivši nam z njo prejno edinost v narodu. Tuja mladika ni mogla na našem drevesu ozelet. Al ta zvestoba ni ostala Slovencu prazna, brezkoristna.

Cerkev mu je obilno trud povračala, ki ga je za-njo preterpel. Njeni duhovni so mu bili vedno prvi in najbolj resnični prijatli. Oni so mu zbudili domačo literaturo, oče-divši mu jezik tujih pritisk so spisali za-nj lepo število pobožnih bukev, po njih je dobil veselje do branja in do šol. Da so naši ljudje zadnjih dvesto let kaj v kmetii, slasti pa v vertnarstvu napredovali, se ima pripisovati zgolj njihovim blagim, domačim naukom, ne pa grajšinstvu ali učenim tujim društvom; oni več zrahljali zemljo, da seme „Novic“ in koristnih bukev ne pada več na kamnitno zemljo. Naj omenim tu le častitega Pirca, ki ga saj po Gorenskem vsak gospodar pozná in hvaležno spoštuje. Tudi za posvetno literaturo to veljá. Vodnik je bil cerkven mož, pečaje se vedno z jedrom našega naroda je spoznal, kaj mu je vseč in kaj mu pridi; zato ni posnemal tujcov, in po pravici se smemo z njim ponositi, da je vtisnil mladi literaturi pečat narodnosti, tedaj pečat originalnosti. Neupelah delavnosti svojih duhovnov imamo hvalo dajati, da nam je narod čil in zdrav, priden in pobožen in za vsako delo pripraven: od nje in iz nje mu je dohajala vsa omika in mu dohaja večidel še dandanašnji.

Iz vsega tega vidimo ozko, natančno, vzajemno djansko društvo svoje vere in svoje narodnosti. Pri nas ne dá se

misliti patriotizem brez katoliškega duha; brez njega je brez sadú, jalov, zato, ker je katoliškemu Slovencu brez njega nerazumen, že zanaprej sumljiv.

Pa čemu to dolgo besedovanje? utegnejo bravci prašati. Ne zamerite, za moj namen je bilo potrebno. Zakaj? bom povedal drugo pot. (Prihodnjič dalje).

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Med stare štejem tiste gopode, ki so se že davnej pred letom 1848 izučili in v službo pripravili; prišli so na Horvaško večidel z ženo in z otroci in s — starimi ideami, kakoršne so veljale v njihovi mladosti in na njihovem domu, ki pa niso za zdaj nikjer več dobre in tedaj tudi za Horvate ne. Da bi se horvaški naučili, so ti gospodje večidel prestari in življenje na Horvaškem se jim tako čudno, tako ptuje zdí, da vidijo in slišijo povsod le barbarstvo, nevednost in razujzdanost. Kar je dostikrat celó lepa národna šega ali kaka častitljiva in nedolžna stara navada, imajo oni za nečloveško bedarijo ali za neslano burko, ki jo je treba pred ko mogoče, odpraviti ali saj prepovedati. Za te ljudi bi človek le eno željo imel: da bi nikdar na Horvaško prišli ne bili, ker tu res nikomur ne koristijo in zraven strašno žalostno životarijo. Sicer pa ni na njih le madeža ne; v njih je še prava stara poštenost; mož-beseda jim ni prazna reč; bolj vestnih in bolj pridnih delavcov ni dobiti; pred ne gredó spat, dokler ni odločeno delo doveršeno; res, da se dosti nepotrebne popiše, vendar pa se je železni marljivosti čuditi, ki o tolikih kupih protokolov in bukev ne obupa. Zvestejih služabnikov od njih cesar nima. Zato Bog varuj! te gospode zaničevati, marveč pravim še enkrat, da je le škoda za njihove dobre lastnosti, ki bi drugej obilen sad donesle, tu pa brez uspeha ostanejo. Njihovo življenje je pač neprijetno. Iz pisarnice domú in od doma zopet v pisarnico — to je ves njih circulus. Včasí še pridejo na kak poliček piva; al pivo je na Horvaškem malokdaj pitno; tudi ni starih znanov zraven, da bi mogli z njimi vred o slabih časih tožiti in zmešani svet rešetariti, pa tudi ne prijaznega kerčmarja, ki jim je nekda v Ljubljani svojo tobakiro ponujal in mestne novice pravil. Vse jih tišči, vse jim nagaja: narod, pomagači, služabniki, ceste, vreme, zrak in pa — žena. Tako živé oni, skoraj še slabeje pa njihove gospé in otroci. V eno mer slišiš tožiti: „Bog se usmili! kaj bo začeti? Za ljudi tu kratko ne malo ni! Nimaš človeka, da bi se kaj prijazno z njim pomenil; dragina je taka, da nam bo skoraj ob suhem kruhu živeti, pa se še za dnar ne dobí, kar bi človek hotel, in kar se dobí, je vse nekako grenko, kislo, pusto, brez slaja. In kaj hočemo z ubogimi otroci! Tu ni ne prave šetnje, ne sence, ne trate, in če se človek kam popelje, kaj mu na kmetih ponudijo? — enmalo slabega vina, ki nam ga umazan jud nosi in pa k večjemu kosček červivega sira — nikjer pa ne piške, ne pečenke, ne šniceljnov, ne cvertja in celó dobrega kruha ne. Moj Bog, kaj bo začeti!“

Tako tožijo slovenske gospé na Horvaškem, mislim vse od perve do zadnje. In marsikaj je res, kar govoré. Tako, kakor se zbirajo mamke v Ljubljani in drugej pri nas, da pijo kake štiri skledice kofka skupaj in se pogovarjajo, kaj je pri sosedu novega, kako se ta ali una prijateljica nespodobno vede in sploh, kar vsaka njih skrivnega na sercu ima, kar se nikomur povedati ne smé, tako se res malokje po Horvaškem gospé shajajo; teh kratkočasnih, živih, vsevedijočih tovaršij tu ni — to se ne dá tajiti. Kdo smé tedaj našim gospem zameriti, če se jim tako močno zijá in po domu toži! Tudi je gotovo, da se nobenega horvaškega mesta naše Krakovo ne derží, da bi si mogel človek poleti in pozimi s čversto zelenjavo postreči; pa tudi Šiske ne, kjer se dobiva v 12 kerčmah vse, kar serce želí in nič dalje, kakor streljaj od

mesta. Vasí po Horvaškem niso kakor naše, kjer bliže mest skoraj več leséne bajte ne bo; tudi tisti dobrovoljni, precej trebušasti, pa z vsem dobro založeni kerčmarji so le pri nas po deželi, ne pa na Horvaškem, kjer Izraelovi otroci zvonec nosijo in zato se ozirajo tod naše gospé zastonj po kakem „Roženpahu“, po kaki „Laverci“, po kakem novem „Viču“ ali horvaškem „Mengšu“. Tudi otroci nimajo našega kapucinarskega verta, da si, po mehki travi se valjaje in premetovaje, nježne ude krepčajo, in Latermanova senca ne hladi gospodičin, ki so že do tistih let dospele, da jim skerbne matere velevajo, se malo sprehoditi, nekaj ker služi to za zdravje, nekaj pa „ut spectent spectentur et ipsae“, ker se utegne jim na šetnji morebiti kaj naključiti, kar si vsaka deklica tako iz serca želi. Res je pa tudi, da se tem našim gospem kaj težko ustreže in da včasih menda zato zabavljajo, da jim jeziček ne oterpne. Bil sem se v Zagrebu, v najlepših ulicah „na Ilici“, na dve rojakinji nameril; po navadi tožite, da se nikamor ni sprehajati iti, ker je „Ilica“ preblizo, škofov vert Maksimir pa predaleč, drugam pa jim se ne ljubi iti! Smešno pa mi se zdi, na Horvaškem o posebni dragini govoriti. V Zagrebu utegne biti zdaj, kakor pri nas, drugej pa je gotovo povsod ceneje. V Reki je meso po 18 nov. kraje., funt dobrih rib ravno tako, večidel pa še bolji kup, in cukar, kava, rajž, svila, pavola najmanj za tretjino bolj po ceni kakor na Kranjskem, pa tudi drugi živež dražji ni, čeravno je zadnje leta kup poskočil. Celó v Zagrebu sem plačal v gostivnici samo 24 kraje. srebra za pet jedí; še bolje živeti pa je v Varaždinu. In vendar sem slišal v ravno tem mestu kranjsko gospó zdihovati, da je taka dragina. Mož je imel 1200 fl. letne plače, pa so živeli s tremi otroci tako siromašno, da je le dvakrat v tednu meso na mizo prišlo. Kako to? Gospá je kupovala v mestu od judov; judje pa iščejo stoterega dobička in tako nepraktične so skoraj povsod naše gospé. To je zares čudno! Slovenke so sicer dobre gospodinje, da jim je malo para; gospóda pa si ne vé pomagati. Če bi kupovala od kmeta, namesto od juda; če bi se pogodila z grajšakom ali s kakim mestnjanom, ki ima njive, vert in krave, pa bi si gotovo moke, živali, mleka, zelenjave in vse drugo tako cenó omišljevala, da bi lahko bolje živela in da bi nič več dragine v misel ne jemala. Tako pa je njihovo življenje res pusto; večidel čepé domá, ter gledajo skoz okno opravljaje znance ali pa druge prazne marne uganjaje ali pa tudi kar tako brez misli, vsak hip široko zijaje.

Tako živí sploh gospóda, ktero sem staro imenoval; nekaj sem jih pa le našel, ki so se vdomačili, se jezika naučili in z deželo in z narodom poprijaznili. Bil sem pri „Jagnjetu“ v Zagrebu, pa mi pokaže znanec starca rekoč: „To je gospod K.; po jeziku bi težko kdo poznal, da je Kranjec, tako gladko mu teče horvaščina, čeravno je že star sém prišel“. Pozueje se s tim častitljivim rojakom sam soznanim, pa mi je rekel, da je prav zadovoljen na Horvaškem, on ima ljudi rad, ljudje pa njega, in res sem vidil, kako prijazno so ga Horvatje pozdravljali. Druzega gospoda sem našel v Reki, tudi plešca; pripovedoval mi je, kako lepo je šest let v Slavonii živel in da ni boljših ljudi od Slavoncov; Kranjci so predebili, preveč po vseh ustih in svoje glave, Slavonce pa je lahko za vsako blago in koristno reč nadušiti; brez upiranja so dali vse, kar je bilo za šole ali za cerkve potrebno in so radi človeku zaupali, da so le vidili, da jim dobro hočemo in da jih ne mislimo prekaniti ali slepiti. Tudi ta gospod se je bil dosti dobro jezika navadil, spoznavši, da je potreben in zares lep in mogočen.

Veliko lože pa je mlajši slovenski gospódi; znan ji je stari pa tudi novi sistem in nove ideje, ter je prepričana, da stare kopita niso za novi čas, da je marveč treba čas razumeti in napredovati, če se hoče pomagati narodom pa tudi državi. Prišla je ta gospóda v te kraje, vedoč, da najde druge ljudi, druge navade in drug jezik, in je bila

že zanaprej namenjena, novim razmeram udati se in pozdraviti Horvate za svoje rojake, brate in prijatle, zato pa se je tudi kmali ji vse tako zdelo, kakor domá in se je veselila, da kaj novega vidi in poskusi in ob enem izve, kako je kaj pri drugih Slovanih. Takih Horvatje ne gledajo tako pisano, čeravno bi, kakor sem že rekel, najraje povsod le svoje ljudi imeli. Med temi mlajšimi sem tudi jez; zato tudi njihovo življenje najboljše poznam in zato lahko po pravici rečem, da nam se ni nobena sila godila. Saj jez štejem dúi, kar sem jih na Horvaškem prebil, med najsrečnejše vseh, kar sem jih do zdaj preživel. Prišli smo na Horvaško; prvo reč, po kateri smo prašali, so bile ilirske bukve; prebiraje in pogovarjaje se z znanci, ki smo jih povsod kmali našli, smo napredovali v nekaj mescih toliko v jeziku, da smo v vsako društvo stopiti mogli. Znanci nas soznanijo ali s kakim mestnjanom ali pa s kakim bližnjim duhovnom; vsakemu se dobro zdi, da Kranjci tako hitro in radi po domače ž njim govore, pa so nas jeli vabiti zdaj sém zdaj tjé, kmali pa ob enem na vse strani. Skusili smo, da živí med Horvati zares še pravo, staroslovensko gostoljubje, in narod, komur je to ostalo, je gotovo še zdrav in cel in dober, da mu ni o prihodnosti obupati. Ko je prišel kak tujec starim Gerkom v hišo, so ga prašali, pogostivši ga, kaj je, od kod je, ali je prišel po kakem opravku ali pa kar tako po tolovajsko sém ter tjé hodi. Na Horvaškem takega spraševanja ni. Znanec te pokaže hišnemu gospodarju, ki pa ima pred kosilom čez glavo opraviti, pa te pozdravi le z besedo: „Dobro došli!“ Za mizo pa te ima že kakor starega prijatla; odloči ti se kakor vsem drugim po vinskem vodju pajdašica, da se z njo pogovarjaš in si skupaj kratek čas delata, če je zraven; če je pa ni, da pa saj za-se in ob enem za-njo polno kupico izprazniš; ker si „prihodnik“, potrebuješ horvaškega kersta, pa prinesó pred te „zdravico“ ali „bilikum“, toda se ne ustraši. Ta zdravica je precej velika, malokdaj manjši od poliča, včasih pa tudi trije poliči, ki se pred tabo lesketajo, bodi si v lesenem čeberčku, bodi si v stekleni, dolgi škornji ali drugej, kakor je fantazija tistega, ki te gosti. To zdravico ti je do zadnje kaplje izpiti, — to tirja stara navada in vinski kraj; ali zlahkoma ali debelo požiraje dolžnost dopolniš, je vse eno, da je le zdravica opravljena. Gromovit „živio!“ te pozdravlja na to od vseh platí; odslej si domač in piješ, kolikor hočeš in moreš, ne sili te nihče več. Med dobro pojednjo in še bolje pijačo pa se serca ogrejejo in usta odpró. Povsod je šum, smeh ali pogovor; kmali si znan z vsemi, ki so s tabo za mizo, morebiti bolje, kakor z ljudmi, ki jih od mladosti poznaš; zakaj tù ni hinavščine, iz ust se sipljejo misli tako čisto in naravno, kakor so se v glavi in v sercu rodile. Nikoli ni dolgo, pa ti se približa tù eden, tam zopet eden in te prosi za prijaznost in bratovščino. Kadar je društvo posebno dobre volje, se pobratijo eden z drugim vsi od prvega do zadnjega. Nemogoče je tudi Horvatom, kako veselico brez petja končati; razlegajo se pesmi stare in nove, vinske pa tudi domorodne in marsikdaj sem slišal tudi domače slovenske glase, slasti okoli Zagreba in v Primorji, pa tudi v Oseku in celó v Vukovaru tik Donave. Pa tudi sicer mi se je vedno prijetno zdelo, s Horvati se družiti. To so še ljudje po naravi, brez tiste ostudne „politike“, da bi potreboval človek vsako besedo pretehtati, preden jo izgovori; tù se nimaš nič zamere bati, da je le serce in misel blaga; na unanjo podobo se ne gleda, in skoz in skoz sem prepričan, da je prijaznost, v kateri so mlajši z narodom, tudi vladi na večji dobiček kakor pa tisto imenitno-ošabno zaničevanje, ki ne more v ljudstvu, ki si je častitljive svetinje svoje narodnosti neoskrunjene ohranilo, ničesa družega zapaziti kakor nevednost in barbarstvo!

(Dal. sl.)

Vse to nam dokazuje pravičnost in potrebo, da se začnemo latinski jezik po domače učiti, in da jemljemo sicer tudi druge jezike v pomoč, pa še le potem, ko nam obetajo dobiček; po nobeni ceni pa ne pred, kakor jih znamo, tedaj ne v prvih šolah, kjer se mora skoz in skoz trdna podlaga osnovati, kar pa se ni nikoli še dalo in se nikoli ne bo s tujim jezikom. Človek se sramuje in žalost ga obide, viditi, kako nam je mladina zadnjih deset let v tem svetem, za nas katoliške Slovence poleg domačega najbolj imenitnem jeziku zaostala! Gola resnica je, da ne zna skoraj nobeden učenec več gladkega latinskega spisa sam sestaviti; sèm ter tje celó v najvišjih šolah treba za nemške besede latinske, vsakdanje povedati. Kako morajo terpeti učitelji v teologiji, se lahko dá misliti. Res, da se nekdanj ni zato več znalo, ker bi se bilo po slovenski razlagalo; vzrok je bil, ker se je najbolj latinščina učila, druge reči pa se v nemar puščale. Toda naj bo to, kakor hoče, potreba ostane vedno potreba. Prav je in velik napredek, da se gleda zdaj tudi na druge nauke; al zopet je resnica, da se mora latinski znati, natanko znati, že zato, ker je jezik naše cerkve in da se mora drugač učiti, kakor zdaj. Učenje pa zljajšuje ravno domači jezik in to je drugi vzrok, glas časa poslušati, dati slovenščini, kar ji po pravici in zdaj tudi po postavi gré.

Pa, izgovorivši to, vidim možake, ki se sila učene mislijo, z glavo majati, z ramami kimati, usta na zaničljiv smeh nategovati, in tobakiro odpiraje mermirati: „kaj pa da — tudi filosofijo bomo jeli tradirati po kranjski“. Tako ali enako nam govore v eno mer ti možaki. Če dokazujemo, zakaj naj se začne vse po domače razlagati, nam prejedajo besedo z neslanimi in hudobnimi opazkami, češ, da se nečemo več tujih jezikov učiti, da se mislimo s kitajskim zidom obgraditi, če hrepenimo za napredkom, nas osipljejo z ledom denunciativnega natolcovanja. Pa naj bo! Le eno se ne dá tajiti, da branimo namreč mi kakor dobri državljani cesarsko postavo, uni pa jo čertijo in gadijo. Kadar jih slišimo bahati se s svojim patriotizmom (!), nam hodijo nehotoma na misel tisti možje, o katerih je pisano, da so od zunaj enaki pobeljenim grobom, od znotraj pa — Pa pustimo jih in premišljajmo dalje: utegne li slovenščina tudi znanstveno nauku latinskega jezika pomagati?

Jezike natanko primerjati enega z drugim, je prijetna reč, za nas pa je preobširna in za namen tega spisa tudi nepotrebna. Zato nečem o specialnostih govoriti, dasi ravno so tudi dokazavne. Le nekoliko naj jih memo gredé omenim. Znano je, da spolnika (artikel) nimamo ne mi ne Latinci. Enak nam je princip deklinacije: oboji imamo različne končnice za padeže in zopet različne za posamesne deklinacije. Nemec je tega mnogo izgubil, izmed 6 padežev so mu najmanj 3 popolnoma enaki, včasih pa tudi vsi v singularu in pluralu, na pr. die Frau, die Frauen ostaja od konca do kraja. Čudno je, kako se ujema naš srednji spol z latinskim v substantivu in adjektivu. Adjektivna deklinacija nam je sploh zelo podobna, slasti v tem, da je zdaj skoraj enaka za znane in neznane reči. Zato nam ne dela tudi particip nobene posebne zabave; kar se tiče njega, ljubi naše in latinsko višje pisanje participialne konstrukcije, ki se pa nemščini slabo prilegajo. Naš gerundi in supin ni sicer tako poln in razširjen kakor latinski, pa ga saj imamo, da nam ni težko si latinskega razjasniti. Tudi v sintaksi se nahaja marsikaj, kar se ujema lepo in naravnost s slovenščino, ne pa s kakim drugim jezikom. Toda te in take reči so vendar le bolj poveršne in unanje. Poglavitno za nas je jedro ali duša, in to je imenitno, da se strinja tudi v tem naš jezik z latinskim.

Ni mi treba dokazovati, da nobenemu narodu ni padel jezik z nebes cel in zrel; vsaki si je moral nebeški kal sam odgojiti, naravno je, da si ga je ustrojil in prikrojil vsaki po svojem življenji. Arabski in afrikanski nomadi imajo po 40 in celó po sto besed za kamelo, konja ali

eva, za hišo pa nobene ne. Vsako zvezdo poznajo po menu, pšenice in poljskega sadeža pa ne, ker se z njimi ne ukvarjajo. Drugač govore kmetje, drugač meščani, drugač kmečki in zopet drugač mestni národi. Verli mestnjani so bili Gerki, izverstno so pečali se z obertnijami, kupčijo, z znanostmi in z vsemi tistimi rečmi, na ktere lahko, svobodneje mestno življenje prebivavce že samo napeljuje. Meščani utegnejo in morajo tudi več in bolj premišljevali, kakor kmetje, zato zasučejo misel vselej nekak po svoje, bolj po gosposki, kakor pravimo, bolj visoko in umetno, z eno besedo, jezik ostane jim abstrakten. Tak je na priliko, ravno gerški jezik, ena in tista beseda ima včasih neizrečeno veliko pomenov; besede, ki so zaznamljevale od konca zgolj telesne reči, dobile so v Atenah in drugej sčasoma dušen smisel. Vse drugač je bilo v Rimu. Ljudje so stanovali sicer tudi v mestu; to mesto pa ni bilo drugega kakor velika vas, z ozkimi ulicami, z nizkimi in lesenimi hišami. Kar je bilo obertnije in umetnosti, je bila dolgo časa v tujih rokah, domači ljudje so zgolj kmetovali brez razločka, naj že bodo patricii ali plebejci. Stari Rimljani so bili tedaj kmečk narod, tako čverste korenine, da ne pozná zgodovina krepkejšega. Smešno je tedaj, za kaj tako posebnega rimskim vojvodom šteti, da so, premagavši sovražnike, zopet za plug prijeli. Saj je bila to splošna šega, dokler niso gerške in etruške navade domačih zadušile. Na kmetih pa niso tla za literaturo; zato jo je Rimljan še le takrat razvijati jel, ko se je zasjalo v mestu že obilno gerškega semena. Kako je pa previjal in koval svoj jezik, preden ga je nekako po gerščini olikal in ga kolikor toliko prisilil, gerškemu mišljenju se udati! Vendar le v poeziji mu je to nekoliko steklo, čisto pa mu je spodletelo v prozi, in prav, da mu je, sicer ne bi védili latinskemu jeziku za naravo in lastnosti, morali bi ugibati. Tako pa nam je odkrito, da je bil latinski jezik skoz in skoz konkreten, materialen. Besede se večidel rabijo še v svojem prvem smislu, tako tudi cele izreke in stavki; vse je telesno, da bi človek z roko zgrabil, govor se giblje kakor silna reka, jezik je podoba resnice, vès naraven, glasen, čverst in mogočen, da se ne čudimo več, zakaj se je o njegovih ukazih Rimljanu svet pred noge zgrudil. (Konec tega razdelka prihodnjič).

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Malokdaj nas je na Horvaškem dolgočas terl; če ni bilo društva z ljudmi, nas je razveseljevala pa rodovitna in lepa horvaška zemlja; pregledovaje jo natanko na vse strani smo se kmali uverili, da ni manj krasna, kakor naša Slovenija.

Nečem govoriti o Zagorji in drugih takih zemeljskih rajih; saj tudi okoli mest ni kraj tako nepriljuden, kakor se našim neušecnim gospém dozdeva. Kaj bo mladim nogam Maksimir predeleč, in če se o poletni soparici tudi spotiš, saj ti je mogoče, tik verta z najlepšo kapljico se okrepčati, da moreš sopet čil in dobre volje vse slasti tega prelepega sprehajališča uživati. Drugikrat se napotiš proti Ksaverju ali pa, če kaj bolj utegneš, še dalje v vinske gorice proti severju in zapadu, kjer se versté sive razvaline z belimi, bliščečimi gradovi, strinjaje stari čas z novim, zdanje življenje v stare zgodbe vpletaje. Tudi ti ne bode žal, če se včasih proti Samoboru oberneš, zrak, razgled, voda, vino, gojzd, plan, mesto in ljudje — vse ti bode veselje delalo, če le z odpertim sercom prideš in pa — če mižal ne bodeš.

Če tako na vse strani okrajino pregledaš in vse dobro premisliš, porečeš z mano vred, da ga ni na vsem južnem Slovenskem mesta, na lepšem stoječega, kakor Zagreb. Tudi okoli Varaždina se nam ni prepusto zdelo, da bi se ne bili védili kam djati. Kaj ne, Matija? V čertert ure

sva bila v Biškupcu. Pri tisti veliki stari lipi sva postajala — Bog vé, če še stoji, že takrat je pešala — in premišljevala, ali na desno ali na levo. Na desni je fajmoštrov zeleni vert, na vertu miza, na mizo pa je to in uno hodilo, kakor je čas bil ali pa človek, ki je za-njo se usedel. In na levo, nekoliko korakov od lipe je stala kerčmica — že veš, tista, kjer so tako dober domač sir imeli, ki sva ga včasih zunaj na trati s česnom grudila. Pa streljaj od Biškupca sva ležala marsikterikrat v debeli senci hrastovega gojzda, rešetaje literaturo in literate, in odpočivši si sva merila hosto počez in podolgoma nabiraje si rudečih jagod, če je bila dōba za to. Kaj veljá, sva rekla, da bo ta Biškupec, ko si bližnje mesto bolj opomore, varaždinska „Šiška!“ Pa sva zopet kak drugikrat po veliki cesti memo kapelice jo udarila, okoli ktere včasih Varaždinci po mokrem svetu divje race pokajo, in sva popotovala dobro uro po ravnem. Še se vem spomniti, kako naju je enkrat dež napral, in da si ti kraj ceste ježa zasačil, ki vam je potem toliko nepokoja po hiši delal. Pri Turčinu se nama je pot končal; to je hiša slovečega imena: ondi so pobili Varaždinci veliko turško derhal, pa je ostalo to ime kerčmi več sto let do današnjega dne; toda mi dva nisva hodila tje zgodovine tuhtat. — Pa kdor ni še zadovoljen pri Turčinu, naj gré po stranski poti na levi v vinsko gorico in popotovaje pičlo uro vred vertov in nogradov zagleda varaždinske Toplice, pa ima najzaljši kraj in piti in jesti, kar hoče ali kar mu mošnja premore, in ob enem pa se lahko okoplje, kar je vsakemu svetovati, ki misli, da se je v pisarnici ali doma preveč nasedel. Pa da vidi tudi judovsko hišo, sva jo obernila enekrat na drugo stran po štajarski cesti poldrugo uro od mesta v Sračinec h kerčmarju Isaku, kjer sva včasih godernjala, včasih pa tudi prav dobro s šlani in drugimi dravskimi ribami se mastila, oziraje se proti zapadu, kjer se eno uro naprej naša Slovenija začinja. Kadar nama je čas bolj ostajal, pa sva v Medjimurje se namenila, v tisto srečno in bogato krajino med Muro in Dravo, kjer so nekdanj zrinjski junaki gospodovali, pozneje pa je Madjar si jo prisvojil, dokler je leto 1848 ni zopet horvaški domovini vernilo. Koj čez Dravo je goščava, po kateri krulijo čedomi prešiči ali pa se velika, na pol divja goved preganja. Bila je enkrat tudi mene v hrast ugnala in strašno tulijoč drevo obstopila in z rogmi va-nj butala, dokler pride pastir in z debelim, na koncu z žebli okovanim tolkačem živino prepodí. Kaj rad sem zahajal v to hosto, kjer je sto in sto slavcov prepevalo, pa da resnico povem, mojemu bolj prosaičnemu sercu ni bilo toliko za slavce mar, kolikor za prijetno, hladno senco. Mislim, dragi prijatelj, da še veš, kako sva si včasih tū zakurila in ležé vsak od ene strani v ogenj gledala, spominjaje se nekdanjih srečnih časov, ko smo si tako tudi na paši kurili in krompir pekli, mlajši pastirje pa odločili, da so nam krave zaganjali. Toda naji ni sentimentalnost obšla, — zadovoljna sva bila tudi s sedanostjo, ker sva jo razumela in jo po svoji moči tudi uživati znala. Cesta, ki je sred hoste napeljana, je tako ravna, široka in gladka, da te skoraj da, če prav volje nimaš, na-se potegne. Gredé poldrugo uro po nji, prideš v Nedelišče, pa se derži na levo, dokler do zidanih vrat prideš, skoz ktere na dvorišče stopiš in od zdej v prijazno izbico korakaš. Vse dobrote te hiše bi ne mogel več sošteti, to pa vem, da sem dozda ondi najceneje piške jedel in z dobrim vinom vselej merzle slatine dobil. Če pa človeku ni slabo vreme nikamor pustilo, smo imeli pa doma shajališča, zdaj v „gabriju“, zdaj pri Matušinu, pozimi pa celó — nemški teater!

Tudi tisti, kdor Reko graja, ne vé, kaj govori; čeravno res takih sprehajališč ni, kakor okoli Ljubljane, toda se vendar ne manjka drugačnih. Praviš, da ni ravnine; al se dá lepša, bolj mogočna ravnina misliti, kakor je neskončno sinje morje? Komur je pri morji dolgčas, res ne vem, kakošno serce ima. Saj nam razkazuje vsaki dan

nove čuda; stopi v čoln in se popelji kake pol ure od kraja, pa boš vidil, da bolj prijetne šetnje ni, in ob hudi poletni vročini ti zopet zdravejšega hladila ni kakor morska kopel. Ako si prijatelj starih ostankov in razvalin, pojdi v Kastvo le 2 uri od Reke proč. Če te mika zgodovina, podaj se na grobniško polje, na tatarske grobe. Morebiti pa bi rad vedil, kakošna je vegetacija na jugu; lej! dobre dve uri od mesta proti Istrii se blišči v večni zelenjavi in v večni spomladi Opatija, sred mandeljnov, smokev, oljk in lovorovih gajev; če pa dvomiš o človeški umetnosti, obrni se proti severju na cesto Luizino, ki derži izsekana iz živega kamna, več kot trideset ur deleč, po kakče raztegovaje se skoraj brez klancov po hribih in dolinah tako zlahkoma, tako prijazno in gladko in ob enem tako varno, da ji pač ni para v Evropi. Če si se užejal, ti pa svetujem, da greš v gornjo Drago ali pa v Kostrenjo, pa boš kapljico pil, da ti se bo memo nje najboljši Dolanec kisel čvček zdel, pa ga nikar ne potegni več kakor kake tri merice, sicer bo joj za domú! In če si se utrudil v posvetnem hrupu in duhu in si potreben samote in zbranega serca in dušne tolažbe, pa pojdi po svetih štabljah unkraj mesta proti Tersatu; v tihi, prijazni cerkvi matere Božje boš molil lagljeje kakor kjer si bodi drugej, in v serce se ti bo zopet mir vernil, kakor že marsikteremu pred tabo. Res, da je narava nad Reko pustila Kras postavila, pa ne misli, da tū ni celó nič cvetja in rasti; povsod se zelené vesele trate, pa tudi cele, dolge, rodovitne doline kakor Draga in še večji in lepši Vinodol; povsod šumljajo merzli, hitri studenci in ob njih zaganjajo izpod vsakega kamenčka južne rožice, bolj cveteče in bolj dišeče kakor naše na Kranjskem. Pa tudi, če doma v mestu ostaneš, te ne bo konec. Lepe hiše, bogate prodajavnice se pred tabo lesketajo, v luki pa silne ladije in gibčni čolnički zibljejo; vse je živo in na nogah; vsakod si obertnost in kupčija roke podajate; ponoči pa te razveseljuje, če nisi prijatelj olja, po ulicah gazna svečava. Če želiš dobre vode, ti povem, da bolj merzle kakor Reka, je nobeno mesto v cesarstvu nima; vém pa tudi, da Kranjca pozimi zebe, česar se ti v Reki ni bati; tū nam je led neznana prikazen; sneg sicer vidimo, pa le po grebenih visoke Učke in še višjega Velebita bliščati se.

Utegnil bi kdo si misliti, čemu tako obširno to popisujem. Moj namen je bil, ob kratkem dokazati, da se horvaške zemlje nikomur bati ni, in da naj naši mladi uradniki in učitelji z veseljem sercom sém gredó, če jim sicer kaj tacega kaže, pa tudi, da bi več naše „mamke“ in „punce“ ne tožile, če jim je sin, brat ali „namenjeni“ med Horvate poklican, kakor se tako pogostoma sliši, da bi človek menil, da se govori o Sahari ali pa o Kurdi ali Karakalpakih. Meni se je le v Oseku nekak pusto zdelo, precej, ko sem tje prišel; pa mi je kmali nek znanec misel overgel, rekoč: res, da je tū vse ravno, kamor pogledaš; na sprehodih boš pogrešal marsikaj, česar si doma se navadil, drugačen je svet in narod, pa ravno to je, kar človeka mika in mu druge dobrote namestuje. Koj tū v „gradu“ imaš tri narode razun mnogo posameznih tujcov. V lepi spravi živí domorodni Serb z delavnim „Švabom“ in ta s katoliškim Slavoncom, pa vsaki ima zopet svoje šege in navade, ohranivši si jih brez mešance od roda do roda. Še večji pa je razloček, če stopiš na ogersko stran; ondi je skoraj ni večje vasi, da ne bi tri cerkve je lepšale; vsaka cerkev je za drugo vero in za drugo ljudstvo. Zavolj dolgega časa mi malokdaj se zdeha, saj se družimo tudi mi s svetom; do mesta nam največje ladje prihajajo; če te je volja, stopi v uno, ki ravno odriva in kmali boš v Donavi. Pred sabo imaš prebogato Bačko in rimske okope in sčasoma serbsko metropolo in serbsko trgovišče, premožni Novisad, z druge strani pa rajski Srem, Fruško goru in na nji imenitne, gostoljubne serbske samostane in pa najzdravejši zrak in mogočen pogled, kamor se ozreš. Če ko-

ličkaj utegnemo, nam ni težava, ob kratkem Pešt in Beligrad viditi, in se spotoma z desetimi narodi soznati". Tako mi je pravil znanec, in vidil sem, da ima prav.

Po tem je lahko spoznati, da mlajšim Slovencom med Horvati nič hudega ni in zato sta se mnogim zemlja in narod tako priljubila, da se kakor domá čutijo. Precej jih poznam, ki se pečajo marljivo z ilirsko literaturo: v Zagrebu sta razlagala juridične znanosti v domačem jeziku dva Slovenca, gg. Gostiša in Rojc, dokler ni višji prepoved jih ustavila; tudi na gimnazijah učé sém ter tjé Slovenci domače učence horvaškega jezika; na realni šoli v Reki je Slovenec Marković med vsemi učitelji edini, ki horvaški zná in učí; v Oseku je osnoval naš rojak J. slovansko pevsko društvo, ki z njegovim vodstvom kaj veselo napreduje; gosp. Matija Valjavec je dal mnoge narodne horvaške povesti in pesmi na svetlo, gospod Macun pa je spisoval domače šolske bukve in gosp. Drobnič je sestavil dober horvašk besednjak, in naj mi se ne zameri, če opomnim tudi nadušenega domorodca, prezgodaj umerlega Stanka Vraza; saj je bil tudi on Slovenec novega časa, ki je daroval vse sile svojega prebogatega duha ilirskemu slovu in bo slovel še prihodnje čase med prvimi horvaškimi pesniki. Njegovo zasluženje mi se toliko zdi, da bi morali že zavolj njega samega vsi pravi ilirski domorodci slovenske brate ljubiti. (Dal. sl.)

Kratkočasno berilo.

Kaj je Vilčekov Drašek vidil po svetu.

Ljubi moj Drašek — reče enega dné Vilčekov Tine svojemu bratu, ktereja je cela vas imela za malo butastega človeka — poberi svoje kopita pa pojdi iskat sreče po svetu; širok je svet, so večkrat rajni stari oče nama djali, in nihče ne vé, za katerim germom zajec spí; hodi iskat sreče po svetu; kdo vé, kaj še utegne iz tebe biti.

Drašek, ki je že več časa težko prenašal neprijazno obnašanje sebičnega brata, ki je vse počel, da bi svojega brata odtiral od doma, se obleče v svetešne hlače, poiše svojo robo, obleče zgledano suknjo; dene na glavo gosposko štulo, ktero mu je brat že pred več leti prinesel iz sejma bližnjega mesta, vzame leskovicu pod pazdih, se posloví od Tineta, pa gré iskat sreče po svetu. Še nikdar ni prišel pred dalje ko z gnojari na polje, in v domačo farno cerkev. Kako se po mestih, terjih in drugih vaséh godí, je večkrat kaj slišal; mesta in terge pa je le poznal samo po imenu. Drašek tedaj gré, od doma pregnan, pa ne vé kam.

Več dní potuje in zdaj pride v neko veliko vas. Velike in male hiše stojijo ena kre druge; ena je s slamo krita, druga s ceglom; ena ima široke in visoke okna, druga majhne; eni hrami so zidani, drugi leseni. Vés ginjen od tolike različnosti korači od hrama do hrama. Pred vsakim oknom skoro obstoji. „Po svetu se pač vidi veliko lepega — reče sam sebi — norec je, kdor domá sedí v zapečku, in si ne upa nikamor po svetu“.

Trikrat je obhodil celo vas od enega konca do drugega; vse je na drobno spregledal. Najbolj ga je mikala velika mlaka na sredi vasi; mislil je, da že vidi morje brez dná. Že se je začelo mračiti. Kam pa zdaj spat? — si misli Drašek. Vés zamišljen pride do hiše, kjer je bilo vse v eni luči, in ljudje so notri mumljali ko seršeni v bednju.

Tukaj bodem prenočišča prosil — si misli — stopi v hišo, odpre duri počasi in stopi s „Hvaljen bodi Jezus Kristus“ noter.

Nikdor ne porajta na-nj v oštarii, celó natakarec se ne zmeni na Draška. On pa se vsede na klop pri peči, in gleda debelo okoli sebe. Pri neki mali mizi zagleda dvanaest mož rudečih, ko kuhani raki, ki so serkali vince ko žejna zemlja nebesko roso. Že zeló omamljeni od vinskega slapa se hočejo spraviti proti domu, pa glej nesrečo! noge so se jim pri mali mizi splele in zmešale, da nobeden ni

vedil, čigava je ta ali una. Vsi z rokami pod mizo svojih nog išejo, pa nobeden ne najde takih, da bi mogel stati na njih. Dolgo časa se prepirajo, in malo, da se za kečke niso prijeli. K sreči je bil župan pričujoč, ki je potolažil prepir med svojimi sosedi.

Mir vam bodi — jim reče župan; — jaz hočem vsakemu pravico dati — poslušajte me: S toto bergolačo — jim pokaže močno sovalnato palico — bom mahnil pod mizo; kogar bo zbolelo, naj zmakne nogo, in tako se ni treba bati, da bi kdo s ptujo nogo domú prikimal. — Župan počne potem s palico pod mizo tleči, da so prazni kozarci plesali po mizi, in glej! hitro so stali okoli mize vsaki na svojih nogah, čeravno so se jim zlo vsibavale. Drašek naš pa se smeja pri peči, in si misli: to je pač moder župan; zares mu ga para ni, ker tako hitro spozná vsakemu njegovo pravico. In zapiše si tega župana za ušesa, da bo vedil domá od njega povedati.

Drugi dan plača Drašek oštarijašu svoj dolg, in gré dalje po svetu za nosom.

Zdaj pride v neko malo mestice, kjer ga je boljše vse mikalo in veselilo; ni vedil, kaj bi od veselja počel. Cel božji dan je hodil in zijal po tergu; še za jesti se ni zmenil. Moj Bog — si misli — pač je živa resnica, da človek ne živi samo od kruha, ampak še dosti drugih reči je, ki človeka živijo.

Že se je začelo solnce za goro pomikati, Drašek sedi na klopi pred veliko oštarijo.

Hojoj, hojoj! kriči in dirja neki človek memo njega; lasi so mu stali pokonci; naravnost hiti pred mestno hišo.

Gospod župan! — zakriči na ulici, da so po celem tergu slišali — za Božjo voljo, hitro na noge!

Župan prileti na ulico in skerbno poprašuje, kaj se je zgodilo?

Le hitro, le hitro zberite mestno stražo; pred plotom zunaj mesta leži neka čudna stvar; še nikdar v mojem življenji nisem vidil kaj takega. V nevarnosti je naše celo mesto, ako te pošasti ne pokončamo. Dva rogova ima, spred in odzad, in najberž je breja, ker je viditi vse polno mladih pod kožo.

Župan berž zapové svojemu hlapcu, naj gré od hiše do hiše po celem mestu, pa pokliče vse, kar le more iti na vojsko. Na sredini terga se zbere cela armada, s puškami, vilami, krampi, tudi žene niso izostale, z burkljami, veselcami in kar je le ktera v roke dobila, je prinesla na odločeno mesto.

Ko je že vse vredjeno bilo, zagromí župan z močnim glasom, da se je slišalo po celem kraju: „ajd bratje, le naprej!“

Ti nas boš vodil in pot kazal — reče župan k človeku, ki je prinesel glas od une čudne stvari. Župan peljá svojo vojsko in županja svojo četo. Šest najpogumnejših mož je bilo poslanih naprej iti gledat, ali še je strašna pošast na poprešnjem kraju.

Še je — oj je še! — so prišli berž praviti vsi prestrašeni.

Tudi Drašek se postavi med černo vojsko in gré serčno kre njih, da bi vidil konec.

Ko že blizo pridejo, razdelí župan celo armado na štiri strani, in ji dá povelje, sovražnika napasti od vseh štirih krajev svetá. Vse je bilo hitro razstavljeno po modrem sklepu županovem. S puškami so stali v prvem redu, z viljami in drugim orožjem v drugem.

Zdaj župan, ki je prevzel poveljstvo nad celo vojsko, spleza na neko visoko drevo, da je pred sovražnikom zavarovan in lahko pregleda celo bitvo. Udrite! — se zadere zdaj kar je mogel. Puf — je počilo od vseh štirih krajev, da so se poterle šipe na oknih po mesticu. Perva versta zdaj stopi nazaj, druga z viljami in drugim orožjem pa se zažene na strašno zmijo in jo razterga na jezero komadov. Zmagali so. Župan veselja nor z drevesa skoči, malo da

Iskrena je tedaj želja, naj slavno ministerstvo tisto, kar je za Galicijo ukazalo, blagovoli ukazati tudi za shvenske dežele.

Potreba je tako očitna pri nas kakor v Galicii; — naš jezik pa je že tudi omikan in zmožen tako, da vsako reč gladko in lepo pišemo v njem. Komur je to morebiti še spričati treba, naj vzame naš novi slovník (besednjak) v roke, pa bo vidil, da slovenski jezik ni več otrok, ampak že na tako visoki stopinji, da le rabiti ga je treba, in

Jasno kot struna bo pel, zvonu enako donil,

Pričal Vašo modrost na desno, na levo narodom.

Jeziku, ki ima tak slovník, kakor ga imamo zdaj mi, se ne dá več oponašati, da bi se ž njim in v njem vse opraviti ne dalo. Omolkniti morajo zdaj vsi, katerim je bilo treba take žive priče dati o zmožnosti našega jezika. S slovnici, katerih imamo na cente, in s slovníkom tem si more vsak vradnik pomagati, da spolne, česar naš narod potrebuje, in mu tudi piše tako, kakor mu v kancelii z besedo dopoveduje. —

Druga prošnja pa, ktera nam je pri sercu, je, naj bi se našim ljudem postave oklicovale, kakor pred, tudi zdaj v domačem jeziku. Zakaj so ti razglasili popolnoma nehali, ne vémo; nadjamo se pa, da so le začasno zaostali, ker pravica in potreba službe to terja, da se vsaka postava, po kateri se pravice in dolžnosti ljudstva uravnujejo, v jeziku daje, ki ga ljudstvo ume, in da se tedaj to, kar se Nemcom razglasa v njih jeziku, razglasa tudi Nenemcom v njihovem. Ni nam sicer znano, kaj se na Dunaji še v slovenskem jeziku prestavlja, — to pa vémo, da na Kranjskem, na Štajarskem in na Koroškem in Teržaškem že dolgo ni prišla nobena nova postava v slovenskem jeziku na dan in da še tako važne, vse dozdanje rokodelske razmere preminjajoče postave za obertništva in rokodelstva, ki ima že prihodnji mesec moč zadobiti, še nobeden naših rokodelcev in obertnikov, ki ne ume nemški, ne pozná!

Zmiraj bi na vse strani utegnili najbolje biti, ako bi način deželnih razglasov ostal kakor je do lani bil. Eno postavo po štirih krajih prestavljati, že razun tega, da to več stroškov prizadene, tudi zavoljo doslednosti v terminologiji ne kaže in ena izurjena roka to najbolje doverši. Kakor je ena nemška beseda postav, naj bi bila tudi ena slovenska. Vredniki cesarskih razglasov v 4 slovenskih krajih bojo pa imeli še vedno za svoj okraj dosti opraviti, naj se izdajanje postav že imenuje „glasnik“ ali „zakonik“.

Pa naj slavna vlada naredi to tako, kakor za najbolje spozná, — naša želja in prošnja je le: naj bi izhajale naše ljudstvo zadevajoče postave, kakor do letos, tudi vprihodnje v slovenskem jeziku, da se ne bo nihče po pravici pritožiti mogel, da ni nikoli postave zvedil.

Če bi nam morebiti kdo oponašati utegnil, da že spet godemo staro pesem od „jezika“, temu le rečemo, naj bere onih 25 gospod ministrovih verstic, s katerimi smo ta spis začeli, in prepričal se bo, da ne gré tukaj le za jalovo obveljavo slovenskega jezika, ampak za kaj več, namreč za vse to, za kar so gosposkine kancelije in cesarske postave. To pa so za vsakega deržavljana premenitne reči. —

Ni sicer naša navada, da bi podpisovali svojih spisov v svojem listu, al tega podpišemo le zato, ker je tako rekoč skupno razodetje tega, kar so „Novice“ kot iskreno željo že od več strani slovenskih dežel pisale. Ponovili pa smo ta oglas čisto pravičnih želj ravno zdaj zato, ker imamo v doveršenem slovníku po milosti rajnkega našega knezoškofa in neutrudljivem prizadevanji mnogih domoljubov novo imenitno prilogo „Beilage“ za to prošnjo ravno gotovo. Pred to „Beilage“ zdaj tudi tisti ne bojo mogli oči zatisniti, kateri radi slovenski jezik le „jezik kmečki“ psujejo.

Vredništvo.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Naj povem zdaj kaj o drugih stanovih. Ker so domačega vsi popolnoma ali pa saj napol kmečki, ni nič razločka, kjer koli se začne.

Najpred o kupcih. Kakor je sploh znano, niso vsi ene verste. Poprejne čase je bilo na Horvaškem sèm ter tjà precej takih, ki so razno blago kupovaje na Kranjsko ali pa tudi v druge dežele ga razpošiljali; ti „agenti“ pa so zdaj večidel domači ali pa Serbi, ker se jud v take reči nikoli rad ne vtika. Kar jih je naših ostalo, so vsi prav razumni in izobraženi ljudje, pa tudi prav pošteni; zato vsem dobro gré, ker imajo ljudje do njih zaupanje. Se vé, da ti možje niso stanovitni; kakor jim nanese kupčija, popotujejo sèm ter tjà, včasih zopet domu, včasih pa v Banat, na Ogersko ali kam drugam. Hudo pa se boji ljudstvo kranjskih „mešetarjev“, ki so tako prekanjeni, da se sploh za največje goljufe imajo, in menda po pravici. Ti ljudje so pobegnili sèm skoraj vsi zavolj kakega pregreška ali pa, ker si, zapravivši doma kar so imeli, na Horvaškem odškodovanja iščejo. Kranjci pravimo takim ljudem sleparji; gorje temu, kdor jim v pest pride. Pa ni lahko, jim v živo seči, ker opravljajo svoje reči tako zvito, da jim celó sodba nič ne more. Ko sem prišel pred 6 leti v Varaždin, je tekla ravno zoper tri kranjske mešetarje pravda; zatožili so jih bili judje, ker so jih ti naši „ljubeznjivi rojaki“ za 1700 gold. opeharili. Judom se kaj takega težko pripetí, — „Kranjci“ pa so jim bili vendar le kos, in so jih na vse zadnje tudi pred sodbo užugali, da so morali celó vse stroške poverniti. Mešetarji so na vse kupec, zlasti pa radi z živino barantajo. Večkrat sem jih gledal, kako so konje prodajali, in se čudil njihovi zgovornosti. Če je bila napaka še tako očitna, so znali jo utajiti, priduševaje se in Boga in vse svetnike na pričo klicaje. Če je pa blago kaj cene imelo, so pa tako medeno vse dobrote razkazovali, hvalili in priporočali, do serca govorili in za vino dajali, da jim je malokdaj spodletelo. Kupec je včasih še tisti dan zasledil, da so ga prekanili. Pa kaj je pomagalo zmirjati? Mešetarji poslušajo mirno, naj jim se pravi, kar hoče, na zadnje rekó revežu: „Vidimo, da nisi zadovoljen, veš kaj? daj nam toliko in toliko poboljška, pa ti bomo zopet prodali, da ne boš nič na zgubi, morebiti še na dobičku“. In tako ga ujamejo drugič in tako v mrežo zapletó, da se jim še več ne izmuzne. Med ljudmi slovó kot prvi preklinjavci, da je sèm ter tjà celó pregovor „kolne kakor Kranjec“ — in vendar tudi Horvatje niso najzadnji v tej napaki. Slišal sem iz kranjskih ust na Horvaškem čudne, zgolj nove kletve, včasih iz slovenskega, horvaškega in madjarskega jezika sestavljene. V Zagrebu sta se dva za mano pogovarjala, prepiraje se in preklinjaje, na zadnje pravi eden izmed njih: „Da me dvakrat — jeklo — božji grad — jebi — rentezi — tristo krat pri moji duši!“ Na to rogovilasto kletev se obrnem in prašam prijatla, ki me je spremil, kaj je to, pa mi reče: Tako Kranjci kolnejo; to morata biti mešetarja; hujše od teh ljudi ne zná nihče hudičevati. Groza me je stresla, to slišati; pozneje pa sem tudi v Reki večkrat na tako priduševanje naletel. Kako iznajdeni so mešetarji, se vidi iz tele prigodbe: V Varaždinu so ukradli na sejmu cigani dva konja in ju niso mogli dobiti, dasiravno so vse preiskali. Nazadnje se ponudi gospodarju kranjsk mešetar, da mu bo tatove zalezal, če mu obljubi 30 goldinarjev. Gospodar v to rad privoli. Kranjec je vedel, da cigani blago najraje judom prodajajo, pa je šel in dva revna juda vsakega z enim goldinarjem podkupil, da mu pomagata iskati. Dva goldinarja pa je dal postopaču, ki je bil zavolj tatvine že večkrat ošeškan. Vsi štirje se spravijo koj vsaki na drugo stran in čez pet ur so že imeli tatove, konja pa drugi dan, ker so ju bili že v Čakovec odgnali in spečali.

Toda naj bo dosti o mešetarih, — rajše premišljajmo vinske kupce, to je, tiste bogate slovenske kmete, ki hodijo na Horvaško sami po vino, da ga na debelo doma kerčmarjem prodajajo. Nekdaj so pili Kranjci skoraj le domače vino, le včasih notranjca ali pa beržanko in prosekarja; zdaj pa je sploh se „Horvat“ priljubil, nekaj zato, ker je zlo „rudeč“, nekaj pa zavolj svoje moči; tudi slovijo za bolj zdravega kakor Štajarci, po katerem kmeta rada glava boli. Mora se pa tudi našim kupcom poterditi, da znajo zares najbolje vina najti; na Kranjskem sem pil še vselej dobrega „Horvata“, na Horvaškem pa marsikdaj čvika, da bi ga naš kmet ne pokusil z lepo. Vinski kupci so do malega vsi kmečke korenine, in ne morejo svojega rodu zatajiti, če oblečejo prav gosposke dolge hlače; pa jim tudi ni treba. To so časti vredni možaki, pravi korenjaki! Marsikteri ni po očetu ne vinarja dobil; s pridnostjo in pametjo pa si je lepo premoženje pridobil in bo umeril z dobro vestjo in prepričanjem, da mu otrok ne bo revščina terla, če s prave poti ne zaidejo. Marsikteri si je sozidal lepo hišo v mestu ali pa si je grajščino kupil ali sicer se med najbolj veljavne in premožne rojake vverstil in dostikrat brez družega nauka in pripomočka, kakor s prebrisano glavo. Ti možje so naša narodna, kmečka aristokracija, in ni jim zameriti, če se včasih malo pobahajo. Saj se šopirijo celó taki, ki pod živim Bogom ne trohice vzroka nimajo. Ti bogatini so posebna versta našega naroda, sred med gospodo in kmetom, pa večidel bolj premožna kakor ona, v svojem življenju pa enaki temu, in čeravno ga včasih odirajo, ostanejo vendar le tudi oni kmetje z dušo in s telesom. Prav veseli so jih horvaški grajščaki in fajmoštri, kadar v jeseni od vseh strani prihajajo, ker vedó, da pridejo ti „Kranjci“ vselej z „rejeno mošnjo“ in da blago precej gotovo plačajo. Po stari navadi ne hodijo radi posames, ampak večidel po dva, k večjemu trije skupaj. Najpred gredó k starim znancom pokušat. Vinskega merila res nimajo, in kemije še po besedi ne poznajo; toda njihov jezik je tako preskušen in natančen, da kmali kapljo presodijo, ali je za kaj ali ne, ali bi utegnili doma se prikupiti ali ne. Večkrat sem bil pri pokušanju zraven, ki je večidel zjutraj na tešče ali pa kake dve uri po kosilu, nikoli pa ne takrat, ko jim kaka druga pijača ali jed pravi slaj kazí. Le novinci tega ne porajajo, dokler jih skušnja ne izučí. Pokušanje je vredno viditi; človek se berž prepriča, da naši „Kranjci“ ne kupujejo tje v en dan. Z nekako posebno slovesnim obrazom prime tergovec rahloma kupico v roko, ki mu jo gospodar iz prvega soda natoči, in jo vzdigne nekoliko proti soncu, potem pa hitro kaka dva požirka po gerlu spusti; zdaj začne še le prav premišljevati, gledaje vino od vseh strani in vzdigovaje kupico, da se iskre utrinjajo in se kaplja od solnca lesketa, da vid jemlje. Vino mora imeti živo lice in se rudeče bliščati, kakor kri, sicer se ta kupica na stran postavi in nova iz bližnjega soda nalije. Pa se zopet pokuša in vzdiguje; če je vino po volji, se ne dela nikoli tisti hip kupčija, ampak se le še bolj gleda in skuša. Kupec nagne kupico na usta, in zavije jezik od obeh strani, da mu teče vino kakor v korito; pa ga ne požre precej, marveč ga brizga sèm ter tje po jeziku proti nébu, in ko ga je vsaka čutnica že pohvalila, ga naenkrat izpusti, da se po vseh ustih razcedí in do dobrega spriča, da res pravo „žmah“ ima. Če je stvar vseč in kup gotov, se napravi po navadi pri gospodarju gostija, in dnuarji se odštejejo. Če pa se kupcu vino ne zdi dobro, pa gré naprej, dokler ne dobi blaga po svoji volji, in tako prelazijo naši Kranjci vse hribe in zakotja, dostikrat v dežji po meglenem in mokrem svetu ali po temnih goščavah, kjer daleč okoli ni ne ceste ne žive duše. Te „Kranjce“ je lahko spoznati, kjer koli jih vidiš. Skoraj vsi so čverste postave, debelkasti, v lice zdravi in rudeči, da jih je veselje pogledati; obleka jim ni ne zgolj kmečka, še manj pa zgolj gosposka; dolge suknjene hlače se pogosto vidijo, malokdaj pa sukuja,

posod zopet klobuk s širokim krajem, in pod njim majhna zeena kapica; kadar so brez klobuka, malo na uho nagijena, ali pa tudi velika kapa od zadej z dolgim „cofom“, ki jo le v molitvi, sicer pa nikdar, tudi ponoči ne, z glave ne denejo. „Portmoné“ se vidi malokdaj pri njih, denarje vsijo v molitvenih bukvicah, ali pa si jih dajo doma v „lajbič“ všiti. Dva možaka sèm tudi poznal, ki sta vsak po več tisuč goldinarjev v pratiki nosila in sta mi povedala, da je eden nju v Ptujem pratiko na oknu pozabil, pa jo brez nekaj ur ravno tam dobil, ker se za tako majhno reč nihče zmenil ni, „briftošelj“ bi mu bil pa šel lahko rakom žvižgat. Ti bogatini se tudi v majhnih rečeh nekaj po svoje vedó. Hodijo mogočno in vsi pokonci, ne pa pripognjeno, kar je že Vodnik našim kmetom očital. Smejajo se radi le napol ust, šaljivo in pomembno z levim očesom trepaje; pljujejo pa zopet glasno in iz vseh ust; tobakarji so vsi, pa imajo dokaj raji pipo kakor cigaro; v pogovoru niso nikoli čenčavasti; vsaka beseda se premisli, preden se spregovori, pa jih je tudi prijetno in vredno poslušati, ker so skušeni možje in o gospodarstvu, kmetijstvu, kupčiji, o soseskinih in drugih rečeh marsiktero uganejo, ki je ne boš v vsakih novinah našel. Tudi politiko včasih pretresajo in govore po vseh ustih kot pravi „radikalci“. Pa ne mislite, da ne znajo dobre volje biti; v jedi in v pijači so sploh kaj zmerni, kadar pa se usedejo enkrat za mizo, ga pa potegujejo, da jih je težko dohajati; vino jih kmali oživi; njihove šale pa niso sirove ali debele, temuč tako od strani, tenke in premišljene, da meniš izobražene ljudi slišati. Le kadar ženstvo pritikajo, brusijo dostikrat gerde kvante, toda vselej le takrat, ko so že vinjeni. Razžalil ne bo z lepo eden družega; popolnoma mu pa tudi ne zaupal, zlasti ne, kar se kupčije tiče, — berž ko ne zato, da mu kakega dobička ne zapazi in ga ne prestreže. V jezik radi tuje besede mešajo, kranjski Slovenci bolj horvaške, kar so si jih na „rajzah“ si zapamtili, štajarski pa zopet nemčarijo, še huje, ko kam gredó, kakor doma. Pravil mi je nek gospod v Varaždinu, da je prišel k njemu Slovenec vina kupovat, rekoč, da ga na Štajarskem letos ni za „pedorf“, ker „selben“, ko je največ moče potrebovalo, predolgo ni dežja bilo, zato jim je „ica“ vso „fruht“ „felk“ „verderbala“. Gosposkemu človeku bi ne svetoval, se s temi možaki družiti, ker ga vselej nekaj pisano gledajo. Če stopi med nje, bodo berž potihnili, če so še tak hrup pred imeli, pa se bodo priljudno, toda ob enem merzlo z „gospodom“ pomenkovali, če so trezni; če jim je kaplja že v glavo šinila, pa mu bodo pravili take, da ga bodo še drugi dan ušesa bolele. Pobožni pa so ti „Kranjci“ mislim zgolj vsi; zjutraj morajo biti pri maši, če jo prav najeti imajo, zvečer pa bi tudi ne šli z lepo brez molitve spat. Najbolji in dostikrat edini prijatelj jim je doma kak častitljiv star fajmošter ali pa kak tehant, zato ti gorjé, če boš začel v tovaršii duhovščino obirati ali pa zoper vero zabavljati. Ne le, da te bodo dobro ošteli, bodo tudi, pokazovaje obširno znanje kerščanskega nauka in svetega pisma, ti spričali, da si neveden v tem, kar bledeš in da govoriš kakor slepec o rečeh, katerih svetosti ne poznaš, ker je ne vidiš. Bil sem v Karlovcu, ko je bila ravno nedelja in v cerkvi očitna daritev, in z mano je prišlo nekaj vinskih kupcov iz Kranjskega. Vsi so imeli v rokah roženkrance, nekteri pa tudi molitne bukve, in kleče so cele dve uri ali molili ali pa brali, dokler se ni za „ofer“ pozvonilo. Takrat pa vstanejo vsi, da gredó okoli oltarja po domači navadi in sam sem vidil, kako so iz njihovih rok celi sreberni tolarji na leseno pločo leteli. Vidil sem tudi na Bistrici, kamor je stara božja pot, te naše Kranjce v prvi versti radodarnih romarjev. Čuditi se jim je, da niso celó nič zbirčni; zadovoljni so, če družega ni, tudi s samim sirom in kruhom; na mervi ali na slami ležati, jim ni nič zopernega; opravičivši molitev se na pol slečejo, pa še enkrat potipajo, če so dnuarji na persih dobro zavarovani in potem zaspé sladko naj bo kjer

hoče. Nek Verhničan mi je pravil, da je večkrat „na rajži“ sred hoste na mahu spal, naslonivši glavo na kamen, ki ga je le za silo z ruto pokrtil.

Iz tega se zopet vidi pravo kmečko korenjaštvo teh ljudi, ki so od mladosti dostikrat mnogo terdega in hudega poskusili, pa se s tem uterdili, da jim še zdaj ne dá težko, če je treba za nekaj časa nadlogam in pomanjkanju se podvreči. Pa naj povem tudi neko slabost, ki se jim sèm ter tje — ne vém, ali po pravici ali z lažjo — pripisuje. Večkrat sem jih slišal hvaliti; samo nekaj bi jim imeli očitati, so mi Horvatje rekli — nekaj precej so zaljubljeni; menda ima marsikteri doma že staro „Micko“, pa zalezuje pri nas mlade „Mare“, češ, da se tako daleč ne bo lahko zvedilo. Če je kaka deklina svilen robec si okoli glave zavezala, se začne koj govoriti: „tega so ji pa že Kranjci dali“. Ena mi je sama povedala, da je dobila robec in zlate uhane od priletnega Kranjca; pa sem jo prašal: zakaj je vzela, ali ne vé, da se ne spodobi? in mi je rekla: saj bi ne bila, pa mi je tako prijazno ponujal in mi obetal, da po me pride, toda ga ni po tistem nič več sem, morebiti je umerl; hudoben mi se ni zdel! O tem se marsikaj še pripoveduje, toda raji molčim, ker ne vém, kaj in koliko je res, kaj in koliko pa izmišljeno. (Dal. sl.)

Glasi o cesarskem ukazu zastran učnega jezika v šolah.

III. *)

(Konec).

Če pogledamo na noveje jezike, na pr. na nemški in na slovenski, ne bo treba dolgo premišljevat, da spoznamo, da je uni po duhu bolj v žlahti gerškemu, naš pa ravno tako latinskemu. To ni čuda; saj je tudi naše življenje kakor rimsko, že od nekdanj kmečko še dandanašnji. Razni slovanski rodovi osnovali so deržave in nekteri prav mogočne; kje pa je v njih tisto število večjih in velikih mest, kakor so vzdigovale se v stari Grecii in se vzdigujejo v novejih germanskih deželah? Skorej vse naše večje mesta so iz novejšega časa, v katerem ne živé posamesni narodni elementi več le za-se, ločeni od drugih, ampak se družijo, mešajo in spreminjajo; popred je le poglavitni sedež vlade od ostalih selišč se razlikoval. Čehi imajo Prago z 150.000 ljudmi; od nje je pa strašni skok na 15.000 duš, ki živé v Plznu. Poljaki so se v Krakovu, pozneje v Varšavi nekako bolj naselili; Levov, Vilno in druge večje mesta so povzdignili tujci in na pol ptuji judje. Serbski Prizren in Kruševac nista imela nikdar ne 20.000 prebivavcov. Na Ruskem so bile zaporedoma največje mesta ob enem stolne, Novgorod, Kiev, Moskva, Petrovgrad. Pa vselej je berž, ko se je vlada preselila, začelo se prejno stolno mesto zapuščati in v vas spremenjevati. Moskva je podobna še dandanašnji bolj staremu Rimu kakor pa Parizu ali Berlinu.

Zato je tudi naš jezik, kakor latinski, zgolj telesen ali kmečk; ena beseda ujema se le z eno mislijo; abstraktov imamo tako malo, da jih lahko na perste soštejemo.

Iz tega se vidi, kako enaka da je duša obema jezikoma in to je vzrok, da se dá latinski jezik bolje tolmačiti z našim, kakor s katerim koli drugim. Prepričan sem, da bo vsaki to našel, kdor poskusi, kakor sem našel jez in drugi moji tovarši. Imeli smo priložnost, predstavljati Cezarja, Virgilia, Tacita in drugih po nemški in zraven po

ilirski ali pa po slovenski. Kak razloček! Po naše je dalo se vse kratko in jedrasto skoraj beseda za besedo povedati, po nemški pa je bilo ovinkov in spodtik na desno in levo; silno težko so dohajale abstrakta izvirno, konkretno misel. Zatoraj se mora zares milovati, da se je tako dolgo pri latinščini slovenska beseda zanemarjala. To se vsakako prenarediti mora! Če je bila cesarska postava za vse reči koristna in potrebna, je gotovo, da je bila še najbolj za latinski jezik. Pri nas pa je to najbolj žalostno, da se morajo stvari še le dokazovati, ki so same po sebi že tako jasne in naravne, da si jih zdrava človeška pamet drugač misliti ne more. Debelo bi gledel Anglež, ko bi mu kdo še le razkladati hotel, da se tujih jezikov najlože po angleški uči; debelo bi gledal vsak drug, ako bi mu kaj tacega se pravilo; nam pa se vse to ravno na robe zdi, da višemo nos, ako nam se dokazuje, da po nobeni ceni tujega jezika tuj jezik tako natanko ne razjasnuje kakor naš domači. To sicer razumemo, da popotovaje iz Ljubljane na Štajarsko ne hodimo najpred po ovinku na Koroško, ampak da gré pameten človek naravnost na Štajarsko. Tudi to vemo, da je smešno segati v žep okoli —. To pa nam ne gré v glavo, da mora veljati to pravilo tudi za nauke, — da je nespametno tega, kar se naravnost z domačim jezikom naučiti moremo, s tujim si iskati, dokler nam je še slabo znan ali pa celó popolnoma neznan, — da je tako učenje huda potrata dragega časa, dostikrat pa tudi mlačva prazne slame. Po moji misli bi se dalo tedaj razlaganje latinščine najboljše tako-le urediti:

- Naj se uči v prvih šolah latinski jezik le s pomočjo slovenskega, ker od konca so vsi pritkljeji škodljivi;
- naj se rabi nemški jezik zraven slovenskega še le takrat, ko ga učenci že dosti dobro znajo; ko se vidi, da utegne nauk kaj zljajšati in razjasnovati, naj se tudi naznanijo učencom in priporočujejo za privatno branje najbolj izverstne bukve, ki popisujejo rimsko življenje, vero, navade, povesti itd. Znano je, kako bogata je v tem nemška literatura;
- kolikor in kar je mogoče, pa naj se razlaga v gornji gimnazii latinski jezik po latinski, kakor smo nekdanj imeli. Vaje naj bodo obilne; toda zgolj praktične. Prestavljanje na slovenski in nemški jezik, se vé, da nikjer ne sme nehati, ker ono dokazuje, ali mladina razume original prav ali ne;
- vse, kar je imel stari sistem dobrega, naj se zopet poprime. Naj se tedaj ne menjajo vsakega pol leta učitelji; naj dobi latinščina več ur; saj jih ji lahko dá nekoliko gerščina, brez vsake škode za omiko; naj se ravná v vseh rečeh tako, da spoznajo učenci veliko imenitnost latinskega jezika, da dobé za-nj ljubezen in veselje itd.

Pred vsem pa je treba, da je poglavitna reč duh, ne pa forma. Posebno dandanašnji se mora ta resnica tem glasneje oznanovati, ker se toliko proti nji greši. Le pomislimo, kaj bi nam latinski jezik biti moral poleg in razun tega, da je jezik katoliške cerkve!

Latinski jezik je sploh že sam za-se vsakemu izobraženemu potreben, prav za prav se brez njega ne dá prava omika misliti. O tem ni dvombe; le nesreča je, da se razumeva beseda „omika“ na toliko plati. To pa se lahko reče, da je dan današnji misel vseh pametnih mož, da sam po sebi noben jezik še ni prava omika in tedaj tudi ne latinski. Človeškega uma ne izbistri še znanje latinske gramatike, tudi ne vednost kakih 10.000 latinskih besed in ravno toliko sintaktičnih pravil in pravilic, še manj pa tiste neslane hipoteze, emendacije, parallelstellen in druge enake filologične donquixotiade, ki se dozdevajo nekterim tako sila imenitne, kakor bi ne bilo brez njih izveličanja.

Saj meni se ne zdi noben človek bolj usmiljenja vreden, kakor tisti učitelj, ki, prebiraje z učenci Tacita, ne najde

*) **Popravek.** V tem spisu v 15. listu na str. 115 v 15. versti od zdalej namesto: „oni več zrahljali zemljo, da seme“ itd. beri: „oni so zrahljali“ itd. — V listu 16. na str. 122. v 2. in 3. versti odzgoj namesto: „tedaj so tudi vse šege katoliške cerkve za nas národni jezik“, beri: „tedaj so tudi vse šege katoliške cerkve za nas národne šege, jezik katoliške cerkve je latinski, tedaj je tudi latinski jezik za nas národni jezik“.

nujejo to, kar se iz gnoja izkadí, z gnjilcom združene dele, ki so za rastlinsko rast najbolj potrebni.

Zato se mora skrbeti, da gnoj vedno vlažen ostane, in da ne splesnije in ne sprepeli. Razun tega se dá gnoj tudi jako zboljšati in pomnožiti, če se večkrat s perstjo posuje, da na lego gnoja pride lega persti, in da ga živina včasih dobro pomandra in potlači. To storí, da se z gnjilcom združeni deli tako naglo iz gnoja ne izkadijo, ampak ostanejo v njem.

Gospodarske skušnje.

(Kako z brejimi svinjami ravnati, da srečno veržejo). Časnik „Fortschritt“ piše tako-le: Neki gospodar je bil večkrat prav nesrečen s svojimi svinjami; veliko mu jih je poginilo, kadar so vergle. Naključilo se mu je, da je zvedil za lahko pomoč, to nesrečo odverniti. Brejim svinjam naj se zadnjih 8 dní, preden imajo vreči, daje le mleko, s katerega se vsa smetana čisto posname, in nobene druge klaje. Po posnetem mleku se odverne svinji zapeka (to je, svinja ni zapečena ali zaperta), za katero toliko svinj pogine. Kd je vergla, dobí še le jesti, kadar je blato od nje šlo. Ako se to ne zgodi kmali, se ji dá 4 lote grenjke soli (Bittersalz), in potem se kmali očedi. Gospodar, ki je to skusil, pravi, da odtistihmal, ko tako ravna, ni nikoli nobene nesreče več imel in tudi to se mu ni več primerilo, da bi bile hotle svinje svoje mlade požreti.

(Kako na Rusovskem stare jablane pomlajujejo). Lepesin je potovaje po Rusovskem na več krajih vidil, kako tamošni kmetje starikaste jablane pomlajujejo. Staremu drevesu na eni strani odsekajo čisto vse korenine; potem upognejo drevo na tisto stran, kjer so se pustile korenine, in tu skopljejo dolgo jamo, v katero položé drevo z vejami prav lepo; potem ga posujejo z dobro gnojno zemljo. Tako zakopano drevo poganja zdaj mladike, katere vsadé, berž ko so nekoliko močne. Tako si naredé iz ene same stare jablane po 30 mladih, katere veliko pred rodijo kot take, ki so iz posejanih pešk izrastle.

Obertnijska skušnja.

(Dober klej ali zamazka za kamne se napravi), ako se žvepla, vozka in smole v enaki meri vzame; žveplo in smola se skupaj stopita, potem se pridene voska, in vse skup dobro zmeša. Vsaka plat kamna se popred enmalo razgreje, potem s tem klejem namaže, in polagoma vkup stisne. Ko se je zamazka dobro shladila, je tako trdna, da se kamen na vsakem drugem mestu raji zdrobi kakor na zamazki.

Pomoč zoper miši na polji.

Odgovor na vprašanje iz Kroke.

Po naključbi se nam je založilo pisemce Vaše, v katerem želite zvediti pripomoček zoper miši. Še le danes Vam tedaj damo odgovor, pa mislimo, da ste v tem že morebiti sami dobri svét našli, ki so ga „Novice“ lani v 48. listu na 376. strani ponavljale, rekši, da po mnogih skušnjah ni boljšega, cenejšega in manj nevarnega pomočka kakor je ta, ako se pšenica in ječmen v močnem iz pepéla hrastovih derv skuhanem lugu tako dolgo namaka, da se zerna začno napenjati; nekoliko v tem lugu namakanih pa potem spet posušenih zern se verže po luknjah, ki so jih miši ravno kar zrile.

Letos je dosti miš; priložnosti je tedaj dovelj skusiti ta pomoček, katerega je tudi kmetijska družba v Pragi posebno priporočala. Naj bi pa gospodarji, ki kakošno zlo hvaljeno reč skušajo, potem tudi očitno naznanili, kako se jim je skušnja obnesla, sicer se ne zvé, kar je dobro, pa tudi ne sliši, kar ne veljá nič.

Podučna kratkočasnica.

Ste že vidili tako?

Neka baba je vedno godernjala in se jezila, da ji copernice kravo molzejo, in vsakemu je jela od tega klobasati, če je le kaj malega ž njo govoril.

Nekega dne jo prosi neki popotnik gosposkega stanú in kakor je bilo viditi precej prebrisane glave (gotovo je že deveto šolo študiral) malo mleka. Godernjaje mu ga prinese, vendar se v začetku sramuje, temu popolnoma tujemu človeku o copernicah kaj spomniti. Ko se pa v pogovor podasta, se le prederzne tudi o copernicah pregovoriti, in tujcu potoži, kako malo in slabo mleko da ima njena krava, ker jo vedno copernice hodijo molzt.

„A tako“ — ji seže v besedo popotnik — koliko mi daste, pa dobila bodeva copernico v pest? S tem je bil babo tako razveselil, da je mu koj deset kron obljubila in ga silila, naj hitro naredí, ker bi jako rada poznala šentane copernice, ali so domače ali iz kakega družega kraja. Al popotnik, zvita buča, ni hotel babi koj svoje umetnosti pokazati ter je rekel, da zdaj ni pravi čas, ker se to najlože okoli ene popoldne zgodi. Prosi jo do tistega časa počakati; bila je še le ura devet. V tem sta se mnogo od copernic pogovarjala in ker ji je veliko prigodb pripovedoval, kako da je copernicam na repe stopal, jim metlje pobiral, ali jih kako drugač kozje molitvice učil, se ji je tako prikupil, da mu napravi opoldne kosilo, da ga je komaj miza nosila. Po kosilu pa prične s tem svojo umetnost, da prekriža trikrat kravo in spravi babo na njo, ji zveže noge pod vampom skupaj, ji zagerne predpert čez obraz; potem pa moli in klafá brez konca in kraja. Potem požene kravo po ulicah, babi pa vелеva v eno mer prašati: „Ste že vidili tako?“ Kdor bo rekel, da, — tisti hodi kravo mlest. To rekši stisne svoj zaslužek v žep in jo pobere hitro odtod.

Baba jezdi skoz vas in vedno kriči: „Ste že vidili tako? ste že vidili tako?“ S tem vpitjem spravi celo vas na noge; od vseh strani vrejo ljudje gledat, kaj da je? — toda vsak je rekel, da ni vidil; nak take pa še ne, nikoli ne! Od vseh krajev se razlega tak vriš in smeh, da se krava splaši, babe pa vendar stresti ni mogla, ker je bila dobro privezana; nazadnje priletí krava na kup kamnja ter si nogo zlomi.

Tako je bila baba, namesto zvediti copernico, ob kravo; prekanjeni popotnik se je pa za ulovljenih deset kron marsikrat pri poličku sladkega vinca veselil, češ, da bi pač še več takih abotnih kmetic vjel, ki verujejo na copernice!

Zapisal kakor čul J. V—c.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Govoril bi zdaj kaj o žitnih kupcih, ker je sploh znano, koliko banaške pšenice se v Sisku ali v Karlovcu za Kranjsko razklada, al ti trgovci večidel ne hodijo sami po blago, temuč imajo svoje agente, ki niso naši ljudje; jez popisujem pa le tiste rojake, ki živé na Horvaškem, če ne več saj po nekaj dní ali tednov, zatoraj o žitnih kupcih nimam kaj reči.

Veliko, veliko pa bi imel povedati o kranjskih brodnikih; toda človeka obide otožnost, ko pomisli na-nje. Kakor je pregnala železnica povodno vožnjo od Zidanega mosta do Zaloga, jo bo pregnala tudi dalje do Zagreba in sčasoma celó do Siska. Počasi se dodeluje, toda čez kakih deset let bo brez dvombe gotova in potem z Bogom veselo, brezskerbno življenje, z Bogom lahek in obilen dobiček, z Bogom lepi čversti fantje, da ni bilo lepših in čverstejih od vas na Savi in na Dravi noter do silne Donave, z Bogom vsa poezija brodarstva, brodarskih čednost in napak! Kjer derdrajo hlaponi, se poteguje za njimi in ob njih pusta

proza; danes je kakor jutri, in kraji, mesta in ljudje se z drugim svetom poenačijo, da več ni vredno, jih gledati ali premišljevati, ker se povsod taki nahajajo. Reči pa se sme, da je bilo to brodarstvo prava narodna obertnost, ki je mnogo mnogo deželi koristila. Obljudila nam je ozko, malo rodovitno savsko porečje, sozidala ondod lepe pohišstva, premožne vasi in terge, oživela vsakod veselje, pridnost, moč kmečkega duha in narodnega blagra. Kdor ne verjame, naj gré tje, do kamor je nekda j brodarstvo segalo, le dve uri od Ljubljane proč, v prekrasno dolsko ravnino. Narava in ljudje so jo tako ozaljšali s cvetjem in belimi poslopji, z zelenjavo, aleami, živo, bistro vodo, z rodovitnim, gospodskemu vertu enakim poljem, da si jez ne morem lahko kaj prijetnišega pod božjim solncem misliti. Prašaje ljudstvo: od kod so mu toliki dohodki tekli? — in žalostno ti bode kazalo proti zapuščeni Savi, utiraje si bridko solzo, vedoč, da se stari čas nikdar nikdar več ne poverne. In ker tudi jez to narodno brodarstvo že med historične prigodbe štejem, čeravno ni še čisto umerlo, mi ne bode zamerili, da ga, pečaje se z zgolj živimi rečmi, tu ne popisujem, ker je bolje popolnoma molčati, kakor pa poveršno to omeniti, kar je gotovo samo po sebi vredno, da se razklada od konca do kraja, z vsemi posebnostmi in prijetljivi.

Toda molčal bodem le o poglavitnem brodarstvu, ki ima svoj konec pri Sisku in je nekda j začetek pri Zalogu imelo, ne pa o slovenskih brodnikih sploh. Saj se ne nahajajo le do Siska, ampak še dalje po Savi do Belega grada, in tudi na Dravi jih dobiš povsod, sém ter tje celó na Tisi in Donavi. Ne vém, ali je res, da provincijalni Horvatje ne hodijo radi na vodo; to pa vém, da sem jih na Savi in Dravi malo vidil: iz vsake ladje, skoraj iz vsakega čolna so mi doneli nasproti le sladki slovenski glasi. Ko sem bil še v Varaždinu, sem hodil včas na dravski most gledat ladje in flose, prihajajoče iz Štajarskega, in kadar so brodniki k bregu zarinili, sem stopil k njim in se z njimi pomenkoval. Ti Štajarci so poštene, slovenske duše; v pogovoru so se pokazovali priproste, zgolj odkritoserčne in resnične. Kadar jim se je zdelo, da utegne poldne biti, so obstopili najstarejšega in pobožno za njim molili, ravno tako zvečer. Kleti jih nisem slišal nikoli, pa tudi ne prepirati se. Čudil sem se njihovi treznosti; domá v vinskem kraju so pili vendar po kosilu mleko, ne pa vina. Zagledavši enkrat sodček, prašam, kaj je v njem, pa mi pravijo: „vino, toda ga le takrat pijemo, ko se utrudimo, da se okrepčamo, zdaj pa nam še ni taka sila“. Drugikrat sem vidil očeta z dvema sinoma; bila sta oba odraščena, korenjaška fanta, pa sta vse svoje denarje pri starčku shranjene imela. Ko pridem med nje, sta ga ravno za ene krajcarje prosila, da si v Varaždinu nekaj potrebnega kupita. Oče jima dá in mi potem pripoveduje, ko sva bila sama, „da je prav zadovoljen z njima: stareji ima že 500 gold. pri njem hranjenih, vsak krajcar mu je prinesel, pa še tudi ni nikdar v kerčmo šel“. Tako sem se večkrat še prepričal, da so štajarski Slovenci dosti bolj skerbni in varčni od kranjskih. Peti sem slišal enekrat štajarske brodnike, toda le pobožne pesmi, čeravno s posvetnimi napevi, sicer pa je med njimi kaj tiho. Vozijo pa na Horvaško in Slavonsko deske, sode, sklede, in drugo tako blago, pa tudi flose prodadó, preden se vernejo; domú gredó prazni ali pa si prešičev, čebulje, turšice in družega tacega nakupijo in v ladjo sabo vzamejo; al kar sem jaz vidil, je bilo tega vselej tako malo, da so si pač le za domačo potrebo nakupili ne pa za prodaj. Savski brodniki pa so večidel pravi Kranjci, v marsičem od štajarskih bratov zelo različni. Ti so večidel sedijoči ljudje, ki brodarijo za dobiček, da si domá življenje zboljšajo. Kranjcov pa je več verst; med njimi dobiš najpoštenejše možake, pa tudi najhuje potepúhe. Če jih prašaš: kaj jih je verglo na Savo? ti bo vsak kak drug vzrok povedal, zato pa je tudi prijetneje pogovarjati se z

njimi kakor pa s Štajarci, ki nimajo ne skušnje, ne strasti, ne tiste romantike, kakor pa kranjski kosmopoliti. „Kosmopoliti“ jim ne pravim tje v en dan, ampak ker ti naši rojaki ne mislijo včas dosti na dom; njihova beseda je: s trebuhom za kruhom, pa ostajajo, če ni drugač, v tuji zemlji po več let, nekteri tudi celo življenje. Celó v Belem gradu se nahajajo kranjski brodarji; z enimi sem sam govoril, in serbsčina jim je tekla gladko, kakor rojenim Serbom, spoznal sem jih le po akcentu in pologlasniku. Nekteri so šli po svetu radovoljno, preseljuje se iz vasi do vasi po raznih službah, dokler so na Horvaško prišli, kjer so ostali; nekteri so pred na Kranjsko brodarili, sčasoma pa odleteli in nekteri niso domú smeli, bivši vojaški begunci, tobakarji, klateži ali kaj družega tacega, pa so si morali najti drugo domovino in drug kruh, ki so si ga najlagljeje v kaki ladji dobili; nekteri bi se bili sicer smeli verniti, pa se jim je domačija zamerila, ker jih oče ni terpel, ali pa jih „becirk“ preganjal, ali jim je ljubica izpregla, ali kaj družega nagajalo, pa so na Horvaškem se vdomačili, kjer se je nekda j tako lahko in tako svobodno živelo in so pri dobri kapljici naglo vse prejne nadloge se pozabile. Zato dobiš med njimi ljudi raznih let: poleg krepkega mladenca sivega starčka in šibkega fantalina, ki je domači palici utekel in se šopiri zdaj, dobivaje plačo kakor vsaki drug in tedaj z drugimi vred pijančevaje in vsaktere burke uganjaje. Ti Kranjci so sploh šaljivi, veseli ljudje, celó v nadlogah jih ne boš vidil z lepo potertih, žalovati pa jih gotovo nikoli ne slišal. Kakor truplo, je čversto tudi njihovo serce, da so celó v boleznih dobrovoljni ali se saj dobrovoljne delajo. Ob najhujem delu ne omagujejo le trenutka ne, ko pa do vina pridejo, se pa tudi ne bojé petih bokalov na enega in če bi tudi kaka merica še čez bila. Kadar šumi iz kake kerčme na Horvaškem tresk in vrisk, da skoz ušesa letí, in pa ukanje, da do dna serce pretresa, in vmes kaka poskočna verstica vesele pesmice, ondi se lahko ugane, da pijó Kranjci, da je to shod naših brodnikov, ki razbijajo in razsajajo tako marsikda j celo noč, da nobeden v hiši in v sosesčini očesa ne zatisne. Med te pivce sem enkrat tudi jez zašel, pa so mi pravili, kaj so na svetu že doživeli in kako so nazadnje post tot discrimina rerum na Horvaškem zavetje našli.

Naj Vam povem ob kratkem to, kar mi je vodja njihov, Kermar Grog a, pripovedoval, da veste po priliki potem soditi, kakšni rojaki nam po dolnji Savi brodarijo. Kermar Grog a je še zmirom čverst, zdrav možak, dasiravno jih že 60 let na plečih nosi; zdaj ima nekaj premoženja, da mu se za stare dni ni bati in zato je vedno dobre volje in marsiktero ugane, pa ga tudi vsi radi poslušajo, ker ga ni bolj izvedenega in bolj skušenega brodnika od Siska do Zemuna in tudi nihče tako prijetno svojih zgodb ne pripoveduje. Tudi za me je bilo veselje, ga poslušati, zato nate še vi nekatere čertice iz njegovega življenja. „Rodil sem se, mi je pravil, kakor se mi zdi, v gornji Šiški, za pravo pa le ne vém, ker so mi nekteri nagajali, da sem na čeruškem mostu na svet prišel, in da menda zato toliko pijače potrebujem. Pa naj bo kakor hoče, to vém, da so mati z mano sém ter tje hodili, kakor jim je opravek nanesel. Bili so namreč nekaj časa babica, potem hišnja ali kaj tacega, na zadnje pa so kramariti začeli z gobo, žvepljenkami, kresivnimi kamni in z drugo tako šaro. Zame se dosti niso menili; delal sem, kar sem hotel, pa sem letal sém ter tje in smo se pretepali, pse dražili, sadje kradli, okna pobijali in tako naprej. Pa to ni dolgo terpelo. Bila sva z materjo v Ljubljani v Capudrovi hiši, zraven je bilo dvorišče, — pa kaj, ker nismo na-nj smeli, sicer nas je nažigala gospodinja, da smo bili vsi klobasasti, zato pa sem jej jez prisegel, maščevati se. Najljubši stvari na svetu bile ste ji dve veliki, grahasti kokoši. Jez vzamem košček kruha, pa ga nasadim na ternik, veržem ternik skoz okno in kmali sem imel kokoš na njem, pa sem jo vlekel k sebi, da je kar gagala in nazadnje tudi gagnila. Pa kaj se zgodi?

Gospodinja pride in vidi, kaj delam; tisti hip leti v kuhinjo k moji materi, rekoč, da se mora precej iz hiše pobrati, s tako sodergo ne more več pod eno streho živeti. Potem pové materi, kaj sem počenjal, pa vzamejo poleno in planejo skoz vrata na me. Jez se tako ustrašim, da šinem skoz okno in pobegnem. Nič več se nisva vidila; ne vém, ne kdaj ne kje so umerli. Očeta pa še nikoli poznal nisem; kadar sem prašal za-nj, so mati vselej se namerdili in mi rekli, da naj tiho bom. Ko sem ušel, mi se ni zdelo varno v Ljubljani ostati, pa sem se napotil proti Štangi, ker sem vedil, da tam veliko češinj imajo, jez pa sem jih jedel rajši ko vse drugo. V Štangi sem se udingal za pastirja; češinj je bilo res dosti, toda ne za me. Gospodar me je skoraj ubil, ko sem se bil enkrat na-nje spravil. Strašno me je jezilo, okoli in okoli sebe te dobrote gledati, pa jih ne uživati smeti. Sline so mi se tako dolgo cedile, da sem pustil nazadnje krave na paši in šel. Potikaje se sém ter tje in včasih tudi hudo strada, priromam do sv. Trojice, in bil sem spet pastir. Pozimi me je najbolj mikalo, na led iti, pa kaj, ki se nikamor nisem ganiti smel. In tako sem ustajal ponoči, če je mesec svetil in sem hodil, ko so vsi pospali, na bližnje derse. Do tje sem šel bos, ker sem se bal, da bi me kdo ne čutil, tam sem še le čevlje obul, pa sem se dričal včasih, da je dan zvonilo. Gospodar ni vedel, zakaj tako berž čevlje raztergam; jez pa sem bil vesel, da nikoli bolje. Tako pride sveti dan. Zjutraj gredó vsi v cerkev, pustivši mene samega za varha. Ko vsi odidejo, se spravim tudi jez od hiše in naravnost na led. Enekrati derknem sém ter tje, naenkrat pa padem znak na glavo, da se nisem več zavedel. Ko se prebudim, ležim v hlevu na mahu, slab, da se nisem premakniti mogel, z najstrašnejimi bolečinami v glavi. Tako sem ležal bolan skoraj celo zimo, kaj kuhanega sem malokdaj zavžil, včasih mi še kruha prinesli niso; ljudje so bili revni in takrat so se ravno tiste hude letine začele. Otožen sem oziral se po stenah in čedalje bolj me je v hlevu strah bilo. Vsako jutro namrec, ko je jelo svitati, sem vidil čudne, dolge sence po zidu se plaziti, včasih so hodile ena za drugo kakor procesija, včasih pa so se vkup sprijele in nekako posebno potiskale in pahale, kakor bi se teple, včasih pa se je tudi nekatera od druge rajde odtergala in proti meni zagnala, da sem kar zamižal, grozovito kričaje; ko pa sem spet pogledal, ni bilo nič viditi. Mislil sem si, da me z boleznijo in s strahovi Bog sam kaznuje in opominja, ker sem na sveti dan na derso šel. V sercu me začne peči, hotel sem moliti, pa še očenaša nisem znal; saj ni bilo do zdaj nobenemu mar, me kaj naučiti. Enkrat pride k meni star berač spat. Reči moram, da sem ga bil prav vesel; imel sem zopet človeško tovaršijo. Z beračem se pogovarjava celo noč; spal je potem pri meni še en mesec. Podnevi je po vasi in po bližnjih soseskah beračil in kar je dobil, je bilo dovelj za naji oba. Tako me je ta berač živil, pri hiši je bilo menda že vsega zmanjkalo. Še bolj pa sem mu hvaležen, da me je moliti naučil. Sicer pa je bil vesel človeček, pripovedoval mi je veliko lepih zgodb in koliko sveta je že obhodil in kaj je vidil in da mu nikoli ni zavolj tega žal bilo. Namenil sem, da tudi jez zopet po svetu pojdem, ko ozdravim. Berač mi je strahove iz misli spravil in mi skazal, da tiste podobe na steni niso družega kakor senca ljudi, ki zjutraj za hlevom v cerkev hodijo in tako me je na vse plati potolažil. Mene je bolezen sčasoma pustila; je pa berač zbolel in stare leta mu niso dale več ozdraveti. Kar je imel, je zapustil meni; za cunje se nisem menil; kaj prav pa so mi prišle tri petice, ki mi jih je še pred smertjo dal. Obžalovaje mertvega dobrotnika grem iz sv. Trojice in pridem na veliki cesti v Lukovico. Precej navernem v kerčmo, bil sem neizrečeno lačen. Kmalu začnó prihajati vozniki, bili so vsi rudečega, nekako zapečenega lica, dobro rejeni in ošabni, da jim nihče ni ustreči mogel. Eden njih me začne pogledovati in sčasoma spraševati, kdo sem in odkod. Ko

mu vse povem, mi reče, če bi ne hotel k njemu za fanta iti; manjkalo mi ne bo nič. Kdo raji, kot jez. Še tisto uro smo jo skupej odrinili, vozaril sem kake tri mesce, pa se mi je strašno tožilo. Vozarji so me imeli kakor psa; pogovora ni bilo nobenega, pa sem korakal sam za-se, oziraje se na desno in na levo po belem svetu in premišljeval, kateri stan bi zame bil. Naenkrat se spomim. Stopal sem ravno tik zalega verta, gredice je škropil vertnar in se tako nek zložno sém ter tje premikal, da ga je bilo veselje gledati. Tudi jez sem želel kaj takega biti, in bolj ko sem to reč premišljeval, bolj mi je bila všeč. Vedne hoje sem se bil čez in čez naveličal. Vozili smo proti Ljubljani in srečevalo nas je čedalje več ljudi z marelami pod pazdih, ki so vsi na polje proti Kamniku nekam se obračali. Prašam enega, kam gredó, pa mi pravi, da na božjo pot, ker je na Homecu shod. Jez začnem na to za vozom ostajati, pa se pridružim drugim romarjem in grem na Homec. Cerkev je bila polna, da ni bilo moč čez prag priti; zato se naslonim zunaj na zid in si izganjam iz glave skerbi, ki so me čedalje huje obhajale. Začnem se pogovarjati z drugimi fanti, ki so z mano vred prepozno prišli in jim povem, da si iščem službe, najraje bi se udingal za vertnarja ali saj za vertnarskega hlapca. To slišati me začnó fantje nekak pisano gledati in zdajci me prime nekdo za roko, bil je berič, pa me tira koj v Kamnik. Zastonj sem se izgovarjal in klet, moral sem več dni ob vodi in suhem kruhu v ječi tičati. Slednjič se odpró vrata in k meni stopi „becirk“ s postavnim možem v dolgih hlačah, prašaje ga, če sem jez tisti ali ne. Mož pokima z glavo, da ne. Bil je pa to vablaški vertnar, ki ga je bil hlapec okradel in mu potem pobegnil. Beriči so iskali tatú povsod, ni šala bila takrat, okraški grajskega vertnarja in nazadnje so vjeli mene, menda zato, ker sem vertnarstvo v misel jemal in v skerbéh bil pa jim tako sum unel. Becirk spozná, da sem nedolžen, pa sem se le kislo deržal, bil sem potertega serca in ves izstradan. Vendar pa me je prav ta nadloga spet h kruhu spravila in prav k tistemu, kakor sem si ga na veliki cesti zaželel. Vablaški vertnar me vzame s sabo, ker je hlapca potreboval, sicer pa me je malo spraševal, ali znam kaj vertnarstva ali nič, pozneje sem vidil, da on sam ni bil preveč izurjen, pa je bil tako priden in za grajšino skerben, da bi boljšega baron nikjer ne bil dobil. Vert je gleštal tako dobro po svoji pameti, da se je vsakdo čudil snažnosti in lepemu redu; mislim, da ni bil nikoli lepši ne pred ne pozneje; gospoda so ga hodili nalašč iz Ljubljane gledat. Že od delec so se mi smejale zrele gosposke hruške in ko se drugi dan na mervi zbudim, so me zopet najperve skoz lino pozdravljale. Vse je bilo še tiho, pa se spravim na vert in prav dobro sem se nazajterkoval. Neizrečeno pa se ustrašim, ko naenkrat vrata zakercé in vertnar pride. Bil sem si svest, da me bo najpred namahal, potlej pa precej zapodil. Strah je bil prazen, marveč me mož prijazno ogovori in pohvali, da sem tako priden, zjutraj mu najraje sadje kradejo, on pa je že postaren, pa mu se včasih spanje potegne, da ne more vselej škode obvarovati, zato ga veseli, da je enkrat tako zgodnjega stražarja dobil. Tej prijaznosti sem se po pravici čudil, pa sem tudi za terdno namenil, zanaprej vse storiti, da vertnarju ustrežem. Imel me je prav rad, pa tudi drugim sem se prikupil, slasti pa dekli Lenki, lepi toda prekanjeni puncu. Tudi jez se v njo zaljubim; bilo je pervikrat pa tudi zadnjikrat, da mi se je kaj takega zgodilo; prav sladko mi je znala govoriti in smejati se, jez pa sem vse verjel, in se veselil in z Lenko bahal, pa ji tudi vsak krajcar prinesiti mogel, ki sem ga zaslužil ali za dar dobil. Terpelo je to poldrugo leto, nekaj manj. Ko pride Božič, mi reče Lenka: Veš kaj, ti si dobil zdaj plačilo za celo leto, jez pa bi potrebovala precej denarja, da si nekaj kupim, pa boš vidil, kako bom zala, serce ti bo poskakovalo, če me res rad imaš. Koj ji dam vseh 15 goldinarjev. Mislil pa sem, da me je strela zadela,

ko v nedeljo v mengeški cerkvi Lenko kličejo, da vzame nekega kajžarja iz Loke. Za moje dnarje si je avbo kupila, jez pa nisem čakal poroke, ampak še tisti dan sem odpo-vedal in šel. (Dal. sl.)

Samci.

Poslovenil Lovro Slanov.

Samši stala siva skala
Je vsejana sred morja;
Skor sem ji zavidil, samši
Da stoji vendar terdna.

Samši tam na sivi skali
Krasno, krepko zeleni
Mi drevo; skoraj bi hvalil,
Samši da vendar cveti.

Samši obletava skalo
In drevo škerjanc krilat,
Skor sem srečnega res štel ga,
Da še žvergoli tak rad.

Pa škerjanc, drevo in skala,
Zdaj vam ne zavidam zlo!
Ker je hitro trešil vetra
Le en pih v morje drevo.

V vodo verže trud škerjanca,
Prej kot bratje prileté,
In valovi so spodril
Hitro skalo samši le.

Ah, takrat sem vas se spomnil,
Doma moj'ga, pesniki!
Ki vi samši, bratom ptuji,
Men'te venec splesti si;

Se obračate hlepeči
K jutru, jugu, severju,
Ah, pa vsi le zaničljivo
S herbtom k domu svojemu!

Ste le samši skale v morju,
Le drevesa samši ste!
Samši le škerjanci, samši
V zraku sinjemu poje!

Skale vporne skup! škerjanci
Zmoteni v slog! zdetne vé,
Objemite se drevesa,
Korenin in vej polné.

Vsi bodimo skalna bramba,
Da tak terden, krasen jez
Prot sovražnim občnim valom
Nespodrušen stal bo res.

Bodimo dreves dobrava
V društvu dvojno cvetna vsa;
Čez ljubo objete verhe
Hrup nezmožen le vihra!

Bodimo vsi kor škerjancev,
O, taj dvojno lep doní
Sladki glas sto pers poječih,
V više solnčne žvergoli!

Šolarske pesmi.

Šolske postave vелеvajo sedANJI čas, da se tudi šolska mladina peti učí, in to je prav, zakaj lepo petje je dober kos omike.

Naš narod rad poje in sliši se sém ter tjé tudi prav dobro peti, čeravno otroci posebnega poduka v petji niso dobili in se po sekiricah (notah) peti niso učili.

Tudi dozďaj ni bilo ravno obilo pripravnih pesmic za mladost. Posvetne pesmi otrokom serce kalé; cerkvene pesmi pa tudi nikjer serca tako ne presunejo in proti nebesom ne povzdignejo kakor ravno v cerkvi, kjer človeka spodbada sveti kraj in božja beseda.

Podati mladini pripravnih popevk in učiteljem na pomoč priti, je zložil gospod J. Fleišman venec mnogoverstnih pesem, ki so prišle ravno zdaj pri J. Giontini-tu v Ljubljani pod naslovom „Šolarske pesmi“ na svitlo.

Pesmice („molitev“, „vesela šola“, „mladost“, „zlati čas“, „starišev ljubezen“, „pojmo radi“, „pomlad“, „metuljček“, „soluce“, „poletni večer“, „domovina“, „bela Ljubljana“, „zibka Save“, „na V. Vodnika“, „slovo šolarjev“, „božji dan“) so, kakor častiti braveci vidijo, dobro izbrane, za mladost po svojem zapopadku ravno pripravne, pa tudi napevi skozi in skozi zmožnosti mladih gerl primerni. Prav bi bilo, da bi gosp. učitelji vseh slovenskih ljudskih šol segli po tej zbirki, ktero je gosp. izdatelj že s tem posebno zanimivo naredil, da je s kratkimi besedami pridjal nauk, kako naj se vadijo šolarji na posluh peti, ktereга tako-le razlaga:

Učitelj naj razloží šolarjem poglobitve reči o muziki sploh, čemu so sekirice (note), kaj je oddih ali prenehlje (pauza), takt ali udarec, kaj mera časa (tempo) itd. Naj jim dalje kaže, kako usta odperati, da preveč ne zijajo, pa tudi zob skup ne tišijo; pri petji naj imajo usta to podobo ; obraz mora biti prijazen. Da jim pravi sluh obudí, naj učitelj stopnje ali škalo s čistim glasom —a— zapoje, z roko pa takt daje. Na to naj poskušajo šolarji —a—

prav po taktu zapeti. Nekteri ga bodo kmalo zadeli. Od začetka naj jih vadi sam ton —c—, kadar tega zadenejo, pa c—d—e, pozneje c—d—e—f—g in tako naprej; pa le toliko kar gerlo zamore, nikoli s silo. Pervič naj pojó le nekteri šolarji, po tem pa cela šola škalo.

Če jo dobro znajo, se jim razlaga drugi glas ali sekond. Šolar naj zapoje prim, učitelj pa zraven sekond, ene-krat pa tudi škalo. Potem naj poskusita dva šolarja, eden prim, drugi sekond, škalo gori in doli; v tem se mora verstiti po 4, 6 ali več šolarjev, dokler se čisto in gladko ne poje, brez naveličanja.

Ako dva glasa večji del dobro šolarjev poje, naj zopet učitelj sam tretji glas, kakor v akord pride c—g—e, zraven zapoje, in to naj ponavlja velikrat. Potem naj šolar, ki ima dober sluh, začne tretji glas poslušati; kmalo tudi ga bo zadel. To naj se dolgo ponavlja.

Zadnjič pride četrty glas na versto, ktereга učitelj zopet sam zapoje, potem ga šolarji poskušajo, in zdaj je celi akord c—g—e—c skupaj. Če čisto doní, vzamejo v roke „Šolarske pesmi“; učitelj jim zapoje v prvi pesmi „Molitev“ zopet od konca prvi glas; če ga vsi šolarji dobro znajo, začne družega, tretjega in četrtega; se vé da počasi gré — pa vendar le gré, in če gré prva pesem tudi z trudom, se učijo prihodnje že lahko in hitreje. Škala se mora pred vsakim ukom ponavljati. Da se šolarji preveč ne ženejo, preveč ne derejo, naj se pazi, da pojó nekatere verste tiho, (p. piano) prav tiho (p.p. pianissimo), druge pa močno (f. forte), prav močno (ff. fortissimo), kakor je zaznamovano v pesmih. Da petje šolarje še bolj mika, se poje včasi solo ali samopev, duett ali dvopev, tercett ali tripev, quartett ali čvetverospjev, kor ali zbor vseh; posebno veselje je za šolarje, da se verstijo in glase skušajo.

Marsiktero gerlo se v kratkem času sčisti in okrepcá, da mu glas gladko teče in tako jasno doní, da ni prejšnjemu podoben. Pa skerbno naj se pazi in od vseh šolarjev tirja, da vsako čerko, kakor tudi vsako besedo razločno in gladko izgovarjajo, da na migljaj začnó, in ravno tako jenjajo, da prav za prav po taktu dihajo.

To je jedro nauka za prepevanje na posluh. Posebnosti omikanega petja vsak učitelj sam vé. —

Tako razklada gosp. Fleišman nauk, kako na posluh peti.

Pri ti priliki moremo povedati, da obširniši uk zastran petja v šoli, za petje v cerkvi in za petje ljudstva po postavah pedagogike in estetike spisuje gosp. izdatelj „šolarskih pesem“ in te bukve utegnejo kmali na svitlo priti. Želeti je res za napredek našega ljudskega petja, da bi imeli kakošno vodilo za tako podučevanje, ki bi se po učiteljih rabilo povsod.

Kratkočasnica.

Napoleon III., študent v Augšburgi.

Sedanji francozki cesar Napoleon III. je nekďaj prebival v mestu Augsburg na Bavarskem s svojo materjo Hortenzijo in je tam tudi v šolo hodil. Ker je bil rojen v Parizu, mu je gladko tekel le francozki jezik; nemškega je malo znal, toda kmalo se ga je tako navadil, da se je lepo pogovarjal po nemški s svojimi šolskimi tovarši. V tistem razredu, kjer je Napoleon bil, je učil zlo učen profesor, ki pa že prileten je popoldne, posebno poleti, večidel vsaki dan malo zadremal na leci. Napoleona je jezilo učenikovo dremanje; zato reče nekega dne svojim tovaršem: „To se pač ne spodobi, da naš profesor vsaki dan popoldne na leci dremlje; bote vidili, jez ga bom odvadil in mu zaspanca pregnal“.

Neki popoldne res spet zaspanec učenika posili. V tem pa, ko profesor dremlje, Napoleon na sprednjo steno lece zarisa s svinčnim klincom tri kroge, v sredi pa naredí černo piko. Napravil si je potem več kroglic iz papirja in pomaže jih s nekim mazilom, da se je vsaka prijela, kamor

puščen golob blezo, kakor se kaže, čaka, da se bode njegova ljubica vernila. Napis na ledjih se bere:

Vole dao, može co za ni milec čaet.

to je:

Volji (nje jo) dam; morda na njo mili čaka.

Poženčan.

Mati in Rojnice.

Z družino mater s težkih sanj
Je zbudil spomladanji dan;
Vsi skupaj so molili.
Pa, preden delat se spusté,
Tako jim skerbna mati dé:
Zaslišite me, mili!

„Kako čestiti je Gospod,
Kaj on učil človeški rod,
Imate bukve zlate,
Pobožni dali jih možjé,
Ki vam za dušni prid skerbé,
In da Bogá poznate“.

„Rajn' gospod-oča, naš pastir,
Bog daj jim večer pokoj, mir!
Vam rekli me spoštovati;
Da moj in tuj spozna usak,
Kaj reči če moj glas krepák,
So dali zapisati“.

„Sicer je delo vaš poklic.
Kater' mu delu ste zagmic,
Občutite spomine.
Ob dlan udarite terdo,
Storiti, kar velela bo
Ljubav do domovine“.

Odšla je proč, izrekši to,
Ozerla milo se v nebo:
„Ti, Bog, jih blagoslovi!
Si nekdej pestval Greka, Rim,
Skerbi za moje, ti zročim,
Njih blagor ustanovi“.

Rojnice! vé skrivnost meglo
Presijte, kaj tiči za njo?
Kako se nit nam prede?
Prišle sestre device tri,
Med njimi ena govori
Pomljuje te besede:

„Nekoliko se vidit' dá,
Kako se sreče nit ravná,
Ki predem jo predica.
Kolovrat le okolj hiti,
Da niti moč zravnati ni;
Svedra se krotovica“.

„Zasukaj sreče ti kolo,
Da za-me predlo bo gladko,
Zravnaj krotovice;
Če ne, tolažba dober kup
Za mene bode prazen up,
In biserne solzice!“

Poženčan.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Dobil sem si v Ljubljani službo pri nekem „becirku“ — mi je pravil Grogá nadalje — plačal bi me ne bil predobro, pa imel sem drugo upanje. Bil sem v 19. letu in vojaška suknja mi ni dišala preveč, pa sem se tolažil, da bo že „becirk“ za me sprosil. Služil sem mu zvesto, kar sem mogel, pa me je tudi marsikdaj pohvalil in po rami potikal, rekoč: Že prav tako, Grogá! že prav, boš vidil, da ti ne bo žal. Pa se nazadnje ujunačim in ga prosim, da me vojaščine reši. Obljubi vse — toda, pa kaj bi to pravil? Tudi nek ljubljansk potepuh je imel cegeljce dobiti, imel pa je cvenka in zgovorila sta se nekak tako z mojim „becirkom“, da bo dal mene namesto njega. To sem še le

pozneje zvedel. Sreča moja je bila, da sem se pri gospodu za silo nemški naučil. Ko se začnejo novinci zbirati, je hodilo k nam vse polno drugih „becirkov“ (Grogá je vse vradnike „becirke“ imenoval); enkrat gredó memo mene po dvorišču, pa reče višji njih mojemu gospodu: Tri sto medvedov, tvoj Grogá bo tak pancar, da mu ga ne bo para. Moj gospodar mu odgovori po nemški: „Se vé da, pa je tako neumen, da ne gré rad. Bo tepec saj kaj po svetu vidil in se kaj naučil“. Ta odgovor mi je razodel dosti očitno, kaj me čaka, pa sem se pobral še tisto uro od hiše. Na Vablahu sem se navadil tabak piti, prav zavolj Lenke, da sem bil bolj moški. Že takrat sem se seznanil s tobakarji. Ko sem „becirka“ pustil, se snidem kmali z enim in mu povem svojo misel; obljubil mi je, me spremiti in čez tri dni sva že na Horvaškem slanino jedla. Celih deset let sem nosil potem Kranjcom dober tabak in za dober kup; ali to življenje je bilo nevarno. Marsikdaj sem spal v hosti, marsikdaj stradal in žejo terpel, marsikdaj moral, ko sem bil na pol zaspan, s postelje ali z merve pobegniti, ker se mi je naznanilo, da „grenearji“ pridejo. Večkrat so me imeli že v pestéh, pa so me oteli dobri ljudje in zvita buča. Od kar sem tobakariti začel, se me je prijelo še le ime Grogá, ker je pred mano nek Grogá posebno v ti zvijači slovel in ljudje so sčasoma res mislili, da sem jez tisti in da ga niso ustrelili, kakor se je nekaj časa govorilo. To mi je kaj prav prišlo; preganjavcom je bila sled zmedena. Od tistihmal nisem povedal nobenemu pravega imena, pa ga tudi zanaprej ne mislim povedati, saj nič ne dé, če me pokopljejo s tem ali z unim imenom; zemlja mi bo enako težka, naj jo podpiram z nosom kot Grogá ali kot Pavliha; odleglo mi ne bo, če mi je sveti Peter ime. Tako nesem enkrat tabak prav sam, za mano pa pritiskata dva grenearja. Skriti se ni bilo, pa zlezem na koščato hruško kraj pota, dokler naprej odideta. Pa sem se zmotil, uležeta se v hladno senco pod hruško, da sem vse slišal, kar sta govorila. Čedalje huje mi je terkalo serce, mislil sem, da mi bo persi razgnalo. Pa bi bila, menim, vsakemu drugemu tudi tako predla. Kaj pravite? Pogovarjala sta se zgolj za-me, mlajši reče: „Veš kaj, če ga dobova? ustreliva ga tisti hip. Koliko let nam že nagaja, koliko potov sva že midva zavolj njega storila! Najbolje je, da ga bo enkrat konec. Če nama porekó, zakaj ga nisva ujela, saj lahko poterdiva, da se nama je branil“. Tovarš mu pravi, da ravno to misli, in da bo tobakar merteve, preden ura preide, ker mora biti prav blizo v kakem germu; perut nima, da bi nad oblake sferčal, drugač pa mu ni mogoče, uteči. Jez slišim vse to, pa mi stopi na čelo pot in čudno temno mi se jame pred očmi delati. Toda Bog me je rešil; grenearja odideta ne ozerši se v hruško, še le v terdi noči sem upal si, svoje zavetje zapustiti. Takrat sem obljubil, tobakarstvu slovó dati, pa sem se na ladjo udinjal in se vozil gori in doli, dokler v Belem gradu ostanem. Kraljeval je ondi cesar Miloš; Serbi so mu knaz rekli, kar je po kranjski menda cesar. Bil je Miloš strašno bogat pa tudi prijazen mož; z nami se je rad pomenkoval in djali so, da gré včasih tudi v kerčmo pa daje za vino, da je vse pijano. Vzame me nazadnje v službo, da sem mu gonil prešice v Pešt; škoda, da nisem delj pri njem ostal kakor dve leti, pa že ob tem kratkem času sem zaslužil si lepih dnarcov. Od takrat zopet brodarim, kupčujem tudi po malem s flosi ali s takimi rečmi, ki jih v ladijah in tumbasih potrebujejo in imam, hvala Bogu! zmirom toliko v mošnji, da ga brez skerbi kak bokal ruknemo. Kranjsko deželo pa bi vendar še enkrat rad vidil, preden odrinemo“.

To je Grogovo življenje, pa tudi drugi brodniki so marsikaj enakega pripovedovali. Naj povem še nekaj, kar mi je pravil Anžinov Šimen. Popisavši svoje prigodbe in potepanja, mi reče, da zavolj pôsa ni nikoli v kake zaderge prišel, ne domá, pa tudi ne, odkar se je na Horvaškem popotni list imeti moral. To mi se je čudno zdelo,

pa mi je kmali to reč razložil. „Moja sreča je bila“, pravi, „da gospodje nas kmete sploh za neumne imajo in še bolj tu kakor na Kranjskem. Ta misel me je še vselej rešila. Kadar sem kako staro pismo staknil, pa sem ga potisnil v žep; sem djāl sam v sebi, Bog ve, če mi ne utegne še prav priti. Pa se nisem motil. Kadar so me prašali za pōs, pa sem pokazal tako pismo. Včasī ga gospod še pogledal ni; že mi je verjel, ko sem vlekēl pismo iz žepa; včasī pa ga je tudi prebral, toda se nisem bal. Nekteri mi je rekel: Veš kaj, to ni pōs, ampak nekaki drugi stari vampi; daj, pa si do bodi boljši pravico; — na to pa me je izpustil, bivši prezložen ali pa predober, mi za tako reč kaj naga-jati. Kak drug pa je le malo zagodernjal in me zapodil. Enemu pa se moram še zdaj smejeti, ko se spomnim. Bilo je v Zemunu. Straža mi pravi pōs pokazati; izlekel sem nekake kvake, v kterih je bil pred sir zavit. Na to me pelje straža k sodniku ali kaj je bil in me zatoži, da nimam popotne spričbe. Gospod se vsede na stol, pregleda sirov zavitek in smeļljaje se me začne izpraševati. Jez mu gledam naravnost v obraz in se, vēs priprost, čudim, zakaj bi pokazani papir ne veljal, pripovedaje vse natanko, kje, kdaj in kdo mi je ta pōs naredil. Gospod upira oči v me, jez pa va-nj, kakor nedolžno, po krivem zatoženo dete, pa mi pravi: „No, nikar se nič ne bojite; saj vidim, da niste krivi. Berž ko ne vam je kdo pōs ukradel; na take reči morate zanaprej dobro paziti“. Jez ga prosim, da mi povē, kako bi si novega dobil, pa mi razlaga, vem da, več kakor eno uro, komu naj domū pišem, kako naj to opravljam, da bo pismo zares veljavno, kam naj si ga poslati dam itd. Delal sem se, kakor da bi si ne mogel tega dobro zapam-titi, pa je začel me spet od konca učiti, dokler je mislil, da celo to litanijo iz glave znam. Straži pa je rekel potem, mi zanaprej mir dati, ker se je prepričal, da sem pošten človek, le malo neumen kakor vsak kmet, pa da zavolj ne-umnosti nikogar ne kaznuje; saj je to že sama na sebi velika nesreča. Vdivši, da sem sodniku pravičen mož, ostanem celo leto v Zemunu brez pōsa; ko so ga nekam drugam prestavili, sem pa pobral tudi jez kopita, toda še pozneje mi je enekrati pomagalo, da sem gospodom narav-nost v oči gledal in jim priprosto in ponižno odgovarjal. Ti ljudje človeka menda le po unanjem sodijo. Z eno be-sedo, po moji misli je nesreča, neumen biti, velika sreča pa včasī, drugim se neumen z deti“. Glejte, kaki modri-jani so naši tički, čeravno niso nikoli „Lebensphilosophie“ študirali! Na zadnje prašam Šimna, ali zdaj ima kako pra-vico, pa mi reče, krohotaje se: Kako pa da! — pa mi pokaže vmazano pōlo papirja. Komaj sem stlačil, kaj je — Šimnov pōs je bil ta pot — ženitninski list, ki ga je v Zagrebu neki pobral.

Zdaj pa pojmo iz brodarske kerčme k ladji, da vi-dimo, kaj se tam godi. Mi smo v vasi Dubrovčaku, kakih pet ur od Zagreba. Od dolgega deževanja je Sava na-rastla, da motni, rujavi valovi skoraj čez bregove uhajajo; zdaj pa se je razvedrilo. Od zadnjih žarkov zapadajočega solnca se blesketa log in travnik, z vsake travice utrinjajo se biseri, sēm ter tjē pa nalega gosta megla, zbira se iz neskončnih hlapov, iz namočene zemlje puhtečih. Za de-bele kole je privezana ladja, ki je prišla danes zjutraj iz Kranjskega. Namenjena je v Beligrad; tam se bo poprodalo razno kranjsko blago, pa tudi ladja, zato jo spremlja go-spodar sam. Sprehaja se sēm ter tjē po bregu, pregledovaje, ali je vse dobro popravljeno in varno, popraševaje za to in uno brodnike, ki se pridno sučejo, da pred nočjo vse, kar je treba, oskerbé, in ukazovaje jim za drugi dan, kdaj od-rinejo in kako naj se odlaga, kar ostane v Dubrovčaku. Ko to opravi, koraka počasi k staremu znancu, ki bi mu za-meril, če bi drugam spat šel. Kako uro se pomenkvata pri bokalu, barantaje in naročevaje si eden drugemu, to in uno kupiti, da bo spet kaj tergovine, ko se spet vidita. Gospodar ladjini gré potem v spavnico; na Kerškem, kjer je domá,

je navada, preden se spat gré, cel roženkranc omolití; tudi on to stori, ni pozabil domá starega roženkranca s tistimi debelimi očenaši. Molila sta na-nj že oče in ded, zato pa ga tudi za najsvetejo reč v hiši imajo; sedanji gospodar mu je kupil veliko sreberno svetinjo. Pobožni mož pripisuje tej molitvi, da mu raste premoženje od dné do dné in po tem, kar mi je pripovedoval, sem vidil, da se božji blagoslov prav očitno na-nj usiplje.

Kolikokrat sem se radoval tej pobožnosti naših rojakov. Verjemite mi, dokler nam ne zgine ta, nam ne bode zgi-nila tudi slovenska narodnost. Razlikuje nas ona najbolj od vseh sosedov; obvarovala nas je do zdaj, opiraje se na-njo učimo narod lahko to, kar mi več znamo kakor on; brez nje pa nas ne bo poslušal in hvala Bogu, da nas ne bode, sicer bi slabo za-nj bilo; kakor sicer, tako tudi gledé jezika in narodnega življenja. Mi vemo, kako se danda-našnji „omika“ razumeva in kaj je in kaj ni, pa nam ni težko uganiti, da bi taka omika vzela našemu Slovencu vse, kar veruje in upa, kar ga tolaži in hrani, in ob enem tudi narodnost. Le poglejmo naše mestne „omikance“, pa nam je lahko prepričati se, kako so, žali Bog! te be-sede resnične. (Dal. sl.)

Národne pripovedke iz Stajarskega.

Nabral M. Kračmanov.

1.

Oča sina vragu dal. *)

(Iz stare ceste 1½ ure od Lotmerka).

Enok je bia en oča, ima je enega sina pa enega psa, pa je psa jako rajši ima kak sina. Vsegdár, da je kan ša, je psovi nekaj prnesa. Enók pa je hoda štibre pláčivat pa je vse penēze vūn dā kaj je ima. Jako je žalosten bia, ka ne ima zá kaj psovi kaj kŭpiti. Da tak žalosten ide sreča enega pétlara, petlar ga pita: kaj si ti tak žalosten? a on reče: kak ne bi žalosten bia, da sen vse penēze vūn dā, zaj pa neman zá kaj psovi kaj kŭpiti. Petlar pa mu je reka: jaz ti dan péneze, či mi tisto daš kaj de ti gnes naj prle na prôti prišlo da domu prideš. Toti petlar pa je bia vrag. On si zaj premišlava kaj bi napráva; misli si: drŭgo mi tak ne de prôti prišlo kak pes; psa pa sen že večkrat komi dā, pa je vsegdar nazaj priša, še de zaj; pa reče da mu dá. Dobro; petlar mu dá seden rajnški pa odide; on pa gré v krčmo pa si vzeme zajtrk pa te še za psa nekaj pa gré dom. Da že blizi doma pride te pa mu ide sin proti. Zaj je pa oča jako žalosten pósta, kajti je znā, da ga je vrage ôda, no vsegdar, 'da mu je krŭh reza, se je jôka. Sin ga je večkrat pita: oča, zakaj se vsegdar jô-čete 'da mi krŭh režete, venda zato da ga dosti pojen? on pa ne štea nigdar povedati. Enók sta šla v šumô drv sekāt, pa sta en velki pen kálala, ali níkak sta ga ne mogla raz-klati; 'da se je že eno malo pôča, reče sin: porinva prste nôtri pa va ga na rázno potégnoła. Da pa oča prste nôtri porine, sin spŭstí da je vkŭp stisnola pa reče: zaj mi po-vejte, zakaj se vsegdar jôčete da mi krŭh režete. Oča mu reče da ga je vrage ôda, sin pa veli: ne bojte se nič, to de že vse dobro; te pa sta šla domú. Da je seden let mi-nôlo, pride vrag ob desetih večer. Oča pa je prle dā velkô večerjô napraviti pa vse mešnike vkŭp pozvati, ka sô za njega molili. Da vrag pride, potrka. V hiži je vse tiho. Potrka drgôč tak da sô vrata zbrnile, pa niše nič. Potrka tretjôkrat tak da se je ves hran strôsa, te rečejo: heráj. On pride nôtri pa reče: zaj sen si jaz po tisto priša kaj sen pred sedmimi leti kŭpa. Oča pa reče: naj še bo duže.

*) ô se izgovarja skoraj kakor ou; enók = enkrat, nekđaj; najnók = na enkrat; de = bo, bode; va = bova; gnes = danes; ge = kje; 'da = kadar, ko, ker, drugi pa go-vore: dare; venda = morebiti; ka = da (ut); tã = tje; tan = tam; niše = nikdo; neše = nekdo; včasī = koj, precej; onea = ona dva.

krog Ribnice rabi — „činkvantin“ ji pravijo ali „petdeset-dnevnic“ — tudi na Pivki kaj bolje dalo opraviti.

Še dalje za rast sadežev in setev veliko razločuje lastnost zemlje ali persti vsakterega kraja. Debela ilovnata zemlja nič prav ne dé rasti, bodi si tega ali tega žita in sadeža; pešena zemlja veljá le za nekatere sadeže bolje, ravno tako apnena; najbolja za vsaktere rastline je lapornata ali soldanova zemlja, ki je namešana iz apnenice, ilovice in peska; če k tisti dojde še razpadenih rastlinskih ali živalskih tvarin, po tem se napravi prav dobra rodovitna zemlja ali perst. Takošne zemlje ali dobre persti bi največ utegnile imeti gorenske ravnine, samo da je v dosti krajih zlo plitva, ker se pod njo kmalo nahaja potopni prod ali nasip. Dolenska stran ima sploh več ilovnate zemlje; kjer so griči bolj lapornati, zlasti če je vmes dosti kremenice, so kraji pripravi za vinograde. Notranjsko ima sploh tudi več ilovnate zemlje, zlasti na Pivki je taka debela perst, in zatoraj pravijo, da turšica še manj hoče rasti; v vipavski in reški dolini pa je bolj lapornat svet, zatoraj ondi ne raste le turšica raje, temuč sadi se tudi terta z velikim dobičkom.

Po tem, kar je bilo od Notranjskega v primeri z Gorenskimi in Dolenskimi doslej rečeno, se lahko sprevidi, da velik del te strani ima sploh bolj slabo lego in zemljo, kar se tiče poljske rasti; ni tedaj čuda, če se tukaj letina kmalo pokaže bolj revna.

Vendar za en del bi se utegnilo še kaj pomagati za boljšo rast in boljšo letino, če bi se začelo bolj umno kmetovati. Pri Verhniki, Logatcu in Planini je kmetovanje zlo v takem redu kakor krog Ljubljane; gleda se na dobro obdelovanje in gnojenje zemlje, na iztrebovanje in pletev setve in sadeža. Vendar tukaj niso več v navadi ozki ogoni, kakor na Gorenskem, tudi se rado več sadežev skupaj meša na njivi, namreč turšica, krompir in fižol. Pri Ložu in Cerknici se kmetovanje že spreminja, ker se le en pridelek dobuje vsako leto; obdelovanje polja mora biti zadosti v redu, ker žita lepo dorašajo, kadar je letina po tem. Na Pivki se pa človeku, ki pride iz une strani, marsikaj zdi v drugačnem redu; gnoj se kaže, da pomanjkuje, obdelovanje in trebljenje njive bi utegnilo kaj več tirjati, kak sadež bi se potreboval še poskusiti, z živino bi se moglo kaj bolj po pridru ravnati. V vipavski dolini pa se kmetuje bolj po laški šegi, terte so zasajene med kraji na njivah; enako se ravna v reški dolini, pri Bistrici, Košani in Vremah; ondi pa tudi vinski griči donšajo dobiček.

Če bi posebno hotel vzeti Pivko, bi potrebovala najpred živinska reja kaj povzdige. Blagá, to je živine, je že še nekaj pri vsaki kmetii, pa so še najraji konjički, s kterimi se tudi na cesti še kak denar vjame; goveje živine pa je manj, kakor bi se je imelo potrebovati, in bi se je zamoglo tudi prerediti. Med drobnico se nahaja še več koz, ktere pa ravno gojzdom veliko škodujejo; ovce redijo zadosti obilno, vendar bi utegnili bolje biti, da bi namesti kóz imeli več ovác, ker se od njih tudi zamore napravljati sir, ne samo za kratko, temuč za terpež. Pri zboljšani živinski reji bi se zamoglo pridobiti več gnoja, ki se pa zdaj raji po cesti trosi, ali po potih razkropi, ker manjka pravih gnojniš.

Dalje poljodelstvo. Za zboljšanje zemlje se je že nekaj storilo; debelo ilovico so že močno popravili, ker so vse cestno blato na njive spravili, ktero se je poprej ob kraji ceste pušalo; pa gnoj! gnoj! kakor je bilo rečeno, še pomanjkuje in s tem, kar ga je, se slabo ravna na gnojniših. Za rast ozimne setve bi pa utegnili biti še kaka naredba potrebna. Drobnica se pase v pozno jesen in v zgodnjo spomlad čez njive in travnike vprek, brez razločka, ali je njiva prazna ali obsejena; še le sv. Jurja god dá polju oddiho pred sitnimi objedavci, in tako blezo mnogo korenin, ne samo travnih, temuč tudi žitnih gré pod zlo. Žitni pridelek bi utegnil biti ne samo obilniši,

temuč tudi čistejši, če bi se tako plelo, kakor je drugod navada; še bi živina dobila kaj več piče, ako bi se plevel porabil, kakor so se ga drugej navadili rabiti. Ker se debela turšica doslej ni hotla tukaj prav obnašati, bi bilo prav poskusiti drobno, kakor je bilo že spredaj rečeno.

Veliko dobička bi zamogla prinesiti pomnožena sadjoreja. Nahaja se sicer sém ter tje kaj sadnega drevja, pa več iz poslednjega, kakor iz prejšnjega časa. Mlajši gospodarji bolj spoznajo svoj prid kakor starši, pa nekteri za to stran še ostajajo terdovratni; še marsikterikrat hudobno pokončavajo drevesca, ki so jih pridni kmetovavci posadili. Bi si taki hudobneži le hoteli zgleda vzeti od drugod; v Vremah na priliko je lansko leto en gospodar samo za češplje dobil 165 gold., eden pa še več. Šola bo mogla v tem kaj več storiti. Iz mladega mora rod dobivati drugačnega duha za kmetovanje; sicer ni vsaka ljudska šola zgolj kmetijska šola, pa memogredoč se utegne na kmetovanje obračati. Naj le učenik pomni, da je na kmetih, ne pa v mestu, in pa da šolarčki bojo po doveršeni šoli — kmetje!

Pa o sadjoreji in o poduku za tisto se večkrat kaj sliši v ljudskih šolah, o reji gojzdnih dreves pa menda celó nič. Sicer ni potreba, da bi naši učenčki ob enem bili sami gojzdnarji; pa vediti bi mógli, da je treba gojzдно drevje varovati, ne mu verhov lomiti, ne lubja preč tergati, ne korenin odgrinjati. Ko bodo učenčki kdaj moške, bodo tudi znali drevo dvakrat pred ogledati, da bi ga ne posekali v zgubo; bodo raji žive plotove sadili, ali iz suhega zida jih narejali, namesti da bi jih vsako leto proti pletli, in pri tem dosti mladega drevja pokončavali; se bodo raji pri peči greli, in zraven delali, da ne bodo na ognjiših leno preveč derv požgali; še bodo radi sém ter tje novo drevje zasajali, da bi kaj več gojzda in lesa dobili, in ne gledali vedno golega Krasa.

Še bi se utegnili ktera beseda pristaviti. Dobro bi bilo, če bi se kmetovavci na Pivki in na Krasu vadili še kacega družega dela zraven kmetije, da bi takrat, ko ni opravka na polji, zlasti zimski čas, si v čem kaj več pomagali. Drugod bi se reklo, naj bi se poprijeli kacega rokodelstva; pa tukaj se veli rokodellec vsak dninar, če tudi ne zná družega kot kamnje tleči ali pa rove kopati. Naj se tedaj reče, da bi se Notranjci več poprijeli obertnije. Za to stran ni potreba nobenih fabrik, le navadnih delavcov; kmet se vadi svoje orodje sam izdelovati, gostač se uči biti čevljar, šivar, tekavec, zidar, tesar. Je mar potreba, da zidajo tukaj zgolj Italijani? ali da je tekavec le Karnjelec? Vidi se, da domačih delavcov za obertnijstva pomanjkuje.

Tako in tako bi se utegnili še marsikaj reči, grajati, svetovati, učiti, pa naj bo s tem zadosti. Bo kdo drugi, ki je bolj kmet kakor pisatelj teh verstic, vedil kaj več govoriti in pisati. *)

Hicinger.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Gospodarja ni in zdaj še le oživé brodniki; od konca se nekoliko ozirajo, ker bi utegnil se verniti, zdaj mine tudi to. Najmlaji, rudeč fant iz Radeč, odveže čolnič, ki se derži ladje, in kakor bi trenil, ga porine sred bobneče reke pa ga verti, vkljub svedrom in valovom, v eno mer na tistem kraji; v kakih drugih rokah bi odletil po curku kakor strela, in silovita voda zakopala bi veslarja in njega. Radečanu pa se ni bati. Zlahkoma potiskuje na desno in

*) Marsikaj, kar je tu rečenega, se ujema popolnoma s tem, kar je bilo omenjeno tudi v poslednjem velikem zboru kmetijske družbe v govoru: „kako nadlogam našega kmetijstva v okom priti“. Več o tem bojo „Novice“ kmali povedale.

Vred.

zopet na levo; misliš, zdaj zdaj ga bo val odnesel, pa le nekoliko odrine z lopatico in zopet stoji trdno in mirno sred šumenja in derjave. Kako ponosen mu je pogled, kako šibka in vendar možka rast, pa krepka, izurjena pest!

Človek ne vé, ali bi se bolj čudil umetnosti ali serčnosti tega mladenčca, ki mu je začela komaj brada poganjati. Že je temna noč, pa se suče vedno še na starem mestu; nevarnosti ne vidi, pa jo tem bolje sliši; s hitrim potiskom se ogne valovu, ki preti ga zagerniti. Uni na bregu se za-nj ne menijo, saj vedo, da je brodnik kakor oni; naenkrat zadoni tenek, poln glas, razlega se čez vodo do daljnega berda lepa pesem prederznega veslarja, tovarši mu pomagajo in valovi odmevajo in zopet, ko bi trenil, porine čolnic nazaj k ladji, ker ga k večerji pokličejo. Skuhali ali spekli so jo brodniki sami; zakurivši si velik ogenj na široki kamnitni ploči tik vode vari eden slanino; nekako zamišljen se ne meni za druga dva, ki vertita na čudnem, dolgem ražnu tolsto gos, in jo creta tako lepo rumeno, da bi je ne mogla bolje ne najimenitnejša ljubljanska kuharica. Pogovarjata se najpred o veliki vodi, da jih bo v dveh dneh gotovo v Beligrad prinesla, in zraven o nevarnih kernicah, kjer pleše povodni mož s svojo ugrabljeno nevesto in lovi brodnike, da mu v svate pridejo. Pametna fanta pa se smejata tem vražam, dobro vedoč, da se krepki roki in modri glavici ni bati ne vertincov ne izmišljenih pošast.

Naenkrat pravi eden: kaj praviš Tine, kje je nek Boltov Jozelj? včasih smo si pekli skupaj večerjo; bil je pošten tovarš, za prijatla bi dal bil serce iz sebe, pa ga je zmanjkalo, ne vem, kam je prešel. „Oženil se je,“ odgovori Tine, vzela je tisto debelo Merjano, ki je enkrat pri Lenčku služila, pa ga ima terdo v kleščah; veselje ga je minulo, zdaj pestuje. Tine je to nalašč rekel; znano mu je, da tudi brat Janče neko Merjanico zalazova, pa mu jo starši do zdaj nič kaj ne obetajo. Janče pa ni priprost; pogledavši Tineta serpo reče: Pri onem so orehe klatili; med orehi je bil tudi onegov Tine, zrel je bil bolj ko vsi drugi, pa ga le nobeden ni pobrali hotel, celo stara Mina ne, ki se ji je mislil v poderto kajžo pripraviti. En čas omolkne Tine; moral se je marsiktere reči spomniti, ki mu ni preveč všeč; viditi je, da se nekako sramuje. Pa tudi Jančetu besede zmanjka; otožno ali pa zamišljeno upira oči v žerjavico, ki jo veter na vse strani razganja, da mu iskre v obraz švigajo. Morebiti misli res na zapuščeno ljubico, ki je ni že dve leti vidil, morebiti pa tudi na staro mater. Ko je šel od doma, je revica hudo bolehal; pred pol leta je dobil zadnje sporočilo od nje, da ji ni huje pa tudi ne bolje, potem pa ne pisma ne naznanila več. Bog vé, ali ne počiva že za vekomaj in da se njena želja ni spolnila, svojega sina še enkrat viditi.

V tem se suče Tine pridno okoli ognja; od svetlobe mu žari se obraz; le praska, ki jo na čelu nosi, mu se temni še nekako bolj kakor sicer; od daleč se zdi človeku kakor debela, črna gerča, od blizu pa bi mislil, da mu se je trebušni pajek v čelo zapredel, razprostiraje eno nogo proti nosu, druge proti očem in ušesom. Janče je to že velikrat vidil, pa tako živo še ne kakor zdaj pri ognju in reče tovaršu: „Saj premalo te niso okresali“. Jezno ga pogleda Tine. „Kaj misliš, da mi je zato žal ali me sram? To smo bili včasih drugačni korenjaki, kot so pa ti šverkvavci zdaj. Pri Zagrebu takrat se nas je postavilo samo pet v bran, unih pa se je zbralo petnajst najmanj, pa so stali na suhem, mi pa v ladji, pa smo le užugali, in iztovarili blago, kjer smo ga pred po stari navadi izkladali. Uni na nas s kamnjem in sulicami, mi pa na-nje z drogovi, in smo jih omlatili in zapodili, tri pa so še odnesti morali; puščali smo jim, da bodo do zadnjega dne pomnili. Če prideš nazaj, le prašaj Verbčevega iz Kleč, bil je zraven, pa ti bo povedal, kakošni brodniki so vozili se nekaj po Savi“. Janče vé, da je res, kar govori Tine, pa tudi on se je pokazal že marsikdaj brodnika stare korenine. Na

glavi mu je rudeča kapica, zavočena s srebrnimi nitkami, spletena posebno umetno, spričevaje njegovo moštvo. Belgradski meščan mu jo je za spomin podaril; otel mu je bil Janče edinega otroka iz viharne Save, ko je vse drugo okoli njega trepetalo, da si nihče ni v vodo upal. To je znano tudi Tinetu, zato pa se spoštujeta verla brodnika; nič ne dé, če se včasih spreta. Vsaki nju ima svojo pamet in svoje misli, ki jih brani stanovitno po svojem prepričanju, toda sovraštva med njima še ni bilo. Po resnem pogovoru preskočita zopet na šalo, pa se smejata od serca, razveseljevaje eden drugega kot dobrovoljna, zvesta pajdaša, ki se ponašata vedno in vsakod kot poštena fanta in imata v žepu že dokaj prisluženih tolarjev, pri vseh, ki jih poznajo, pa dobro ime, spoštovanje in ljubezen, ker nista, čeravno živita že dolgo na ptujem, nobene kranjske čednosti in dobre lastnosti zgubila.

Toda se vé, da vsi brodniki niso tako verli. Vidil sem jih marsikaj tako zrelih in zastaranih grešnikov, da se mora človek takih rojakov sramovati.

Pojmo iz Dubrovčaka v Zagreb, da vidimo, kaj nam tam počno; posebno nas srečujejo v savski ulici, včasih v opralku, včasih pa hodijo tudi brez dela sèm ter tjà, pogovarjaje in smeja se, tako tjà v en dan in brez skerbi, kakor laški lacaroni. Shajališč imajo več. Najraje se zaletajo k slovenskim kerčmarjem, pa se prav po domače pomenkovajo ali pa tudi debele kvante brusijo, kakor sploh prosti ljudje, ki ne slišijo pridige dostikrat po več let. Najbolja njihova gostivnica je „pri Prezeljnu“, premožnem in izvedenem ekonomu, da ga ni na daleč takega. Prav veselilo me je, najti tu slovensk napis „pod verboj“; to me je mikalo, da se oglasim in nisem se kesal. Dobil sem vse, kar sem želel, prav dober kup in izverstno; domač horvaški sir mi se je smejal na gosposkem pladnju, tako čist, tako lep in tako maslen, da ga nisem jedel z lepo boljšega, in zraven je blesketalo se staro bukovsko vino, kakor bi se solnčni žarki utrinjali; kapljica mu je bila tako hladna in ognjena, kakor je nisem v Zagrebu v prvih gostivnicah nikjer pil. Zato sem se pomudil malo dalje, slasti ker me ni nikakoršna sila priganjala. Bil sem od konca sam, kmali pa se zbere tovaršija samih kranjskih flosarjev, pa mi je lahko bilo, jih nekoliko bolj spoznati. Kakih deset jih sede za mizo, pa jim se prinese bukovca in pečen purán, da se kmali pogovor oživi in tisti kranjski hrup nastane, ki sem ga bil pred omenil. Govorilo se je po vseh ustih, in precej sem vidil, da so se zbrali tički raznega perja. Dvema so se drugi posmehovali, in grajali ju zavolj neumnosti, da si kaj prisluženega dnarja prihranila in da se eden nju celo oženiti misli. Eden je molčal in v mizo gledal, drugega pa je naglo vince soglelo in jel se je prav po kranjski bahati. „Bukev, reče, ti ne bom kazal; papir je papir, pa se tudi papir ne dobi zastonj, toda poglej mošnjo, pa zvižaj ti kaj tacega“. To rekši, zadervi mošnjo na mizo, da so leteli okoli in okoli in tudi pod mizo tolarji, dvajsetice in drugi srebrni dnarji. Tovarši pa se le še bolj posmehujejo: Veš kaj, to si nam že velikrat razkladal, vselej kadar si vino vidil; to je že stara baharija, toda kaj boš jemal v misel bukvice, saj jih dobi vsak za dva groša v Zagrebu; meniš, da bomo res mislili, da imaš v njih bankovce“. Uni se zaničljivo na to posmeja, pa odpre rahloma portmonê in privleče iz njega bankovec za sto goldinarjev, rekoč: Pokažite mi no vsi skupaj tak pildek, pa vam dam tega, da si prižgete tobak ž njim“. „De te hentaj — se krohotajo tovarši — kako si danes bogat; boš pa dal vendar za en maselec več“. Baharija je našemu ljudstvu zares prirojena, tudi brodnik Jože jo je imel v kosteh več kakor dosti. „Šlape — zaupije — kaj me mislite vi res za norca imeti; berači, če ste ga le tako lačni, pa ga prinesi kerčmar precej deset bokalov; ali si me zastopil, deset ali pa dvajset, ti stari goljuf“. Te besede nič kaj ne razžalijo tovaršev, marveč pladnje in sklede odrinejo, da bo za vino prostor.

Zdaj ukazani bokali pridejo, prisede se tudi kerčmar, pravi: „Ker je enkrat Jože za-nj dal, ga bom pa tudi jez pil“. Na vse strani terkajo kupice, se žvenketajo zdravice, razlegajo vesele glasne besede in še bolj vesele pesmi; zdaj zapojo vsi, zdaj spet se poskušajo posames, odkrivajo se dobre in slabe lastnosti našega naroda. „In vino veritas“, je stara resnica, ki se je tudi tu pokazala. Prepričal sem se, da razun unih dveh se za dnar nobeden menil ni; kar se je zaslužilo, se je prineslo vse „pod verbo“. Kakor Temistoklu znamenja zmage Miltiadove, niso jim miru dali pečeni purani in zlate kapljice, dokler je zderknil izpod palca zadnji krajcar. Če jih je terdo imelo, so delali noč in dan kakor črna živina, dobivaje na dan včas po šest in celó po osem goldinarjev. Ni jim mar bilo za kervave žulje na rokah, ne za spanje; dve uri jim je dovelj se zdelo, iz njih gerla ni iztisnil se ne stok ali zdihljaj; mermranja prenašali so silne teže; viditi jih, je vsakdo ostermeti moral; železo bi se zviló in zgrudilo bilo, ne pa naši brodniki. Padala jim je obilna plača, pa so jih tudi od vsakod ljudje iskali. Pa kaj — ko se jim več ljubilo ni, je šlo hitro vse prislužno po gerlu v divji samogoltnosti in pijanstvu ali pa se je zalajdralo z ostudnimi babelami, ki se najraje po savski ulici vlačugajo, vedoč, da se te veše prijemajo najpred in najbolj brez skerbí njihovih limanic.

Vidil sem, da so fantje te tovaršije odkritoserčni, med sabo prijetli, da si v nadlogah pomagajo, da ga ni med njimi ne nevošljivca, ne hinavca, ali ob enem tudi, da so večidel zabredli globoko v zanikernost, da so moralno zamorjeni, da jim ni dosti mar ne za časno, ne za večno srečo. Iz njihovih pogovorov sem zvedel, da nekteri niso šli po dvajset let k spovedi, da gredó le v cerkev po dvakrat ali trikrat na leto, sicer pa le, kadar jih kako naključje tje pripelje, in vendar je bilo poznati, da ne zaničujejo božjih reči, da so zanemarili se tako zgolj iz lenobe. Skoraj vsi so se bili spečali z neurnicami, in ostudno jih je bilo slišati, kako se z gnjusnimi boleznimi bahajo, ki so jih v tej tovaršii našli. Ni se čuditi, da je nekterim bolehnost v kostéh ostala; slasti eden je bil ves bleđ, suh in tako medlega, vdertega očesa, da ga je bilo groza pogledati; drugemu pa so se tresle roke, kakor bi bil merzličen, in nekteri so tako gerdo kašljali, da dihalo težko iz zdravih pljuč; vsi vsi pa so imeli rudečo kapico na nosu, da jim je človek že od daleč termo poznal. Spat so se večidel še le takrat ulegli, ko jih je vino poderlo, drugi dan pa je izbijal se klin s klinom, nasledki pijanstva z novim pijanstvom, dokler je izmuznil se zadnji vinar ali pa tudi, dokler se oštir ni kredati naveličal.

Tako so živeli eni že po 15 in celó po trideset let in bolj ko vse drugo, spričuje to kremenito naravo njihovega života. Reveži so mi se v serce smilili, viditi po eni plati toliko spačenost, po drugi pa toliko moč in toliko dobrodušnost. Ni dvombe, da bi o zares dobri odreji ti ljudje se nikdar tako pogreznili ne bili in hodilo mi je marsikaj na misel, slasti pa kmečke šole, ki bi zamogle biti perve dobrotnice narodu, da so ustanovljene tako, kakor tirja njihov namen; tako pa brez prida životarijo, necenjene, ker marsikje res cene nimajo, zazdevajoče se kmetu nepotrebna ali nadležna reč, ki mu stroške naklanjajo, za povračilo pa ne tiste koristi, da si z njimi zopet kaj opomore. Naš narod je sam v sebi zdrav, ne manjka mu ne ene tistih lastnost, ki drugim ljudstvom čast in bogastvo delé, pa naravo treba je podpirati z umetnostjo, sama za-se ne zmaga dandanašnji več tega, kar ji čas naklada.

To premišljeva je zapustim ves otožen slovensko kerčmo: in naj bo tu dovelj o brodnikih; beseda „kerčma“ me je opomnila, da je treba par besed tudi o naših kerčmarjih posebej govoriti, se vé da le o tistih, ki so na Horvaškem jelkovo vejo pred hišo obesili.

(Dal. sl.)

Potovanje dijakov v Karlovec.

Kadar jamejo dolge in hladne noči nastopati, se vlastavice zberajo nekaj dni verh streh in zvonikov, preden zbežijo v toplejše dežele, kjer najdejo zavetje pred ojstro zimo. Mladim se toži po okolici, kjer so jim bili posvetili prvi solnčni žarki; otožno letajo okrog gnjezd, se na njih okroglasti vhod žvergolé pobešajo, milo pogledujejo v svoje umetno prilepljene zibelke, ter poslednjič zgine nenadoma vsa černokrilata družbica. Tudi dijaki, kadar odhajajo šolski prazniki, se kaj milo ozirajo po vseh stranéh svojega rojstnega kraja, po zelenih gajih in livadah, po različnih verhuncih in gorah, ki so jim bili prvi znani; se poslavljajo s preljubimi roditelji, z brati in sesticami in drugimi znanci ter v mesto hitijo se uklanjati modricam.

Dokaj vode je naš velikanski Triglav potočil v Savo iz svojih sneženih shramb od tiste dobe, ko se je troje tomijskih in petero gorenskih dijakov (študentov) snidlo v Ljubljani, da bi skupaj potovali v Karlovec.

V neki kerčmi poprašamo, ko je bil ravno teržni dan, če je kak dolenski vozar žita pripeljal na terg, da se ž njim peljemo proti horvaški meji. Kerčmar, mož prav vselega značaja, se ravno napravlja iti po vino na kerški brod, pa nas brez posebne zgovornosti kmali pregovori, da privolimo ž njim popotovati po Savi. Spremembe veselé človeka, kače tudi ni bilo v žepu. Sava res marsikterega zasuje, pa za dijaka je včas memo nje strašnejši učiteljev svinčnik, — odpeljemo se torej urno v Zalog do ladjostaje.

Prazni sodi se hitro vmestijo v ladijo in mi čakamo željni odhoda. Brodniki so mokrega zraka vajeni; jim ni zameriti, če na suhem težko kraj zapusté, kjer se suša krotuje s polnimi kozarci. Zato pa tudi po Savi popotovati ni vselej pospešno, slasti če kapljica gospodarju nos poručeveva kot togota puranu glavo. V taki okolšini smrekova na steni viseča vejica razodeva za ladijo magnetično moč, ki jo hipoma sred Save proti bregu oberne in ustavi.

Ker sedaj ob Savi gori in doli nevtrudljivo železni konj perha, zato mislim, dragi bravec, opustiti popis teh kotov, ki jih popotniki sami lahko vidijo memo derdraje, in naj ti rajši nekaj opomnim, kar je za naravoslovje važna drobtinica.

Kadar hlaçon od Ljubljane snuje dimni oblak, se dragi moj! na levo čez bistro Savo, preden smukne v pogoniški prerov, kviško ozri; ali pa, kadar od štajarske meje derči proti ravno temu prerovu, poglej na desno ter imaš nad seboj Vače, terg na visoki gori.

Ta okolica je mnogo sežnjev nad savskim tokom, in vendar so njega dni tu ribe plavale v kaj obilnem broji, kjer se zdaj zmed hiš bleši lepa in prostorna cerkev sv. Andreja. Naj se ukvarjajo s preiskovanjem učeni naravoznanci, kje je v tisti dobi imela svoj tok Sava in ali niso morda njeni penasti in hladni valovi strahovito bobneli po neznanih, temnih ponorih; jaz naj v tej zadevi le povem, kar sem sam vidil. Neki samec, ki je krošnjo nosil in prodajal robo na vatlé, si zida hišico na severni strani terga, eno leto preden sem jaz bil na Vačah v službi. Za klet (kelder) je bilo treba kopati in dokaj zemlje premetati, ki sem je še našel cele kupe poleg zida. Poglavitni del te zemlje pa so bili razdrobljeni ostanki okamnjenih rib.

Nevoljen in žalosten sem bil, da so nevedni delavci s krampi tako razdrobili zanimive ostanke povodnih prebivavcov, da razun glav cele ribe ni bilo ugledati. Glav pa in ustnice razne velikosti sem bil obilo nabral, ki sem jih bil domoljubnemu gosp. Janezu Kersnik-u, bivšemu učitelju naravoslovja v Ljubljano poslal.

Sme se soditi po tistih ribjih glavah, da so cele ribe tehtale 10 do 20 liber. — Kjer so zdaj Vače, je nekda bila velika shramba vode, verh ktere so lahko čolni plavali. Južno steno te shrambe je že davno zglođal nepokojni zob časa.

10. varivnice, kjer se dela kervni lug;
11. varivnice, kjer se kuhajo kosti;
12. belivnice, kjer se belijo kosti;
13. stope in mlinci za kosti;
14. naprave, v katerih se kosti žgejo;
15. rokodelnice, kjer se povoskano platno dela;
16. berzobelnice;
17. madivnice ali močivnice za lan in konopljo;
18. rokodelnice, kjer se delajo strune iz čev;
19. arsenikarnice (kjer se dela mišnica);
20. fabrike solne kisline;
21. fabrike solitarne kisline;
22. fabrike žepene kisline;
23. fabrike, kjer se nareja salmjak (lugasta sol);
24. naprave, kjer se izžepjeni premog ali koak pripravljajo,
25. naprave, kjer se dela iz premoga smola ali katran,
26. naprave, kjer se dela iz derv katran;
27. apnenice,
28. mavčnice (gipsnice),
29. sajarnice,
30. naprave, kjer se svečavni gaz dela in hrani;
31. steklarnice ali glažute;
32. naprave, kjer se zercala amalgamirajo;
33. opekarnice (cegelnice);
34. lončarnice in sploh obortnišča, kjer se perstena roba žge;
35. cukrarnice;
36. fabrike, kjer se izdeluje vsakoršno kemijsko blago;
37. oljarnice;
38. strojarnice;
39. klavnice ali pobijavnice mesarske;
40. drobnice (kjer se razni drob in vampi kuhajo);
41. topilnice za rudo in plavži (fužine);
42. postavljanje in spremenjanje taci naprav ali del, ki jih voda goni.

Ministerstvo notranjih reči ima vsaki čas pravico, to kazalo (ta spisek) pregledati in premeniti.

§. 34. Prošnja za napravo. Kdor hoče ktero zgori povedano obortnišče napraviti, mora prositi gosposko za dovoljenje in prošnji priložiti potrebne popise in obrise. Dokler ne dobi dovoljenja, ne sme v njem dela začeti.

§. 35. Izrok ali edikt. Gosposka bo v tisti občini (soseski) po nabitem oglasu vsem naznanila in pa še posebej občinskemu županstvu in znanim mejašem sporočila, da nekdo hoče tako obortnijo začeti; in v tem naznanilu bo za 2 do 4 tednov postavila dan komisijskega obravnavanja, pri katerem naj vsak pové, kar bi zoper rečeno početje imel — ako ni že pred pismenega ugovora podal, — kjer bi gosposka sicer, če ne najde sama nikacega pomislika, napravo obortnišča dovolila.

§. 36. Obravnavanje. Pri komisijski razpravi (obravnavi) je treba pozvediti vse okoliščine, po katerih se gré ravnati, je treba iz dna pretehtati vse, kar je kdo zoper namenjeno obortnijo povedal, in če bi se v storjenem sklepu obortnija dovolila, morajo se odločiti potrebni pogoji, pod katerimi se to dovoljuje; če se pa pokažejo privatno-pravni vgovori zoper namenjeno početje in se po dogovoru z lepo ne dajo odpraviti, treba je tega, ki za obortnijo prosi najpred napotiti, da svojo pravico s pravdo izdela.

§. 37. Kadar je prositi za dopuščenje zidanja. Kadar je za napravo kacega obortnišča treba zidanja, za ktero se po zapovedih mora izprositi politični dopust, naj se, kolikor je mogoče, obravnave zastran tega potrebne opravljajo ob enem (h krati) z razpravo, ktera je zapovedana za to, da se razsodi, ali se iz ozirov obortnijske policije sme dopustiti početje ali ne.

§. 38. Pritožba ali rekurs. Pri tem udeleženi

ljudje se smejo zoper storjeno razsodbo v 14 dnevih pritožiti pred deželnim poglavarstvom.

Pritožba o pravem času podana ima odložno moč.

Zoper dve enake (enakoglasne) razsodbi ni več dopuščena nikaka pritožba.

§. 39. Stroški. Stroške za naznanilo in za obravnavanje plačuje početnik; če je pa kdo iz nagajivosti ali svojevoljnosti zoper kako obortnijo se upiral in s tem stroške napravil, sme se obsoditi, da on plača te stroške.

§. 40. Kadar kdo hoče obortnišče ali delo spremeniti. Če kdo hoče svoje obortnišče ali pa svoje delo v njem spremeniti tako, da bi iz tega nastopila kaka v §. 31 omenjena okoliščina, mora to na znanje dati gosposki, ktera bo preudarila, ali bo treba novega komisijskega obravnavanja ali ne.

§. 41. Kdaj ugasne dovoljenje za to, česega prošnik ne poprime. Če se v kakem obortnišču v enem letu ne začne delati, ali če se delo za dalje kakor tri leta ustavi, ugasne dovoljenje obortnišča.

Dôba, v kateri se mora delo pričeti, sme se podaljšati tudi na tri leta, če je potreba za-nj večjega zidanja.

(Dalje sledi.)

Rakova pot s Krasom na Krasu.

Od dolgega mosta naprej proti Barovnici mora verlo napredovanje v kmetijstvu vsakega domoljuba veseliti, ko vidi, kako pridno gospodarji na vlažne ilne njive preležano cestno blato napeljujejo in šotasti svet s primešovanjem zemlje ali blata zboljšujejo, — kako pridno varhi železne ceste v najhuji pustoti čedne vertiče krog svojih stanišč, obdelujejo, — kako so zasadili tudi na Krajskem po nekterih krajih ob cestah sadnih in drugih dreves, — kako se sèm ter tje voda v zboljšanje travnikov rabi itd.

Al kako popotniku serce vpade, viditi v takih krajih, kodar sam po sebi pusti svet človeške podpore najbolj potrebuje, kako se od malega dobička oslepljeno človeštvo napredovanju narave in zboljšanju lastnih okoliščin z vso močjo zoperstavlja.

Že več let se sila veliko govori in piše o tem, kako naj bi se goli Kras z lesom zasadil. Družba v ta namen osnovana v Sežani ima nalogo, to delo podpirati in pospeševati; al žalibog! slabo slabo spolnuje svojo dolžnost. Ali ji potrebne reči pomanjkuje, ali si ne upa svojega namena spolniti, ne vem, — toliko pa je gotovo, da pred njenimi očmi po sežanski gmajni se je srejna dokaj oralov najgeršega Krasa namreč proti Lipici, prijetne, potrebne in koristne gojzdne odeje znebila v ta cilj in konec, da bi s posekano hostico nekoliko centov apna žgala!

To se pač pravi pogojzdovanju Krasa ravno nasproti ravnati, prizadeve mile matere nature pusti in žalostni Kras zboljšati in olepšati, nalašč zatirati, naslednikom še večjo revšino pripravljati kakor jo uživa sedanji rod. Ako se kaj takega more goditi pred očmi okrajne uradije, kaj je pričakovati od dalnjih srejn? Kam pa se bo nazadnje s takim vedenjem prišlo na Krasu, je lahko uganiti. Bog se usmili!

Krašovec.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Kerčme na Slovenskem so do malega vse v domačih rokah; zato pa je tudi življenje po vseh naših kerčmah enako, le da ga je po mestih se vé da več kakor po vaseh in tam, kjer je fara zopet več kakor v podružnicah. Posebno v tem je očitna ta enakost, da ima Slovenec take hiše za splošne shajališča vseh stanov, da zahaja tudi v najbolj gosposke gostivnice brez razločka kmet kakor gospod. Kdor je popotoval po tujih krajih, se vé dobro spomniti, da

drugej te tako rekoč demokratične sprave ni našel. Večkrat mi pridejo na misel besede nekega znanega mi gospoda, ki je, smejaje se, rekel, da bi moral imeti sedanji „Hotel Elefant“ prav za prav tri imena. Takrat je stala še stara hiša, pa so zahajali v prvo izbo kmetje, v drugo uradniki in tujci, v tretjo pa tisti domači gospodje, ki so veselili se, če zamorejo prav iz serca po domače se pomenkovati, in jih imenujemo „domorodce“. Tisti gospod tedaj je rekel, da je pravo ime prvi izbi „pri Mekarji“, drugi „beim Elefanten“ in tretji „pri slonu“, pa da bi treba bilo, napisati od zunaj vse troje. In ta lepa navada splošnega druženja se je zarastla tako, da nam ne utegne z lepo zginiti. Pa tudi sicer se ne moremo preveč pritoževati zoper domače kerčme. Da jih čerčijo „turisti“, ni čuda; tem ljudem ni mar za resnico, ker resnica ni tako mikavna, kakor oistre zabavlice in izmišljene sitnosti, ki so jih ti mučeniki naših časov, kakor pišejo, preterpeli, in svari z njimi vsakega „poštenega“ popotnika v debelih vampih svojih „Reisebeschreibung“.

Vse drugačno pa so kerčmari na Horvaškem. Kdor vé, kaj je patrijarhalno življenje — komur je znano, da imajo na Horvaškem skoraj povsod svoje vino doma, — kdor premisli, koliko pravic je imel do novejšega časa grajsak, kako malo pa kmet, mu ni težko uganiti: zakaj se domači ljudje tako malo sami s kerčmarstvom ukvarjajo in da to ne prihaja iz lenobe ali iz nemarnosti, kar se Hrvatoma tako močno in tako neumno od vseh plati oponaša. Kerčme na Horvaškem so bile od konca namenjene zunaj mest le za tujce in popotnike in pravico „točiti“ imeli so zgolj plemenitaši, ki so dajali kerčme v štant in štantmani so jim bili in so večidel še dandanašnji judje. Lahko je spoznati, zakaj da judje. Poštenega in premožnega domačega kerčmarja ni dobiti z lepo ondi, kjer ne velja družina, ampak žlahta, kjer se šteje v sramoto in nesrečo zapuščati domačo hišo, deda, očeta, strice, tete, bratrance, brate itd. To je ena; — potem pa je pomisliti, da je dajal grajsak že zato kerčmo v štant raje judom kakor komu drugemu, ker ima jud dnar ali pa ga dobi lahko od drugih judov, če ga sam nima; zato se gospodu ni bati za štantnino, kak drug štantman pa bi ne mogel vselej tako natančen biti, če je še tako pošten, ker v stiski nima vsak tiste tovaršije kakor judje, da mu gotovo na pomoč pride. Zadnjih dvajset let pa se je začelo to spremenjevati, nekaj, ker se podira v mnogih krajih patrijarhalnost, in se poprijemljejo obertnije če dalje bolj tudi domači, nekaj pa zavolj tega, ker je prišlo v deželo neizrečeno veliko tujcov, posebno pa Kranjcov, ki so jeli jude spodrivati. Dandanašnji imajo v last velike gostivne po mestih večidel bogati, tuji špekulanti; v manjših pa so ali judje ali pa „Kranjci“.

Velikih oštarij me ni volja popisovati, so pač take kakor povsod, da se dobi vse, pa ne vselej frišno, še precej dober kup, pa vse nekako izžeto in izčimžano, da je malo teka, zraven pa nagla postrežba, zavihani, belolični strežaji, punčike itd. Omeniti pa moram, kakošne da so judovske kerčme, že, da se vidi razloček med njimi in med kranjskimi.

Judovske kerčme donajajo dobiček že zavolj tega, ker so kerčme. Hiša je grajska, grajsko je včasih tudi vino, — jud le toči, nazadnje pa se dohodki razdelé. S tem delom pa bi judje ne bogateli, ako bi ob enem ne znali po drugih, poštenih in nepoštenih potih si pomagati. Kako se godi to, povem pozneje. Če stopiš v judovsko kerčmo, ne najdeš le ene reči ne, da te mika ali razveseljuje. Toda kaj je judu zato mar? Saj vé, da moraš k njemu priti. Če popotuješ, pa pešaš in bi rad voz najel, boš dostikrat drugej zastonj iskal — pomaga pa ti gotovo jud. Če si žejen in lačen, te napase in napoji le — jud, se vé, da slabo pa vendar le. Če si tobakar, se oberneš zopet k judu, zdaj prodaja on edini cigare in duhan, od kar je padel tobak na Horvaškem pod monopol. Tudi v vseh drugih malih potrebah zamoreš judu brez skerbí zaupati; postregel ti bo, da Bog pomagaj,

pa vendar le; otel te bo saj iz najhuje nadloge. Hembrano uterjeno serce moraš imeti, da se ti v teh kerčmah ne gnjusi. Miza je res večidel pokrita, pert pa ni bil morebiti več kakor pol leta pri perici, že sam na sebi je umazan, ob enem pa so šarile po njem muhe, da se tišči pika pike, počez in podolgoma pa se potegajo vinske proge, rudeče, črne, rumene, vse vprek; sém ter tje se sveti tudi polita maščoba ali pa je platno z rujavkastim čnilom na debelo pokapano. Klopí in stoli se zibljejo in majó sém pa tje, če se ne opiraš na noge, se utegneš s celo ropotijo prekucniti. Okna so motne, zamazane, posvinjane z mušjo nesnago; ena šipa je počena, druga ubita in zakerpana s papirjem ali z mehurjem, spričuje pa ti sapa, ki ti žvižga in piska okoli ušes, da je ostalo dovelj razpoklin in špranj nezapečatenih. Ob steni stoji stara nizka omara, vsa s červi razjedena in nagibaje se na stran, ker so ji noge odjenjale; na nji pa stojé narodne skledice, narejene vse po starši, malo ali pa nič pomite, večidel razpokane ali pobite; v nekterih je viditi neka čudna mokrota, prepredena po verhu z mrežo kakor žabja mlaka, berž ko ne so to ostanki kave ali juhe, ki je ostala kakemu gostu pred dvema mescoma. Po zidu pa ni zagledati nobene podobe, nobenega lišpa, razun majhnega, čudno prerisanega ogledala, le na dveh ali treh krajih sem vidil tudi nespodobne, zaljubljene slike. Kerčmar je jud prave korenine, povsod enako našpičenega obraza, enako prekanjenih, majhnih očí, ki se bliskajo, v kost vderte, kakor živo oglje. Obleka mu je vselej nekaj gosposka; s tujci govori rad po nemški, pa zna tudi horvaški, z družino pa žlabudra nemško-hebrejsko mešanico. Zastonj iščeš tu prijaznega pogovora; jud govori s tabo le o tem, kar mu obeta dnar. Če ga pogledaš bolj natanko, se ti bo gabil čedalje bolj. Ovratnik mu je še dosti čeden viditi, srajca pa, ki mu kuka med vestijo, je večidel gerdo zamokla ali umazana; če pa je srajca tudi na persih bela, pa maha iz suknje črn, raztergan rokav; če so čevlji dobri, so pa podplati gotovo prederti itd. Še veliko bolj gnjusne so judinje, najbolj pa judovski otroci. Černi, nepočesani, neumiti valjajo se na pol nagi pred hišo ali pa tudi notri; malokdaj jih je manj kakor 8 do 10, tako grozovitna je rodovitnost tega ljudstva. Smešno je, kako se pogovarjajo judje, kadar pridejo eden k drugemu v vas. Hinkelj gleda Baruha in Baruh Hinkeljna, oziraje se na vse strani trepljeta neprenehoma z očmi. Hinkelj se cuka za knofe, ki se derže od vednega terganja le še sém pa tam za tenke koreninice; Baruh pa si razpotejuje rokave, ker mu rujava srajca nesramno na dan sili. Zdaj govorita hitro, da pobija beseda besedo, zdaj omolkmeta in obrnivši se brizmeta oba naenkrat slino izmed zob, pa si namigujeta eden drugemu ali pa si dajeta tihe znamenja s persti; človek bi menil, ta dva pretresujeta Bog vé kake skrivnosti, in vendar se pogovarjata morebiti le, kako bi se spravila v dnar stara mavha, ki jo je bil popotni voznik pozabil. Lahko se dá misliti, kako se človek v teh kerčmah gosti. Star, červiv sir, napol zrele ali nagnjite jabelka ali kaj družega tacega, malokdaj tudi mesne, netečne, pregrete jedi ponudijo se tujcu, vino pa je kislo, da se usta kerčijo, ali pa se potegujejo po njem sivkaste megle, ker ga je „popravit“ jud z vsakterimi začimbami. Toda ta nadloga bi se lože poterpela, — najhuje se godí kmetu. Kadar ga pritiskajo za davek, gré k judu in ne zastonj; ob novini pa žanje zato za-nj, ne pa za-se; posojeno mu se mora vrniti ne dvakrat, tudi ne petkrat, ampak dvajsetkrat in tudi petdesetkrat. Brez žganja kmet ne more živeti, pa se napoti zopet k judu in pije namesto žganja mišico in visí vendar dan na dan v kerčmi, ker ga prekanjeni jud ne nadleguje za plačo, „bova pa porajtala ob žetvi“ so njegove besede; tako se kopiči dolg na dolg, dokler je pijanček priklenjen in mu je popolnoma nemogoče rabeljnu se iz krempljev iztergati. Vse to je res in res je še več, kakor le to. In vendar ne gré jude zaničevati ali jih odganjati. Kaj tacega ne ujema se ne s keršansko vero

me z našim časom in še nikoli ni dobrega sadu rodilo. Kar se tiče tistih judov, ki živé v mestih, se ne more nikakor reči, da so komu posebno nevarni; kakor drugi mestnjani so omikali se tudi oni, hodili so v šole in se učili z drugimi vred in dostikrat še bolj marljivo kakor drugi, zato jih po mestih ne sovražijo, in tudi vzroka nimajo. Kar sem omenil pred o judih, velja tedaj le za vasí. Zoper te pa imajo ljudstva pomoč same v sebi. Kjer se zbudi prava obertnost, kakor je za naše čase, mora jud pobegniti, ker je tako utrdil se v svojih šegah in v svoji nesnagi, da mu ne steče z lepo, poboljšati se in napredovati. Takih „konkurentov“, kakor je on, ni težko prekositi; prepričan sem, da bodo tudi na Horvaškem po deželi zginili, ko se poprimejo obertnije bolj pogostoma domači ljudje ali pa tudi, ko začno spodrivati jude izvedeni, tuji obertniki. Se vé, da želim to najbolj svojim rojakom, ker jih poznam za dobre kerčmarje in ni dvombe, da jih čakajo lepi dobički tukaj, ob enim pa bi storili veliko dobroto horvaškemu narodu, otemši ga iz judovskih klešč. Vidili smo, s kakimi ljudmi se jim bo skušati; menim, da ne bo stalo preveč truda, te mojstre užugati. Kdor pozná juda bolj natanko, vé dobro, da se ga ni bati v ničemer, celó v kupčiji ne; zato jih tudi med pridnimi, izobraženimi ljudstvi nikjer ni veliko; v celi severni Ameriki na pr. jih je komaj deset tisuč, na Angležkem pa še toliko ne. Precej „Kranjcev“ je spoznalo že to resnico in kerčmarji na Horvaškem prav dobro. Njihove gostivnice razlikujejo se od judovskih kakor noč in dan, zato bom popisal jih nekoliko bolj natanko, obžalovaje, da jih več ni toda za terdno pričakovaje, da bo sčasoma mnogo, mnogo naših ljudi lepo prilžnost poprijelo. (Dal. sl.)

Ogled po svetu.

John Bul.

Po Irving-u spisal Lovro Primčkov.

(Konec).

Domači razpori se navadno zvedó zunaj doma, in dajo John Bulovi sosesčini gradiva dovolj za šepitanje. Ljudje se resno derže in majejo z glavami, kadar se govori od njegovih zadev. Pravijo, da vsi želé, da ne bi stalo tako slabo z njim, kakor je govorica. Kadar pa otroci začno tožiti se čez očetovo zapravljivost, mu vendar ne more prav dobro biti. Pravijo, da do ušes tiči v dolgih in da ima z odertniki zmiraj čuda dela. On je brez ugovora velikodušen starec, pa se je bati, da bi ne bil prenašlo živél. In zares! saj ne more kaj dobrega prinesiti tolika ljubezen do boksanja in terčanja kónj. Da ob kratkem rečem: John Bulova posest je res prav lepa, in rodovitno jo ima že od nekdanj; al pravijo, da je bilo še lepših posestev, ktere so vendar vse prišle na boben. Med vsem najhuje pa je, da so te dnuarstvene zadrege in domače razpre brižnega moža vsega premenile in prenašale. Zgubil je svoj postavni okrogli trebuh in zdravi rudeči obraz, in se je zgerbančil kakor velo jabelko. Njegov baršunast in z zlatom obšit opersnik, ki se ga je tako lepo prijemal ob času srečnih dni, sedaj maha okoli njega, kakor jadra na barki o morskí tišini. Njegove jerhaste hlače so polne gubá, in v škornjih mu klempate nogi, ktere ste jih popred tako lepo napolnovale. On, ki je svoje dni ponosno šetal s klobukom po strani, s palico mahal in švigal in pel, lazi sedaj počasi s pobešeno glavo, derži palico pod pazdihó in vtika roke do dna svojega očividno praznega žepa.

Taki je brižni John Bul dan današnji; vkljub vsemu temu pa je duh starega gospoda še ravno tako ponosen kakor nekdanj. Če mu ziniš le ene besedico od smiljenja ali skerbí, je valje pri njem ogenj v strehi; rotí se, da je najbogateji in najterdníši mož na svetu; govori od velikih zneskov, ktere bo izdal popraviti hišo ali kupiti še drugih zemljišč, in z žugajočim obnašanjem in mahanjem gorjače bi še enkrat rado opeharil.

Akoravno je v vsem tem res dosti posebnega, vendar moram reči, da mi John Bulovo obnašanje dopada. Pri vseh svojih čudnih lastnostih in ukoreninjenih predsodkih je vendar odkritoserčen, izversten starček; gotovo je najmanje dvakrat bolji, kakor ga narejajo njegovi sosede. Njegove kreposti so mu vse vlastne, so narodne in naravne. Celó njegovi pogreški pričajo od jakosti njegovih dobrih lastnost. Njegova zapravljivost je znamenje njegove velikodušnosti, njegova prepirljivost je priča njegovega poguma, njegova lahkovernost je dokaz njegove iskrenosti, njegova nečimernost kaže njegov ponos, njegova sirovost govori od njegove odkritoserčnosti. Vse to je proizvod jakega, prostomislečega značaja. On je kakor njegovi hrasti, neotesan odzvonaj, al zdrav in čverst od znotraj; skorja poganja toliko mladik, kolikor jakost in velikost drevesa zahteva in veje šumé in doné strahovito pri najmanjem vetriču, ravno zavolj svoje velikosti in obilne rasti. Tudi je v zunanji podobi njegovega propadajočega grada nekaj neizrečeno pesniškega in zanimivega, in dokler se more v njem prebivati, se skoro tresem, če samo mislim, da bi ga hotli popravljati po zmešanem okusu sedanjega časa.

Vse, česar je želeli, je to: da bi sedanje okoljsine John Bula naučile večje modrosti in razbornosti za prihodnost. On mora nehati, se toliko pečati z zadevami družih ljudi; mora odstopiti od neplodnega truda in nekoristne želje, podpirati in pospeševati blagostanje svojih sosedov in mir in srečo svetá — z gorjačo v roki; naj mirno ostane domá; naj svoje poslopje malo po malem popravi; naj obdeluje po svoji volji svojo rodovitno posest; naj s svojimi dohodki dobro gospodari — če se mu ljubi; naj svoje neposlušne otroke v redu derži, ako jih more; naj ponovi vse se dni svoje nekdanje sreče in naj se v svoji domovini veseli močne, zdrave, častitljive in srečne starosti.

Tako Irving popisuje in opisuje John Bula. Prevoditelj samo dostavi sledeče: Ko bi me ne bila rodila majka Slava, bi želel biti sin John Bulov.

Kratkočasnica.

Peter Klepec.

Narodna pripovedka.

Peter Klepec je bil v Čubru rojen. Na zelenih tratah čubranskih je v mladosti ovčice pasel. Bil je šibkega telesa, in močen prav malo; zatoraj so mu neporedni tovarši radi nagajali. Vsem je bil revež hlapček, za plačilo pa mu je večkrat kaka vroča priletela. To se je ubozemu Peterčku milo zdelo, in ko je enkrat sam bil na trati v sredi svojih ovác, povzdigne oči proti nebu in moli in prosi Boga, da bi mu dal moči zoper hude tovarše. Še preden odmoli, zadoni glas iz oblakov: „Peter, tvoje ude sem pokrepčal in utrdil; primi za germiček in ga izderi!“ In on prime za germiček in ga izdere s korenino.

In zopet se čuje glas: „Peter, moč ti je dana, primi za brezo, in izderi jo!“ Peter vesel brezo zgrabi, in breza gré iz tal, kakor spodjedeno žito.

In tretjič zagromí: „Peter, ude sem ti pokrepčal in moč sem ti dal — izderi hojo!“ Peter stori, in stara, debela hoja leži pred njim kakor bilka slame. Kako vesel je bil pastirček zadobljene moči, kako iz serca mu je hvala puhtela proti nebu! In tovarši so se tresli pred njim kakor šiba. On pa je bil usmiljenega serca, in jim je odpustil vse burke, ki so jih dotakrat z njim počenjali, in je rastel, in božja moč je rastla z njim.

Hudi časi so prihajali. Ošabni Turek je gnal svoje čete nad kristjane. Cesarju je vroče stopilo v glavo, ko je zaslišal hude novice. Njegova vojska je bila že v prejšnjih bojih večidel razbita. Kaj početi? V Reko gré naproti sultanu, da bi kako mir sklenil s kervolokom. Al zastoj! Ošabni Turek se ne udá lepim besedam. Vendar pa toliko odneha, ako cesar velike vojske noče, naj bi se dva, eden

po tem dela svojega ne začne ali če pozneje celih 6 mesev delo ustavi.

§. 61. Poslavljenje. Takim obertnijam, ki so nad drugimi imenitni za razsnovo narodne obertnosti in za povzdigo kupčije, more se podeliti posebna pravica, da imajo cesarskega orla na izveski ali tabli in pa pečat in zaznambo „c. k. privilegirana (fabrika, prodajavnica itd.)“ v firmi.

(Dalje sledi.)

Za kmetiške kramarje.

(Dalje.)

Kako pa boš, ljubi moj kramar, ljudem prodajal? Jez ti svetujem: Nikar po judovsko; vsak dnar naj te enako plača, naj pride iz rok bedaka ali siromaka ali imenitne gospôde. Ako daš enemu boljši kup, drugemu dražje, boš kmali slišal očitane: „Kaj moj dnar ne plača toliko kakor unega? in skrivé te bodo ujedali.

Tudi nikar ne bodi preveč priden, da bi norčavam ljudem po vsaki modi hotel ustreči; z naročili po novi modi boš kmali zapeljan! Bolje je, da bolj počasi stopaš pa bolj varno. Le to naj ti skerb bodi, da pri pametnih ljudéh tvoja reč srednjo pot naprej gré. Počasne stopinje so za toliko bolj stanovitne. Neusečen človek se bo vpricho tebe rotill, da k tebi več ne pride, pa kmali bo spet za tabo hodil.

Glej pa tudi, da se kupčije ogneš, kar je mogoče, o zapovedanih praznicih. Nikar ne misli, da boš veliko zamudil ali zgubil, ako kak tak sejm izpustiš, kateri pride na zapovedan praznik. Če zjutraj jagersko mašo ujameš, potlej pa celi božji dan na sejmu kupčuješ, ali ni to zoper božjo, cerkveno in cesarsko postavo? In ti slepec misliš, da boš takrat kaj pridobil! Po taki poti pridobljeno blago je podobno svitlo-vodenim penam; — gospod nebeški Oče bo popihnil in — ne bo jih več!

Pri nas na Gorenskem je še več takih sejmov, kateri še niso v pratiko zapisani, pa tudi niso vredni, da bi jih sejme imenovali, ampak so le smodilša, in takih več spada na zapovedane praznike. Treba bi bilo, da bi se gospodje s prižnic oglasili in rekli, da tega ne terpe v svoji fari. Je pa tudi na Gorenskem več takih kramarjev, da jim ni nobeden praznik tako svet, da bi jih domá prideržal. Ti lamneži mislijo, da blago skupaj grabijo, pa nagrabili bodo svitlovodenih — pen. Ker se pa pri nas sploh za božji dan tako malo porajta, te ljudje, če tudi domá ostaneš, silijo prodajati, rekoč, da „danes imam čas, da grem kupit kar potrebujem“. Pa prav za prav se tudi ni čuditi, da ljudje kupovanje na nedeljo ali praznik odlagajo, zakaj star sem že, pa še nobenkrat nisem slišal, da bi prav ne bilo kupovati kadar je praznik, ampak le samo prodajati je greh! Al ni to velika napaka? V „Novicah“ smo že brali, da Angleži so največji kupčevavci na svetu in da čeravno niso popolnoma naše vere, pa vendar nedeljo spoštujejo tako, da se nobeden ne dotakne nobenega dela in da še nobeden za gosli ne prime ta dan. Mi pa, mi, ki imamo toliko očitati drugim veram, mi pa še pohujšujemo turke in jude!

Kramar, le še naprej od kupčije! Povedati ti, kako se imaš sploh do ljudi obnašati, je težko, da pravo zadenem. Če boš do vseh prav dober, prijazen, jih boš več imel, da te bojo v tvojo škodo obiskali; — če si pa sirov in grob, boš pa tudi dobre ljudi odgnal. Treba je ljudi spoznati, pa se deržati srednje poti; če hočeš pri ljudéh si zaupnost uterditi, nikar preveč ne bahaj! Ne delaj se, kakor da sam ti imaš vse najbolje, vsi drugi pa so le muhe memo tebe. Blago le toliko hvali, kar je vredno zavolj terdnosti in stanovitne barve, da te ne bojo kmali za lažnjika spoznali. Dva bota od enega kosa kupila, pa enemu derži barvo, drugemu pa ne.

Pa bo prišel, ki bo tebe in tvojo blago zaničeval, iz tebe in tvojega blaga se norca delal. Al nikar prehitro ne

obupaj! Spet v drugo bo prišel in mu bo taisto blago najbolj prav, ki ga je prvič zaverigel.

Tudi dobro zapomni, da ne kmet in ne rokodelec nista tako nevarnostim podveržena kakor je kupčevavec. Skrivni tatovi in jezični goljufi bodo pogostoma za tabo stopali, nekoliko se ti bo že v tvojih rokah pokončalo. Kupcu krava cerkne, pa mu nobeden rad ne verjame, zato, ker jo je konjederec skrivé in natihoma odpeljal; le ti sam veš za to in moraš poterpeti.

Če bi ti vse težave in zopernosti popisati hotel, kar jih je pri kupčiji, bi bile debele bukve. (Kon. sl.)

Štatistika slovenskih učnikov za srednje učilišča.

Imenik avstrijskih gimnazij in rečnic „Schematismus über die österr. Gymnasien und Realschulen“ te dni v roke dobivši je nas mikalo zvediti število slovenskih učnikov po naši carevini delajočih. Soštevši jih smo našli sledeče številke, ki se natanjnosti, kolikor je po danih pripomočkih mogoče, bližajo:

Učnikov vseh skup imamo dosti čez	100
Na gimnazijah nekaj čez	80
Na rečnicah dobro čez	20
Duhovnih gimnazijskih učnikov je blizo	42
Posvetnih	40
Duhovnih rečniških učnikov okoli	10
Posvetnih	12
Izmed 40 posvetnih gospodov jih uči blizo	12
na domačih gimnazijah. Ostali si pri sosedih po široki cesarjevini kruh služijo, in sicer:	
Na Horvaškem, Slavonskem in vojaški meji čez	22
Na Madžarskem	5
Na Poljskem	2
Na Dunaji	2
V Dalmaciji	1
V Erdelji	1
Na Laškem	1
Duhovnih gospodov naših po drugih deželah učečih naštelimo le	4
Na njih mestu uči na gimnazijah po slovenskih pokrajinah ptujcev blizo	40

Prištevali nismo tistih gospodov, kateri sicer rojaki slovenski so se ali Nemce ali kako drugače zapisali, bodi si po lastni volji bodi si po svojeglavni pomoti kakera drugega. Našteli smo jih le kakih 4 ali 5. Vsi drugi so se samih sebe zavedili. Le pri nekterih smo bili nekoliko v zadregi ne vedé kam jih prištevati. Zapisali so se namreč „deutsch-slovenisch“. Take narodnosti ne poznamo! Mislimo, da narodov in narodčev po cesarjevini že dosti imamo; ni treba še novih ustvarjati. Pač slabo se bodo prikupili onim, katerim je mnogoverstnost avstrijskih narodov tern v peti. Pametnemu možu je zadosti enkrat grajanemu biti. Spominjamo se lanske grajajoče opazke v „Novicah“.

Ako dalje pomislimo, da imamo še dobro 20 krepkih na dunajskih visokih šolah za uk se pripravljajočih mladencev, ktere za vse lepo in dobro pa tudi za pravično našo reč unete poznamo, se nam pač ni treba bati, da bi domače učne moči potrebam domačim ne zadoščevale.

V Mariboru 30. julija 1860.

B—ski.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Popotovaje po Horvaškem in Slavonskem ostajal sem v mnogih judovskih, pa tudi v mnogih kranjskih kerčmah. Povsod pa sem našel tiste razločke.

Posebno zavolj treh reči se ozira človek rad po kranjskih gostivnicah. Najpred prikupi se ti velika snaž-

nost: pobeljene stene, čiste mize, oprani perti, pomite okna, čedna posoda, snažna obleka na kerčmarji in na celi družini. Tudi tiste hiše, kjer je bolj nečisto, razlikujejo se od najsnažnejših judovskih, kakor se razlikuje gosposka hiša od raztergane kajže. V Severinu na Luizini cesti je prišlo pit več kmetov iz daljnih krajev, pa praša eden: „Kdo nek zdaj tu kerčmarji?“ Z enim glasom mu odgovoré tovarši: „Kak Kranjec; jud ne more biti, sicer bi ne stale mize brez prahú, vémo, da so celó une police tam gori oznažene; le poglej, pa boš vidil. Da toči jud, bi predel gotovo še tisti trebušasti pajek tamle v kotu, ki se nam je tolikrat studil. Lejte si no, skleda in talarji se blišče kakor novi, čeravno so berž ko ne že davno kupljeni“. — V Lokvah sem slišal pregovor: „To je snažno, kakor kranjska flaša“. — Nek Moravičan me je prašal: „Ali se oblačijo Kranjci tako čedno tudi domá, kakor na Horvaškem? V Kranjice more se zaljubiti človek že od daleč, ker se tako lično in gladko nosijo. Lepo je tudi, da se umijejo vselej, preden gostu postrežejo“.

Drugo je, da ima človek s Kranjcem saj kaj pogovora. Gost pride, prijazno ga praša kerčmar, kaj želi, pozdravši ga kakor dobrega starega znanca, in mu postreže hitro, ponujaje mu to in uno na izbiro. Če vidi, da je tujcu prav, se prisede tudi sam, da ni unemu dolgčas. Perva beseda je — vreme. Tudi gospôda pretresuje vreme, ko se snide ali pa nazadnje, ko bi se hotla koga znebiti. Toda nji so to le prazni marni, kmetu pa je vreme kaj več, z njim mu spreminja se strah in upanje, zato pogleda, ko ustane, najpred na nebo in na visoke gore, od kodar mu ima priti blagoslov ali pa mu grozi lakota in pomanjkanje. Ko se začne pomenkovati kerčmar o vremenu, ni brez uzroka. Če pripeka vročina in se proti nebu prah vzdiguje, je brez dvombe popotnik se utrudil, pa bi mu ustreglo se, da ga kdo kake dve uri z vozom potegne, dokler se malo razhladi. Morebiti bi tudi želel za en čas v posteljo iti, da se spehan dolgega popotovanja zopet okrepča. In če naletuje dež ali pa se od daleč približuje ploha, naznanovana z gromenjem in bliskom, utegne gost v kerčmi prenočiti, ali pa bo treba, če mu se mudí, pripraviti voz s streho, ki ga je bil kupil kerčmar nalaš za popotnike. Pa tudi v drugih rečeh se tiče vés prvi pogovor le gosta, njegovih potreb in namenov, pozneje še le se jemlje v misel kaj družega, na pr. kaka letina se pričakuje, — najraje pa, kaj se godí novega po svetu, kaj govore ljudje, kaj je tujec vse vidil, pa tudi, kaj je kerčmar sam doživel itd.

Kakor po tej, so mi se prikupili naši oštirji še po drugi plati. Včasí popotnika ni volja se dosti pogovarjati, bodi si, da se je preveč utrudil, bodi si, da so druge misli ga prevzele. Naši Kranjci pa so izvedeni, da kmali to zapazijo pa nečejo delati sitnosti tujcu, ter ga pusté na miru in se vernejo le, če jih pokliče; tudi otrokom naročé, to in uno v veži ali na vertu dodelati, da ne bi gostu kaj nagajali. Ta lepa priljudnost menda saj iz nova dokazuje, da naš narod ni sploh tako zarobljen, kakor mu nekteri očitajo. Toda poglobitna reč v kerčmi je postrežba; kakor domá, gosté Kranjci ljudí tudi na Horvaškem; tujec si zamore svest biti, da dobí pri njih vselej razun pijače kaj prigrizniti in večidel tudi kaj dobrega. Založeni so saj z domačimi klobasami in s plečem, da jih človek ne zapustí z lepo lačen. Zanešiti se more, da so jedí frišne, če ne, mu povedó naravnost, da niso. Prašal sem včasí, če imajo pečenke, pa je rekla kerčmarica, kimaje z ramami: „Imamo jo, pa je še od sinoči“. To se ji je tako veliko zdelo, da ji ni pripustila vest, da bi jo gostu sama ponudila. Če bi človek kje drugej rad mesa, se odgovori: „Prav; toda morate pol ure počakati, da pošljemo po-nj v bližnjo vas, pri nas ni mesarja; če pa ne utegneta, zakoljemo piško ali pa raco; če pa kam delj popotovate, pa ne bo odveč, da Vam spečemo gos ali pa purana. Kar se Vam poljubi, sneste tukaj, drugo pa vzamete seboj; bomo že čedno zavili, da se ne

pomažete; treba je v teh krajih, za naprej skrbeti, zakaj do noči ne dobóte nobene kerčme več“. Tako in enako nudijo ljubeznjive Kranjice gosta s svojimi dobrotami in gledajo, da človek k mesu tudi kaj družega prigrizne ali pa kaj omake dobí. Tu ti prinesó solate, tam drobnjaka, tu hrena, tam česnja, tu kislih kumaric, tam čebule. Včasí kerčmarica malo premišlja, dokler ji pride kaj na misel, kar leži v tem predalu, ali na uni polici in bi morebiti ne bilo gostu zoperno. Vino sém ter tje res ni dobro, ker ni kraj za-nj, vselej pa je samo na sebi in tedaj zdravo. Našim ljudem brani vest, zavdajati goste z mešanico ali prodajati vodo za vino. Kdor pozná Kranjce, vé, da štejejo tako goljufijo med najhuje grehe. Po njihovi misli se sme vino brez greha le z jajci popravljati, da je lepše.

Tako nam se obnašajo rojaki sploh tudi na Horvaškem. Eni so mi rekli, da se jim res vino včasí skisa, pa ga zalijó z vodo in ga ohranijo za domačo potrebo, ker ga poleti družina rada pije, ali pa ga porabijo za jesih. Včasí pa mešajo ga z vodo res tudi za goste, ko vidijo, da so že preveč pijani, toda jim ga ceneje zarajtajo. Nekteri so povedali mi odkritoserčno, da devljejo va-nj tudi drugih reči; ko jih debelo pogledam, mi rekó: Ali pa veste, zakaj? Za popotne ljudí ne, bodite prepričani, tudi ne za domače. Dan današnji že tako svet pelje. Včasí nam pridejo „škríci“ in poprašujejo, kake vina imamo. Najpred prinesemo čisto kapljo, kakor jo točimo gostom. Pokušajo, pa jim je malokdaj všeč, če verjamete ali ne. Nazadnje prinesemo butilje, ki smo jih „urihtali“ tako, kakor jih udelujejo po mestih. Viditi jih, se razvedri gospôdi že od daleč lice. To sodergo pijo raje, kakor pravo vino. Tudi ne tajimo, kaj je, „škríci“ pa nas še zato pohvalijo in zahajajo najraje k „privihanim Kranjcem“, češ, da znamo tudi mestnemu človeku postreči. Da je to res, sem prepričal se prevelikokrat, da bi ne verjel svojim rojakom, pa sem si mislil: volenti non fit injuria. Kar se mene tiče, nisem zastran tega nikoli se pritožiti mogel; marveč sem našel, da osladé človeku tudi pijačo, kar le morejo. Poleti so prašali me skoraj povsod, če bi ne hotel z vinom tudi slatine, ali pa če bi mi ne bilo prav, ker je notri tako soparno, na vert iti in piti v šotoru na hladnem sred med beršlinom in viniko. Če sem v hiši se kaj delj pomudil, je ravnal kerčmar z mano, se vé da, še bolj priljudno, pa mi je prinesel nazadnje „šentjanževca“ in sva menila se tako prijazno, kakor da bi se bila že davnej pobratila. Vselej je veselilo naše kerčmarje, viditi pri sebi rojaka, da se zamorejo prav po domače z njim pomenkovati. Naši prosti ljudje se sicer ne bahajo s patriotizmom, tudi ga po teoriji ne poznajo, čutijo ga pa v resnici več, kakor mislimo. S ponosom govore: „Mi Kranjci!“ „Kranjci nismo najzadnji“, „Kranjci so za pogovor bolj kakor kateri si bodi“, „naj reče kdo, da nismo za vsako rabo“, „kdor zabavlja Kranjcem, ne vé kaj govori, je tepec ali pa nevošljivec“ itd.

S takimi priprostim besedami razodevajo bolj resnično svojo ljubezen do naroda, kakor pa marsikteri drugi z ódami in dolgim dokazovanjem. Res pa je, da se niso tako omikali, da bi spoznali, kdaj je čas, odkrivati domorodne misli, kdaj pa ne, kdaj je varno, kdaj pa nevarno, kdaj da zavozijo po burji kdaj po jugu. Njihove besede so dandanašnji, kakor leta 1848 in 1851: „Mi Kranjci“ in „Kranjci nismo najzadnji“. Ni pa jim znan, kakor sem že rekel, tisti premišljeni „patriotizem“, ki se šopiri danes v novinah, na teatru ali na koncertih, jutri pa domorodce s „fantasti“ in „panslavisti“ pita, Bogu hvalo daje, da ni tak kakor oni, k večjemu izgovarjaje se, da se s perstom ne predere stena. Jez pa pravim kakor prosti rojaki, zopet od svoje strani daje Bogu hvalo, da nas je dan današnji že mnogo mnoga enega serca in ene misli: „Mi smo Kranjci in Slovenci“ in „kdor zabavlja Kranjcem, ne vé kaj govori, je tepec ali pa nevošljivec“ in pristavljam še to, „da ostanemo Kranjci do zadnjega zdihljeja, naj reží v nas, kolikor hoče,

tista zaveržena derhal omikanih bebcov in sebičnih hinavcov, ki nam hočejo vzeti našo narodnost, naše bitje, naše serce in dušo našo, s kačjim prilizovanjem in nagovarjanjem: Ne ustavljajte se „kulturi“, prva reč je „humaniteta“ ne pa narodnost“. Naš odgovor je: Mi ne potrebujemo vaših naukov; omiko želimo in iščemo tudi mi, toda ne vaše; kar nam koristi, si bomo že našli sami. Mislamo, da je podelil Bog tudi nam nekoliko pameti, saj pozna celó neumna bčela, v katerih rožah je med, v katerih pa strup. Mi pa vemo, da je v vaših rožurah strup, pa ga puščamo v nemar, zato, ker vas poznamo in ker vas zaničujemo. Vemo tudi mi, da se ne dá predreti stena z enim perstom; če pa sklene se veliko perstov in veliko pestí in v eno mer terka in buta, pa mora odjenjati na zadnje najterji kamen. Vaš pregovor so izmislili si strahljivci ali pa farizeji vašega plemena. Mi ga ne spoznamo. Naše besede so: korajža veljá! Sicer pa Vas prosimo, pustite nas na miru, pa bomo tudi mi Vas pustili. (Dal. sl.)

Dolenci.

Ko v igred premila se zopet rodi,
In veter pomladni že sneg odpodi,
Dolenci pojejo,
Veseli ženejo:
„Le pojdimo v gorco!“ veselo doní.

Je tertica spala pozimi mirno,
Dolen'c jo obrezal, osnažil zdaj bo;
In h kolu priveže,
Ter véz ji prireže,
Nektero pa vkoplje pod rahlo zemljó.

Ko biserna zarja nebó pozlatí
Že rajda kopačev prot gorci hití,
Veseli razseva,
In sladko prepeva
Ter s slavčekom v germu Stvarnika častí.

Veselo kopaja, ker kapljica je
Moč novo rodila, ož'vila serce;
Ko sonce zahaja
In lunica vstaja —
Vernivši prot domu pojejo si še.

Ko tertica nježne mladike rodi
Dolencu se serce veselja smeji;
Nesreče varuje
Bogú jih zročuje,
Naj milost nebeška na nje zdaj rosi!

Ko sončice zlato že grozdje zori,
Se novo veselje Dolencu rodi —
Mu črček naznanja:
„Prišel je čas branja!“
Tergatve, tergatve se vse veselí! —

Nabita je kad, pa pripravljen je sod,
In preša že poka po gor'cah povsod. —
Dolenci veseli,
Zakaj bi ne peli?
Saj vživa veselje zdaj revni naš rod!

Svojim rojakom: Karol Kalliger.

Dopisi.

Iz Istre 1. avg. J. V. — Naj Vam povem, da sem dobil naš novi nemško-slovenski slovník in da se ga veselim, kakor šolarček šolskega darila, ter občudujem izverstno delo možakov domorodcov; pa se delo mora res prikupiti vsakemu, ki le iskrico domoljubja ima v sercu svojem. — Upamo, da bo po Istri letos dobra letina; žita se je pridelalo še precej in lepega, samo onde okoli morja ga je spomladanska suša stisnila, da je enmalo zastalo. Grozdja je mnogo in lepega; pokazala se je sém ter tje bolezen na njem, ki se pa zdaj po krepkem dežju zgubuje; zato pa tudi cena starega vina pada. Istrani niso hotli verovati, kaj stori železna cesta; lahko bi bili svoje bolje bele

vina po 20—22 gold. spod (52 verčev), teran pa še dražje, prodajali koj spočela mladega leta, pa niso hotli; na to udre v primorske mesta štajarsko vino in dalmatinsko po morji; grajani so se ga malo po malo privadili; gospoda se je pa stavila na pivo; in tako je domače vino zaostalo, če ga je bilo lih malo, da bi ga zdaj radi dajali po 14—16 gold. samo, ako bi ga kdo hotel kupiti. Po oštarijah je bilo celo zimo in mlado leto najpreje vino po 44 soldov, zdaj se ga dobí že po 20 soldov. Sviloprejke so onim, ki niso imeli svojih murav, škodo napredle mnogim, če lih ne vsem; čudno je, da po selih in po samotnih kmetih so bile zdrajeve kakor v gradih (mestih). Naposled jih Lahi nikakor niso hotli kupovati, ki so se zgojile v Pazinu; Boljuncom pa so jih najbolje, še precej čez tri goldinarje, plačevali. — Ljudstvo je pri vsem, da je mnogim ter mnogim za živež terdo šlo, zdravo ostalo, da maloktero leto tako.

Iz Zagreba 1. avgusta. K. Ž. — Zadnjikrat sem bil pošto zamudil, zato bo pa moj današnji dopis večji. 26. julija se je šolsko leto na tukajšni gimnazii slovesno sklenilo. Kakor navadno se je zbrala šolska mladež po zveršeni službi Božji v gimnazijski sobani, da prejme darila in svedoče svoje marljivosti. Mnogo najodličnije gospóde, med njo pervaki horvaške literature, je povelicevalo slovesnost. Predsedoval in darila delil je novi naš dvorski svetovavec Robido Zagorski. Slovesnost se je začela z dvema horvatskima govoroma iz Mažuranović-eve Cengi-Áge, izverstno govorenima od dijakov Robido-ta in Pavić-a. H koncu so se še tiste dobrovoljne darila razpartile, ki so bile po tukajšnjem odvetniku Koporčić-u zbrane za one dijake, kateri so v horvaškem jeziku z odliko napredovali. Nabralo se je bilo 72 goldinarjev. Z veseljem povem, da je z drugim darom podarjen bil naš rojak Matija Kožar iz Ribnice, drugač je pa bil prvi v osmem razredu. Kakor nam program kaže, bilo je konec šolskega leta 309 dijakov na gimnazii (tri je manj kakor lani), med njimi kakih 20 Slovincov. Sostavka sta dva v programu, namreč od Antona Mažuranić-a: „O važnosti accenta hervatskoga za historiu Slavjanah“ in od Med. dra. Tkalca: „O predavanju botanike“. — Drugi dan 27. avgusta bil je „izpitni koncert pitomacah zagrebačkoga glasbenoga društva“. Tudi pri ti priliki moram z veseljem povedati, da se je naš rojak osmošolec Mogolić Novomeščan proslavil. Popeval je v basu Vukotinovićevo od Lisinskega zloženo „Momak od oka“. Stoteri „živio“-klici so zadostno spričevali izverstno prepevanje pesmi. — 28. avgusta je bil konec šolskega leta na realki. Učencov bilo je 129. V programu sta sledeča dva sostavka: „Betrachtungen über die geistige Entwicklung der Südslaven“, spisal P. Zoričić in „Upliv svetla na bilinstvo“ spisao Torbar. Per parentesein et claudatur Vam še to povem, da sem čul, da pride tukajšni gimnazijski ravnatelj za drugo šolsko leto za ravnatelja v Celje; o njegovem namestniku se še nič ne vé. — Na večer 28. bila je muzika, tudi jaz sem bil zraven; radovednost me je gnala, ker sem že popoldan slišal: „Nočes če niešta biti“. S še dvema rojakoma pričakavam muzike na ban Jelačićevem tergu. Muzika pride in ž njo ljudstvo, — al na ban Jelačićevem tergu se loči ljudstvo od muzike in se ustavi tako, da je banda skor osamljena dalje do karsarne šla. Proti navadi drugih večerov se je vse tiho zadržavalo. Tako je vse mirno in tiho stalo kakošne majhne pol ure. Naenkrat se zasliši iz najbolj gostega kupa glas: „Napried!“ Vse se uzdigne in oberne v „dugu ulicu“. Sedaj je šlo od ust do ust: „Na groblje!“ 29. avgusta 1845 je namreč vsled domačih spertij edenajst Horvatov na tergu sv. Marka kri prelilo, in tem žertvam domoljubja bilo je to slavljenje namenjeno. Ko pride množica na „kipni trg“, se že vidijo prižgane baklje. Pred množico so se nesle tri zastave: ena črna z ilirskim gerbom, dve pa trobojne, namreč horvaška in madjarska, in dalje je šlo na sv. jurjevsko groblje. Najodličnije osebe so bile med ljudstvom. Na groblje

je toraj treba šolam. Tada ne bodo neslovenski Slovenci pohvalivnih besed slišali: „Sie haben Recht; was wollen Sie im Slovenischen ergrauen!“

2. Bi se morala slovenščina kakor zapovedani nauk enako vsem drugim zapovedanim naukom čislati in kakih 17 — 20 ur na teden učiti, in sicer ali od 8 — 9, ali od 9 — 10, ali od 10 — 11, ne pa od 11 — 12, kakor se do zdaj godi.

3. Bi morala slovenščina vsem gimnazijcom zapovedani predmet biti, brez razločka narodnosti, bodi si Furlanec ali Italijan, ali Nemec ali kdorkoli.

Opomba. Da bi nas kdo ne karal pristranske sebičnosti, izrečemo očitno svojo misel, da pravično priznamo tudi vlašcini, enako kakor nemščini obligatnost za vse gimnazije, akoravno primorski Vlasi svojo posebno, narodsko gimnazijo v Kopru imajo. Vsem zapovedana naj bo nemščina, slovenščina in vlašcina; na vzajemnem sporazumljenju in spoštovanju stoji občni blagor, ne pa v razdraženju protivnih moči. Vendar nočemo, da bi zavoljo dveh novo upeljanih naukov več ur na teden učenci klopí gladili; imenovani trije jeziki naj imajo enako število ur v tednu, predpravicam pa, ki jih slovenščina po ces. ukazu ima, se s tem zadosti, da ji nemščina prestol učnega jezika na celo gimnazijo izroči. Kako naj se živi jeziki, vlašcina in nemščina, in naravoslovje po celi, in latinščina po višji gimnazii uči in kako naj se pri veroznanstvu odgovarjati, so „Novice“ že večkrat temeljito dokazale. Kakor na gimnazii, tako bi morala

4. tudi v ljudskih (normalnih) šolah slovenščina poglaviti predmet biti, in to ne le v slovenskem oddelku, ampak tudi v vlaškem.

Da ljudske šole po kmetih morejo biti narodne, ni treba opomniti; to je jasno samo po sebi ko beli dan!

(Konec sledi.)

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Marsikdaj mi se je milo storilo, viditi, kako se toži našim ljudem po domu.

Tako-le po priliki na enem kraju mi so govorili: „Hvala Bogu, ne moremo reči, da bi nam tukaj slabo bilo; toči se že zadosti, da ne terpimo pomanjkanja, in se še kak krajcar na stran dene; toda najlepše je vendar domá; človek živi z ljudmi, ki jih pozna od mladosti; če so pomerli starši, ima saj znanca in prijatle, more prijazno z njimi se pomenkovati; vse ga nekako veseli, celó take reči, ki mu nič mar niso; kraja je navajen; če je prav pust in kamniten, mu zdi se vendar prijeten in ljub in vesel, da bi ga ne dal za nobenega družega na svetu. Ko sem bil še domá, so nam prišli včasih duhovni gospodje v vas in so sedeli tako proti meni, kakor zdaj vi. Gospod fajmošter so bili že star mož, pa smo jih popraševali, kdaj in kako naj se seje to ali uno in uganili so vselej pravo; kmetovati znali so bolje, kakor mi vsi drugi; še se spominjam černo-perjate pšenice po njihovih njivah in da bi se bil skrtil v farovski ajdi odrašen človek. Pa kako lepo so ozaljšali nam cerkev, to so skušali se fantje in dekleta, kateri bodo dali več ob cerkveni daritvi. Z gosp. fajmoštrom sta prišla tudi kaplana, gospod Jožef in gospod Franc. Oba smo imeli prav radi, vsakega za kaj družega. Gospod Franc so bili vedno dobrovoljni; to je bilo smeja, da smo se držali vsi za trebuh, ko so nam kaj pripovedovali; če so nam pravili tudi vsakdanje reči, postavimo, kako se je želo in kosilo, so znali vse tako osoliti, da niso mogli nikdar celó gospod Jožef ne modro se deržati; kodar so šli, je vlekel se curek otrok za njimi; dajali so jim podobe, kupovali jim žemlje ali kar je bilo; ko so jemali v cerkvi od nas slovó, je nastal tak jok, da se ni mogla nobena beseda več slišati. Gospod Jožef pa so bili zmirom bolehní, pa so vendar vsak

dan maševali; kar so imeli, izdajali so ubogim; pridigovali so bolj tiho, pa tako krotko in milo, tako z ljubeznijo, da gotovo nihče ni merzel iz cerkve šel; celó grajski „ferbolar“, sicer nejeveren mož, kakor vsa gospôda, je rekel večkrat: „Njega slišim najraje; poslušaj ga, mi se zdi, da se mu mora res verjeti. In pa — kako po domače so se pogovarjali ti gospodje z nami! Niso me kar nič zaničevali, da nisem nikoli v šolo hodil in nisem znal besedo učeno postaviti; kadar sem kaj pripovedoval, so poslušali me ravno tako verno, kakor eden družega, kadar so sami med sabo se pogovarjali. Včasih so me še celó spraševali, kako obdelujem to ali pa uno njivo, kdaj mislim, da bo čas setve, kateri sadež bi prilegel se najbolj temu ali unemu kraju; pa sem pravil, kar sem po svoji pameti vedel. In res je, da so celó gospod fajmošter, tako izveden mož, enekrat to poskusili, kar sem jez svetoval. Z eno besedo, bili smo si tako dobri, kakor najboljši prijatli. Gospodje so bili z ljudmi, ljudje pa z njimi. Kako zoperni pa so bili proti njim nekateri škriči! To je bila taka ošabnost, taka našpičenost in puščoba, da sem bil vselej nejevoljen, ko so čez prag stopili. Vedno so nas hotli nekaj rihtati, toda primaruha! da imam toliko možganov tudi jez v glavi. Ti capini menda niso vedili, od kod je kruh, ali z boroveca ali iz peči. Kako je šopiril se tisti privihani, obliznjeni M....., češ, da je še le on tisti izvoljeni, ki bo razjasnil temne kmečke butice. Pa jo je tudi uganil, da ni kar bodi. Napeljal nam je novo cesto po takih stermeih, da si nobeden ni upal po nji voziti. Pravili smo mu, kod naj derži, pa ne bo ne klanca, ne dosti ovinka — pa kaj kmet vé? Nazadnje je dal dva zapreti, ki sta preveč zoper toliko modrost godernjala. Po pravici povém, da smo bili veseli v kerčmi stokrat bolj terdih gorjancov. Saj niso uganjali nam sitnost in niso hotli, da zastonj pijó. Vselej pa mi je poskakovalo serce, ko so prišli ob nedeljah na kak polič domači fantje, lepi, kakor rožni cvet. Možko jim je nagibal se na uho kastor-klobuk s širokim srebrnim šnodeljnom; prústoh z lepim knodlom je visel čez ramo; v lajbcu so bliščali se proti solncu debeli, srebrni knofi; z njimi so strinjali se konci rudeče židane rute, ki se je kaj berhko vratu ovijala; in kako šembrano so podale se nove, jerhaste hlače z zatikom, iz kterelega molela sta bela roča noža in vilic! Pili so ga precej, tudi je bilo dosti petja in veselja; toda reči jim ni bilo nič — Bog varuj! Obnašali so se vedno kakor gré moškim, poštenim fantom. Le enekrat so pripeljali dekleta sabo, berhke, okrogle punce — pa brez pohujšanja. Al so vedli zato starši, mi ni znano; pa, če prav ne, nič ne dé! Kdor je dal besedo, ni ostal figa-mož. Kar jih je hodilo k nam, so se vse pomožile in nobena se ni pokesala. In reči moram, če so skrivale tudi ljubezen materam, so ostale vendar le golant-dekleta; kadar se je storil mrak, so šle precej stran; pa kako so tekale, da so pripehale še pred nočjo domú. Pa prišli so včasih tudi gospodarji k nam, zgolj postavni, častitljivi možaki; z njimi sem nekdanj krave skupaj pasel, pa smo ob enem rastli in odrastli in se v domači vasi poženili. Se vé, da sem imel z njimi največ veselja; govorili smo brez hinavščine, ker ni bilo ne ene skrivnosti med nami, pa smo marsiktero noro iz ust dali, pozabivši pri dobri kaplji vse težave kmečkega življenja. Kdor je kaj več vedil, je tudi kaj več povedal; kdor pa nič ni vedel, je pa saj kaj izvedel; komur je kaj primanjalo, smo ga podperli, kdor pa je bahal se, smo mu pa priporočili se in nikoli ni eden družega zastonj za kaj prosil; kdor ni imel, je šel pa drugam ali pa je pomagal z dobrim svetom. To je bila prijaznost in bratovščina; kadar se nazaj spomnim, sam ne vém, kateri mi je bil najljubši, ali stari Jurka, ali privihani Kovač, ali terbušni dobrovoljni Tonh ali Globočnik, ki je tako gosposke, gladke lica imel, da so ga gospé kar gledale, ko so prišle v našo vas na dobro sapo. Glejte! tako se je živelo domá; to nas je vse minulo, pa bi vendar ne vernil se več na Kranjsko. Veste, zakaj ne? To, kar

sem užival jez domá, uživajo zdaj naši otroci tukaj. Njihov dom je na Horvaškem, — na Horvaškem so njihovi tovarši, pajdaši, bregovi, doli, luže, derse, tiči, veverice in vse drugo, kar je nekdanj veselilo na Kranjskem nas. Otrokom bi zdelo se zopet pusto in dolgčas na mojem domu in zato že ostanemo do smerti tukaj. Upamo, da nas Bog tudi z naprej ne bo zapustil“.

Tako in enako popisujejo naši kerčmarji svoje življenje na Kranjskem. Vidi se iz njihovih pogovorov, da so zgolj pametni, pošteni možaki, ki se niso izneverili ne Bogu, ne domačim, slovenskim šegam. Naj povem še nekoliko bolj natanko, kako se mi je godilo pri njih na Horvaškem in kaj sem vidil in slišal.

Bravec naj me spremi v Baker, primorsko mesto, dve uri od Reke. Binkoštni prazniki so me za nekaj dni osvobodili, da sem zamogel sèm ter tjè po Vinodolu popotovati. V Bakru ostanem v edini, kranjski kerčmi, kjer toči mož domá iz Loža, že veliko let, na zadovoljnost vseh gostov in popotnikov. Da ni zatajil svojega rodú, se prepričaš iz domačega napisa „gostiona pri Kranjcu“. Slovenec je on, slovenska pa mu je tudi žena in cela družina. Ker sem se že popred večkrat pri njem oglasil, sva se že poznala, pa mu rečem, ko pridem zjutraj tjè, da mi napravi opoldne domače kosilo, že vé, kaj in kako. Mož naroči gospodinji, pa me praša, če imam dopoldne še kak opravek. Rečem mu, da bi vidil rad strašnega morskega soma, ki so ga ustrelili dve uri od Bakra unkraj Kraljevice, in je slišati, da vaga še čez 60 centov. Kerčmar poterdi, da je to res, pa pravi, da pojde tudi on z mano. Kmali srečava dva druga kranjska gospoda, vradnika v Bakru, ki se berž ponudita, spremiti naji. In tako se usedemo vsi štirje rojaki v čoln in odrinemo po dolgi luki proti berdu, kjer je grozovitna zver ležala.

Od konca nam ni mogla nič kaj beseda steči.

(Dalje sledi.)

Dopisi.

Iz Maribora 6. vél. serp. R. B. — Gimnazijski letniki so v večjih rečeh uredne listine, iz katerih narodopisci in stavopisci zajimajo, da sodijo potem narodne razmere po državi. Zato pa je tudi treba, da so zanesljive in resnične. Letošnji letnik mariborske gimnazije kaže na strani 32, da je ondi bilo 195 Slovincov in 121 Nemcev; pa to ni sovsema taka, ampak spodletelo je kakor navadoma vsako leto za nekoliko. To vemo po svojih ročnih imenikih, kjer so naši dečeci zapisani; za neslovenske učence se je posebej učilo. Razsojevalo se je menda potem, da oča kakega učenca, ima opravilo z ljudmi neslovenskega narečja, tudi drug jezik govori in otroci ga tudi znajo. Dosle še nesem čul, da bi postavim pri sv. Lovrencu v Puščavi, v Brezji ali pri sv. Lenartu v Slovenskih goricah Nemci bili; vsaj je Božja služba, h kateri je vsak kristjan dolžan ob nedeljah in praznikih prihajati, čisto slovenska; da pa ondi več ljudi nemški vé, je res; al zato še menda niso Nemci; je li Serb naučivši se bodi si doma ali kde indi frančesčine zato že Francez? Ali so se morebiti nekteri učenci vprašani o narodnosti sami zato, ker že iz doma tudi nekaj nemščine vedó, sami Nemce naznanili? Lahko mogoče je to, ali celó gotovo; pa tako se po tem, kar jaz mislim, narodnost ne razsojuje; kaj pa nedolžen deček vé, kako vrednost ta reč ima in kamo meri, pač pové, kako bi se okolnostim lepše prilagalo. Vsaj popolnoma vemo, kako se v tem pri nas napreduje: oča urednik je terd Slovenec in mati al Slovenka ali pa pomeščanka, otroci so že Nemci; po takem se vé, da bi naskore zgosposodarili. Kmetijskih sinov razmerno manj more učilnice pohajati, ker so daleč, doma težakov potrebujejo in tudi ne morejo zmagati plačevanja. — Sila potrebno bi bilo določiti pravično načelo, po katerem naj bi se narodnost vsakterega učenca razsojevala, da se

vsem neugodnostim pot zagradi. — Dobro je znano, da na mariborski gimnazii (vsaj po drugih takih učiliščih v slovenskih pokrajinah beržda tudi ni dosti inace bilo) so morali samo taki učenci se slovenščine učiti, ki so terdi Slovenci bili. Ako se je deček narodil v kaki grajščini ali mestu na Slovenskem, kadar je nastopila slovenska učna ura, je po-bravši bukvice odrinul domú brez vse skerbi; nikdor ni prošelj po postavi pisal, nikdor zbiral, nikdor terjal in nikdor ne v tem določeval. Kako bo take ljudi stalo postavše gospodarje, gospode ali urednike? V Matavšekovem „pravilniku“ se na str. 126 št. 182: „Živeči jezik, drugi, ali deželni jezik“ to-le nahaja: Praviloma so učenci po vseh kronovinah dolžni poslušati deželni jezik, ki se v dotični kronovini gimnazije poleg materinščine govori. — Ne učenci, temuč njihovi starši in varuhi morejo iz važnih vzrokov po ravnateljstvu pri deželni oblasti prositi, da se njihovim sinom ali varovancom naučitev onega (jezika) spregleda. „O. E.“ str. 19, §. 20 (glej oproščenje naučitve českega jezika, da se spozná podobno ravnanje za vsak drug živeči ali deželni jezik). Ondi se veli: „C. kr. poglavarstvo podeli oproščenje samo iz posebno važnih (besonders rücksichtswürdigen) vzrokov: če se preselijo starši takih učencov, ki niso imeli prilike ne v učilnici, ne doma se česki naučiti, že v večji razred stopijo; če gré za tujske učence itd. (Minist. za nauk 9. sušca 1856, št. 5156). Prošnje, v katerih starši oproščenje naučitve tega jezika za svoje učeče se sinove prosijo, se po učništvu, oziroma ravnateljstvu zberejo, in mahoma vselej v prvih štirih tednih, ko se je poletje začelo, skupno pošljejo namestništvu, da določi. (Minist. za nauk 4. kimovca 1851, št. 6637.) Na c. k. mariborski gimnazii se o tej reči ničesa ni storilo; vse je bilo prepuščeno učenski svojevolnosti, ki ne more veljavno določevati. Tako pa se vladne naredbe ne spoštujejo.

Iz Celovca. J. H. — 1. in 2. dan t. m. smo imeli v Celovcu lepo slovesnost, kakoršna se malokdaj nahaja. Povabili so namreč svetli knezo-škof dr. Valentin Vieri vse tiste duhovnike, kateri so ž njimi se za duhovski stan v celovškem semenišču pripravljali in leta 1835 blagoslovljeni bili, naj bi ž njimi 25letni spomin duhovstva obhajali. Še je nas 34 součencov živih, in že v torek (31. julija) je prišlo od vseh krajev celovške in lavantinske škofije nas 29 skupaj. V sredo ob 8. uri smo imeli v kapeli celovškega semenišča peto mašo; po svetem obhajilu so nam vsem svojim nekdanjim součencem presveto rešnje Telo delili. Po svetem opraviu smo se vsi v škofijsko poslopje podali, tamkaj zajterkovali in čisto po domače pomenkovali se; milostljivi knezoškof so prav kakor nekdanji naš tovarš se z nami prijazno in neizrečeno priljudno obnašali. Opoldan pa smo imeli velik obed, h kateri so tudi stolnega dekana, ki so nekdanj naš vodnik v semenišču bili, in enega nekdanjega učenika, sedanje gospode vodje v semenišču in svoje kaplane povabili. Med obedom je vojaška turška muzika nam igrala, in kadar je ona utihnila, pa čez 20 dobro izurjenih pevcov mnogo pesem nam zapelo. Bili smo prav židane volje; nobenega razločka ni bilo viditi; kakor nekdanj pred 25 leti v semenišču smo se prijazno imeli in marsiktero šalo preteklih mladih let v misel vzeli. Miza, okoli ktere smo sedeli, in soba, v kateri smo se radovali, vse je bilo tako krasno okinčano, da se je nam dozdevalo v rajskih krajih da bivamo. V četrtek pa smo ob 7. uri se zopet v semeniški kapeli snidli, molitve za pet mrtvih tovaršev opraviti; knezoškof so maševali; z ginjenim sercom smo rajnih se spomnili in zapeli: „v miru naj počivajo!“ Po dokončanem sv. opraviu smo šli še zadnjikrat v škofijsko poslopje na zajterk, pri katerem so knezoškof še enkrat k vsakemu stopili in slovó od vsakega vzeli. Vseh oči so v vročih solzah plavale; govoriti ni bilo več mogoče, molcé smo se objemavali, roke si podajali ter ločili se z Bogom!

Iz koroške Černe 3. avg. — 29. dan p. m. smo bil Černjani priče prav lepe in ginljive slovesnosti. Obhajali